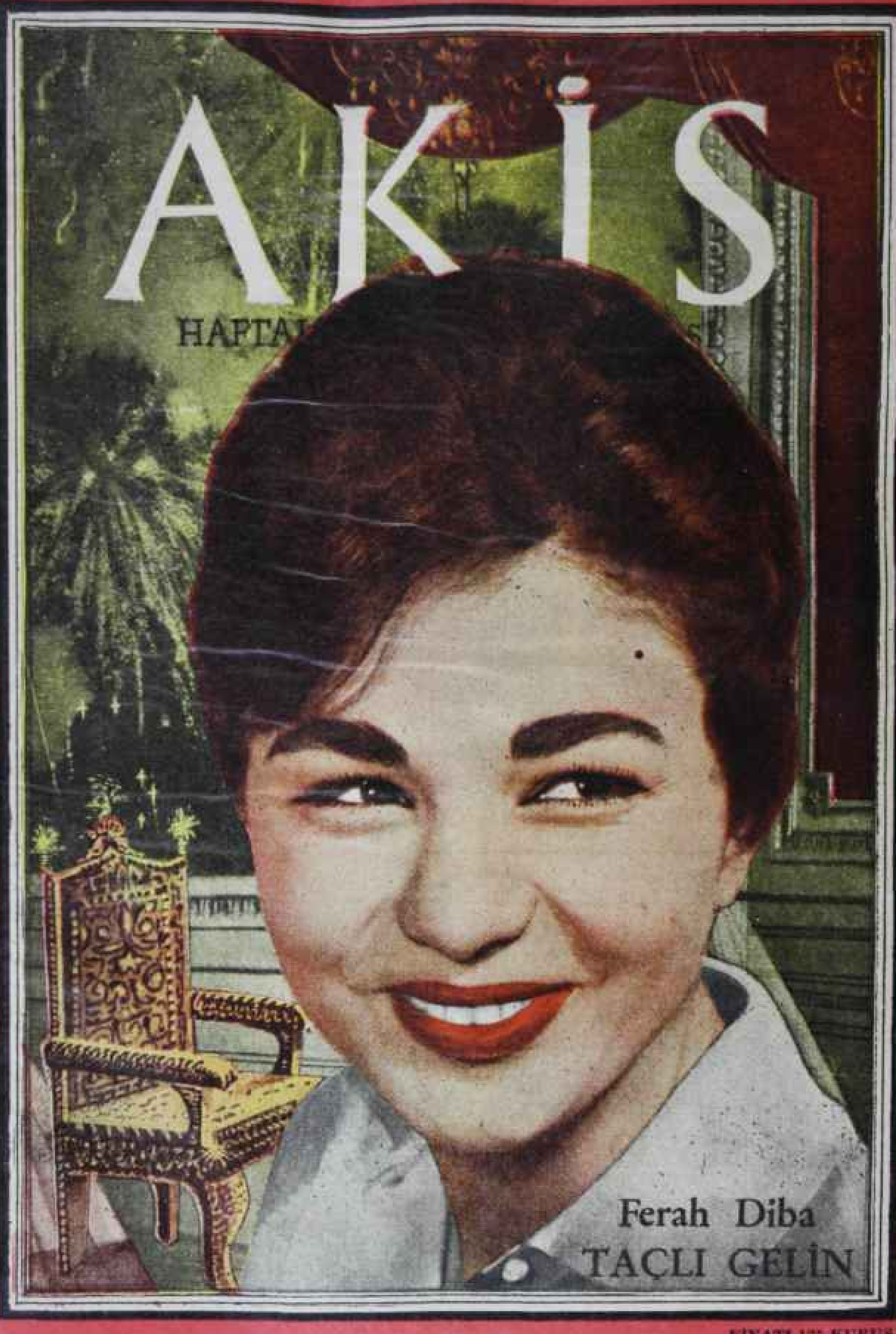
23 ARALIK 1959

SAYI : 282

AKİS

FİYATI 125 KURUŞ

ANSİKLOPEDİK SÖZLÜK

DÖRDÜNCÜ FASİKÜLÜ ÇIKTI

4

ANSİKLOPEDİK SÖZLÜK, 1500 sayfaya yakın büyük bir cilt olarak; içinde 25.000 den fazla kelime ve çeşitli bilim dallarını ilgilendiren ansiplopedik madde, 4000 den fazla resim, 50 den fazla renkli ve renksiz tablo ve harita yer alacaktır.

Bu fasikülde 50 den fazla irili - ufaklı resimden başka Atatürk'ün dört renkli bir tablosu ek olarak verilmiştir.

HER EVIN, HER OKULUN, HER IŞYERİNIN EN ÖNEMLİ MÜRACAAT KITABIDIR.

Öğretmenler, öğrenciler, aydınlar, okuma - yazma bilenler almakta acele etmelidirler. Mahdut sayıda kalan birinci ve ikinci fasiküllerinden temin edebilmek için abone kaydınızı yaptırmakta acele ediniz.

Beş fasikül için abone bedeli 5 lira, 10 fasikül için abone bedeli 10 liradır. Beher fasikülü 125 kuruştur.

BAYİLERE ÖDEMELİ GÖNDERİLİR.

KURTULUŞ YAYINEVİ — P.K. 35 — BAHÇELİEVLER — ANKARA

A K İ S

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl: 6, Cilt : XVII, Sayı: 282

Yazı işleri:

Rüzgarlı Sokak Ovehan Kat 3 Daire 7
Tel : 18992 P. *K.* 582 - *Ankara*

İdare :

*Denizciler Caddesi 23/*B
Rüzgârlı Matbaa Tel : 15221

Fiyatı 125 Kuruş

Başyazar

Metin Toker

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına imtiyaz sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden mes'ul müdür

Kurtul ALTUĞ

•

Karikatür:

TURHAN

•

Fotoğraf:

Hüseyin EZER

Ege AJANSI

Associated Press

Türk Haberler Ajansı

•

Klişe :

Doğan Klişe

•

Müessese Müdürü :

Mübin TOKER

Abone şartları :

1 senelik	(52 nüsha) : 52.00 lira
6 aylık	(25 nüsha) :25.00 lira
3 aylık	(12 nüsha) : 12.50 lira

İlan şartları :

Santimi : 8 lira
3 renkli arka kapak : 750 lira
(İlan münderecatından mes'uliyet kabul edilmez)

•

İlan işleri :

Tel : 15221

Dizildiği ve Basıldığı yer :

Rüzgarlı Matbaa — ANKARA
Tel : 15221
Basıldığı Tarih : 22.12.1959

Kapak resmimiz

Ferah Diba

Haftanın Kadını

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları,

Bu hafta Türkiyemizin adı, bir defa daha dünya basınında manşetlere çıktı. Ancak bu, bizim için iftihar sağlayacak bir vesile dolayısıyla olmadı. Dünya basını Pulliam davalarından bir başkasının daha, -Vatan gazetesiyle alakalı olanın - Temyizde kat'i hükme bağlanması sebebiyle Türkiyedeki basın hürriyeti meselesi üzerinde durdu ve hakkımızda son derece ağır yazılar neşretti. Dünya basınının bu işe verdiği ehemmiyet bazı gazetelerimizin, meselâ Hürriyetin okuyucularını şaşırtmış olabilir. Hürriyetin okuyucuları -Babıâlide herkesin ağzındaki meşhur latifeye göre idarecileri- arasında bulunan İçişleri Bakanı Dr. Namık Gedik de muhtemelen bu kimseler meyanındadır. Bir Türk gazetesinin, sâdece Türk basını için değil, memleket bakımından son derece mühim ve vahim bir hâdiseyi, yetmişlik Ahmet Emin Yalmanın hapse gireceği hâdisesini -öteki meslekdaşları ve bu arada hayran kalınacak bir medeni cesaretin sahibi Milliyet sekiz sütunluk, tepede manşetlerle verirken- adetâ Ferah Dibanın resimleri arasına kamufle etmeye çalışarak vermesi daha sonradan dünyada uyanan tepkiyi öğrenenlere elbette ki faydalı bir mukayese imkânı sağlamıştır. Bu, aynı zamanda, gerçek basın hürriyeti için mücadele edenlerin üstelik kimlerle uğraşmaları gerektiği hususunda da mükemmel bir fikir vermiştir. Bunu ne bugün okuyucular, ne de yarın müstakbel iktidar sureti kat'iyede unutmak hakkına maliktir.

AKİS, haftanın hâdisesini gerektiği gibi takip etmek için bir bakıma Vatan gazetesine yerleşti, diğer taraftan dünya basınındaki akisleri dikkatle elekten geçirdi. YURTTA OLUP BİTENLER sayfalarımızda "Basın" başlığı altında okuyacağınız yazı İstanbul muhabirimizin ve Ankaradaki Genel Kurmayımızın müşterek çalışmaları neticesinde hazırlandı. Ayrıca aynı sayfalarımızda Yalmanla birlikte uzun aylar hapishane hayatını tadacak olan Naim Tiralinin, Vatanın kapanan son sayısı için hazırladığı fıkrasını kendi başlığı altında bulacaksınız. Vatan bir ay kapalı kalacaktır, fakat onun birinci sayfasının manşetlerinde ve iç sayfalarının fıkralarında kendisini belli eden zihniyet, mücadele azmi atıl kalmayacak, tesirlerini hissettirmekte devam edecektir.

•

Bazı kimseler bir iktidar değişikliği halinde AKİS'in fonksiyonunun ne olacağını sormakta, bu mecmuanın başarısını ve topladığı alâkayı bugünkü iktidarın tutumuna bağlamaktadırlar. Böylelerin kanaatince hükümet bir C. H. P. hükümeti olursa, AKİS yazacak bir şey bulamayacaktır. Bu hafta YURTTA OLUP BİTENLER sayfalarımızda "C. H. P." ve "Otomobil Skandalı" başlıklı yazıları okuyacak olanlar bu endişelerin yersiz bulunduğunu derhal göreceklerdir. AKİS için Menderes veya İnönü, D. P. veya C. H. P. yoktur. AKİS için doğru hareket eden, doğru hareket etmeyen vardır. İktidar değişikliğinde eğer yeni hükümet ivazsız tenkitlere tahammül etmek olgunluğunu gösterirse, hem kendisi bunlardan faydalanacak, hem de AKİS bugünküne nisbetle daha rahat çalışmak imkânlarını sağlayacaktır. Ama, o hükümet de tahammül etmezse AKİS, cefaya katlanmaya devam ederek vazifesine sahip kalacaktır.

Bu hafta Türkiyenin her tarafında bir "Otomobil Skandalı" ağızlarda dolaşıyordu. Bir çok kimse meselenin esasını ve gelişme şeklini merak ediyordu. AKİS, hâdisenin üzerine dikkatle eğildi ve tarafsız bir gözün görebileceği her şeyi gördü. Görülenler arasında, bir çok kimsenin hatası da vardı. Bunlar, iç sayfalarımızda hiç bir peşin hükme bağlı kalmaksızın aksettirildi. C.H.P. ile alâkalı kısımları okuyacak bilhassa C.H.P. li okuyucularımıza dikkatle düşünmelerini ve partilerinin dertlerine bir çâre bulmalarını hararetle, samimiyetle tavsiye ederiz. Zira, böylesine ümitlerin bağlı tutulduğu bir partinin prestijini sarsmaya hiç kimsenin hakkı yoktur. Demokrasinin icapları yerine getirildiği takdirde C. H. P. ikinci bir D. P. olmaktan kurtulacak, liderleri hatalı yollara sevkedenler ayrık otları gibi ayıklanacaktır. Bu yapılmadığı, müsamaha gösterildiği takdirde ise, milletçe bizi bekleyen hüsrana katlanmamızdan başka çâre kalmayacaktır.

Bir Demokraside liderler dahi hata edebilirler. Ama bir Demokraside liderleri dahi doğru yola getirebilecek usuller vardır. Eğer D. P. işin başından itibaren bu usulleri kullansaydı, bugünkü dertlerimizin büyük ekseriyeti vatan ufuklarında belirmezdi bile.

Saygılarımızla
AKİS

Millet

Tertipli bayramlar!..

Önümüzdeki hafta içinde yılbaşı eğlencesinin biraz uzayacağı anlaşılıyor. Her şey göstermektedir ki radyolar ve D. P. organları bir müddetten beri tatbik ettikleri "Şahısları Putlaştırma" programının yeni bir parçasını millete takdim edeceklerdir. Aklı olan, elbette ki bu yayınların keyfini çıkaracaktır. Bu hafta boyunca girişilen -ve fütursuzca ilân da edilen- hazırlıklar temsilin her zamankinden de geniş çapta olacağını ve geniş kütlelere yer verileceğini ispat etmektedir.

D.P. propagandacılarının bu hazırlıkları, Genel Başkanları Adnan Menderesin Adananın kurtuluş bayramına katılmak etiketi altında Güneye yapacağı büyük propaganda turnesi vesilesiyledir. Yaklaştığı muhakkak seçimlerin havasını yaratmak üzere geçenlerde Trakyada böyle bir dolaşma yapan Genel Başkan kısmen Demokrat olan o çevrelerin verdiği kuvvetle Halkçıların kalesini yoklamak emelindedir. Gayretin netice sağlaması veya sağlamış görünmesi için şimdiden "Görülmemiş Faaliyet" e girişilmiştir. Radyo, daha bu haftanın başından itibaren ne yapılmasının arzulandığını, sanki öyle teşebbüsler varmış gibi ima etmektedir. Bildirildiğine göre "vilâyetlik" adındaki mavi boncuğu alan Silifke veya Kilis gibi civar kazalardan "büyük heyetler" gelecek, böylece başka illerden de devlet vasıtalarıyla derlenen kalabalığı arttıracaktır.

Hiç kimsenin şüphesi yoktur ki Adnan Menderes, reyinin tamamını C. H. P. ye vermiş bulunan -ve gene vermeye yüzde yüz azimli- Güney bölgesinde alkış sesinden çok dert ve şikâyet sesi duyacaktır. Ne gam! "Şahısları Putlaştırma" kampanyasının bu yeni perdesinde meşhur "Görülmemiş tezahürat", "Görülmemiş Sevgi" edebiyatının şampiyonları sanatlarını göstermek fırsatını bulacaklardır ya...

Ama üstadlar için dram, Menderesin Adana seyahati üzerine İnönünün çıkacağı yolculukta toplanmak bir yana, toplanmalarına mani olunan kütlelerin tutumunu, heyecanını ve azmini gördüklerinde başlayacaktır.

Basın

Pulliam olmaz olasın!.

Geçen hafta içinde bir akşam Ankarada, Londra radyosunu dinlemek âdetinde olan orta yaşlı bir mühendis sıcak odasındaki koltuğundan dahi kımıldamak zahmetine katlanmaksızın "günün problemi "ni çözdü. "Günün problemi", yurtta itibar sahibi pek çok gündelik gazetenin o sabahki manşetlerinde göze çarpan büyük beyazlıktı. Orta yaşlı mühendis radyosunun saati gelinceye kadar "Gene bir haberi sansür etmişler" diye düşünmüş, bunun Vatan gazetesinin kapatılmasıyla ilgili bir havadis olduğunu keşfetti. O akşam Londra radyosu —ve daha başka radyolar- Türkiyede gazetelerin bir defa daha beyaz manşetlerle çıktığını bildirdikten sonra beyazların yerinde bulunan haberi aynen okudular. Bu, Zafer gazetesinin ve Radyo gazetesinin dehşetengiz başyazarının hiddetini çekmek şerefini kazanmış bulunan Beynelmilel Basın Enstitüsünün neşrettiği bir tebliğdi. Böylece tebliğin Türkiyede duyulmaması için -XX. asırda yaşadığımız unutularak -sarfedilen gayretler, iğne batırılmış bir balon gibi sönüverdi. Bu hafta, Türkiyenin hemen her tarafında, tafsilâtı da verilerek, tebliğin mahiyetinden bahsediliyordu.

Her şey geçen haftanın sonunda bir akşam, İstanbulda bir telefonun çalmasıyla başladı.

Kısa boylu, mavi gözlü, başında tek tel saç bulunmıyan, inanılmaz derecede sevimli bir adamın telefonu şehirlerarası sinyalini vererek uzun uzun öttü. Kısa boylu, mavi gözlü adam gülümsiyerek ahizeyi eline aldı. Şehirlerarası santralindeki hanım adama, Ankaradan arandığını bildirdi ve beklemesini rica etti. Mavi gözlü adam, gecenin bu saatinde aranmasına hiç hayret etmeden telefonun başında Ankaranın bağlanmasını bekledi. Biraz sonra karşıdan gelen ses, başında tek tel bulunmıyan adama şöyle diyordu :

"- Beynelmilel Basın Enstitüsünün yayınladığı bir tebliği bültenlerinize almaşsınız galiba.. Bu bültendeki elfaz suç teşkil edebilecek mahiyettedir. Bir kere hatırlatayım dedim."

Muhavere geçen haftanın sonunda cuma gecesi Türk Haberler Ajansı sahibi Kadri Kayabal ile eski İstanbul milletvekili ve yeni A.A. umum müdürü Firüzan Tekil arasında cereyan ediyordu.

Gazeteci Kadri Kayabal o gece Ankaradan aranacağını esasen tahmin etmişti. Etmişti ama bu işe A.A. umum müdürünün memur edileceğini aklına bile getirmemişti. Ancak bu saatte umum müdürün nasihati faydasızdı. T.H.A. Beynelmilel Basın Enstitüsünün Türkiyedeki basın rejimiyle alakalı tebliğini saat 20.30 da bültenine almış ve bülten çoktan gazetelerin eline geçmişti. Ayrıca telefon muhaveresinden pek az evvel, saat 21 de, B. B. C. radyosu tebliği dünyanın her tarafına duyurmuştu.

İş bu kadarla kalmadı. 21.30 da Paris radyosu Türkiyedeki basın rejimiyle alakalı tebliğ hakkında geniş neşriyat yaptı. Hele 23. de Amerikanın Sesi adlı istasyonda yapılan neşriyat diğerlerinin üzerine tuz biber ekti. Amerikanla Sesi tebliğin tam metnini okudu.

A.A. nın gayreti...

Muhtelif memleketlerin radyoları Türkiyedeki basın rejimiyle alâkalı bu tebliği yayarken A. A. nın

Milliyet

Milliyet gazetesinin birinci sayfası

Basın rejimimizin "beyaz leke" leri...

İktisat ve Politika

İktidarın, fazla selahiyetli olmasa da yüksek çevrelerde esen havadan haberdar bir sözcüsü Muhalefete bir davet yapmış bulunuyor. Sözcü, Bütçe Komisyonunun mazbata yazarı sayın Behzat Bilgindir. İzmirin sayın milletvekili 1960 yılı bütçesinin Komisyonda cereyan eden müzakereleri sırasında söz almış ve İktidar kesiminde şık sık tekrar edilen bir görüşü yeniden belirtmiştir. İktidar sözcüsü Muhalefetin "iktisadi mevzuları siyasi maksatlara alet ettiği"nden şikâyetçidir. Buna karşı bir teklifte bulunmaktadır: "Milli Müdafaa davasıymış gibi İktisadı da müşterek dava olarak ele alalım ve politikanın dışına çıkaralım".

Fikrin yeni olmadığı bilinmektedir. Aynı talebi, evvelce ve çeşitli defalar bizzat sayın Menderes de yapmıştır. Zaten İktidarın sayın başınca tasvip edilmeyen bir tezin bugünkü şartlar altında Bütçe Komisyonunun raportörü tarafından ifade olunamayacağı açıktır. İktidar, iktisadi politikasının tenkit edilebileceği gerçeğini hiç bir zaman kabul etmemiş, daima bu tenkitleri önlemek gayreti içinde çırpınmıştır. Bazen sayın Bilginin tarzında munis davetler yapılmış, bazen de şiddet yoluna sapılarak kanuni tedbirler alınmıştır. Her halde İktidar, iktisadi politikasının tenkit oklarına hedef kılınmasına asla alışamamış, bu politikanın bilinen başarısızlığa uğramasından sonra da vebali "İktisadın müşterek dava olarak ele alınmaması" na yüklemeye çalışmıştır.

İktisadın, çok partili bir rejim içinde müşterek dâva olarak ele alınması talebini anlamak kolay değildir. İktisadi görüş farkları batıda hâlâ siyasî partileri birbirinden ayıran esaslı unsurların biri olmak vasfını muhafaza etmektedir. Sağ ve sol oralarda, her şeyden çok böyle tefrik edilmektedir. Bu fark, o memleketlerin bünyesinin geçirdiği istihale neticesi gittikçe azalsa da İktisat politikasının tatbikatı Atlantiğin her iki yanında seçim plâtformunun başlıca temasını teşkil etmektedir. Bir Demokraside partilerden birinin ötekine "İktisadı, politikanın dışına çıkaralım" yolunda bir teklif yapması olsa olsa tatlı bir lâtife saydır. İçinde yaşadığımız dünyada İktisât, politikanın ta kendisidir ve iktidarlar en ziyâde o sahada gösterecekleri başarı derecesiyle seçmenleri cezbetmeye çalışırlar. Doğrusu istenilirse Milli Müdafaa meselelerini bile "müşterek dâva" olarak görmeye imkân yoktur. Eğer Demokrat iktidar İktisat politikasındaki basiretsizliği Millî Müdafaa meselelerinde de göstermeye başlarsa, Halkçı muhalefetin o sahada da derhal tenkitlere girişeceğinden hiç kimsenin şüphesi olmamak gerekir. Bir zamanlar tabu sayılan Dış politikanın, hatalı istikamet tutulunca D. P. ile C. H. P. arasındaki esaslı görüş farklarından biri haline geldiği ve bugün, pek umumi bir prensibin haricinde -dış politikamızın esasını Nato andlaşmasının teşkil etmesi gerektiği prensibi- iki büyük partinin birbirleriyle mutabakat halinde olmadıkları ortadadır. Başka memleketlerde bırakınız İktisadı, Dış politika veya Millî Müdafaa meselelerinde siyasi partilerin kutup teşkil etmeleri gayet normaldir. Sayın Bilgin Türkiyenin şartlarını Demokrasi için uygun görmüyorsa, bize lâzım olanın Tek Parti idaresi olduğa kanatindeyse buna başka türlü ve daha açık şekilde ifade etmelidir. Yoksa, çok partili hayat devam ettiği müddetçe her siyasi teşekkül seçmenin karşısına kendi İktisat politikası ile çıkacak ve seçmenden bu politikalar arasında tercih yapmasını isteyecektir. İki seçim arasındaki devrede ise Muhalefet, İktidarın iktisat sahasındaki tutumunu elbette ki alabildiğine tenkit edecek ve memlekete daha çok refahı ancak kendisinin sağlayabileceğini söyleyecektir. Bütçe komisyonunun sayın sözcüsü eğer D. P. Muhalefetinin, Kütahya milletvekili Adnan Menderes adındaki Bütçe sözcüsünün 1950 den, evvelki Bütçe konuşmalarını tetkik ederse o devirde Türkiyede Demokrasi telakkisinin bambaşka olduğunu kolaylıkla görecektir.

Aslında, çok partili sistemlerde "Müşterek Dâva" lar yok değildir. Yalnız bunlar, sayın Bilginin saydığı meselelerden değişik meselelerdir. İnsan hakları mevzuunda bir Demokraside her siyasî teşekkülün görüşü aynıdır. Anayasaya riayet bahsinde hiç kimsede bir tereddüt yoktur. Gazeteci hapsettirmenin bir fazileti bulunmadığı noktasında herkes müttefiktir. Hakimleri "Görülen Lüzum" la tekaüde sevketmek, Muhalefet lideri" hakkında "Vurun!" emri veren valileri himaye etmek, devletin radyosunu bir propaganda âleti haline getirmek, partizan idareyi vatan sathına hakim kılmak, her türlü murakabe imkânını kaldırmak, nüfuz tacirlerini alabildiğine serbest bırakmak hiç bir partinin programında yoktur. Demokrasilerde sadece bunlar üzerinde "Centilmenler Mutabakatı" vardır, zira sadece bunlar rejimin temel taşlarını teşkil etmektedir.

Türkiyede "Müşterek Dâva" lar listesine elbette ki ilâve edilecek bir, ama bir tek mesele daha vardır: Atatürk İnkılâpları. Bunlar üzerindeki mutabakat, yalnız rejimimizin değil, Cumhuriyetimizin de *"sine qua non = Olmazsa, olmaz"* şartıdır. Dini, politikaya âlet etmemek, inkılâplarımızın bir ucundan kemirilmesine göz yummamak Bunlar, siyaset adamlarımızın âmentüsü olursa, bunlardan fedakârlık pahasına iktidarda kalma gayreti herkes tarafından samimiyetle takbih edilirse Demokrasimiz normal mecrasına süratle girebilir.

Şimdi, bütün bunların yerine sayın Behzat Bilgin, muhtemelen İktidarın sayın başının gönlünde yatan aslanı iyi bildiğinden Muhalefete "Müşterek Dâva" olarak İktisadı teklif ediyor. Bu yoldaki bütün teklifler gibi bu sonuncusu da elbette ki ancak layık olduğu şekilde karşılanacak, dudaklarda sâdece tebessüm uyandıracaktır. Muhalefet, hiç kimse şüphe etmesin, D. P. nin -yahut sayın Menderesin- iktisat politikasını gerektiği gibi tenkitte devam edecek, memleketin bünyesinde tahribata yol açacağı kanatinde bulunduğu her yeni adıma bütün gücüyle mani olmaya çalışacaktır. Eğer Muhalefet bundan değişik bir yol tutarsa, davaya ihanet etmekten başka bir şey yapmış sayılmayacaktır ve hem sayın Behzat Bilgin, hem de onun sayın büyükleri tamamiyle emin bulunabilirler ki Muhalefetin sevkü idaresini omuzlarında taşıyanlar bu gerçeği müdriktirler.

Ama İktidar Demokrasinin ana prensipleri ve Atatürk inkılâplarını siyasî partilerin müşterek dâvası saymak için elini uzattığı gün bu el samimiyetle sıkılacaktır.

İstanbul bürosunda boş durulmuyor, gazetelere bir bir telefon ediliyordu. Cumhuriyet gazetesinin yazı işleri müdürü Ömer Sami Coşar arandığı zaman saat 23.30 du. Telefondaki ses Coşara tebliğin gazeteye konmaması, çünkü ardından neşir yasağı gelme ihtimali olduğunu söyledi. Bu seste biraz ikaz, biraz da tehdit havası sezilmekteydi. Aynı ses, diğer gazetelere de nasihatte bulunmakta gecikmedi.

Ancak haberi daha evvel almış olan yazı işleri müdürleri aralarında istişare etmişler ve pek çoğu tebliği manşete çıkarmayı kararlaştırmıştı. Birinci sayfa ona göre hazırlanmıştı. Biraz sonra A.A. nın yanında İstanbul 1. şube müdürlüğü de faaliyete geçti. Birinci şubede nöbetçi olan memur gazeteleri teker teker arıyarak tebliğin konutmamasını istedi, neşir yasağının geleceğini müjdeledi.

Telefonların mütemadiyen işlemesine ve ikide bir "Neşir yasağı geliyor" denmesine rağmen resmen bir tebliğat yapılmıyordu. Saatler ilerledi. Teknik imkânları bakımından erken baskıya verilmesi gereken gazeteler telefonlara itibar ettikleri takdirde çok geç kalacaklardı. Bu bakımdan bazıları -meselâ Cumhuriyet- rotatifini döndürmeğe başladı. İlk yasak kararı Dünya gazetesine geldi. Saat 2.10 du. Pek az basan, bu bakımdan geç vakitlere kadar beklemeğe tahammülü olan Dünya gazetesinin mesulleri makine dairesine inerek tebliğin bulunduğu kısmı sayfadan kazıdılar. Az sonra tebliği neşre kararlı diğer üç gazete de -Cumhuriyet, Yeni Sabah, Milliyet- birinci sayfalarından haberi kazıyorlardı. İş, gazetelerin ertesi sabah birinci sayfalarındaki beyazlıklarla piyasaya çıkmasıyla bitmedi. Polisler matbaalara gruplar halinde dağıldılar ve gazeteleri kontrol edeceklerini söylediler. Basılan bütün gazeteler elden geçirilecekti. Beyaz lekeliler satışa çıkabilirdi. Ama haberi ihtiva edenler satılamazdı.

Öyleyse ne olacaktı? Ortada, bahis mevzuu gazetelerin toplattırılması için alınmış bir karar olmadığına göre, nasıl olur da polis istediği gazeteyi satışa çıkarır, istemediğini çıkarmazdı ? Bu husus polis ekiplerine söylendiği zaman alınan cevap herkesi güldürdü. Ekibin başındaki vazifeli komiser şöyle diyordu:

"Ben gazeteleri toplamıyorum ki!.. Sâdece neşir yasağına rağmen tebliği ihtiva eden nüshaların matbaadan dışarı çıkmasına mani oluyorum."

Ekipler vazifelerini hakkıyla yaptılar. Dört gazetenin kapısını abluka altına aldılar ve paketlenmiş gazetelerin paketlerini açarak her birini teker teker kontrol ettiler.

Beynelmilel Basın Enstitüsünün Türkiyedeki basın rejimiyle alâkalı tebliğini manşetlerine koyan dört gazetenin tevzii böylece birkaç saat gecikti ve ertesi sabah bu gazeteleri ellerine alan okuyucular, birinci sayfalarda büyük beyaz lekelerle karşılaştılar.

Düşen yıldırım...

Bu hadisenin cereyan ettiği geceden bir kaç gün evvel, geçen haftanın ortasında çarşamba günü, takvimler 16 Aralık 1959 tarihini gösteriyordu. Sabahleyin saat ona doğru, kahverengi elbiseli, gri çizgili kravatlı, 44 yaşında, orta boylu, sakin tavırlı bir adam, gece yarılarına kadar sürecek hummalı bir iş gününe başlamak üzere Lâlelideki evinden çıktı. Hava güzeldi, İstanbul sanki bahardan kalma bir gün yaşıyordu. Kahverengi elbiseli, sakin tavırlı adam temiz havayı ciğerlerine çekti. Memnun ve mesuttu, yürümeye koyuldu. Bu, sakin tavırlı ve orta boylu adamın adı Selâmi Akpınardı.

evet hayır

Demokrasi ve Teokrasi

Ne zaman gerici bir takım hareketler baş gösterse, bizzat hareket mensuplarının, ya da savunucuların haktan, hukuktan, demokrasiden söz açtıklarına sabit olursunuz. Zaten gericilerin, Atatürk ve devrim düşmanlarının cüretle ortaya çıkmaları da yurdumuzda çok partili demokratik rejimin başlamasıyla aynı tarihi taşır. Pusuda yatan bir takım gerici unsurlar, memleketi daha ileri bir idare tarzına kavuşturmak gayesiyle girişilen demokrasi devrimini, kendi karanlık ve milli menfaatlere aykırı inançlarını piyasaya sürmek için en uygun fırsat telakki ederek yurdun dört bir bucağında, çeşitli kisveler altında harekete geçmiye başlamışlardır. Köyden kentten büyük şehirlerimize kadar yayılan ye çok defa Anayasa dışı maksatlar taşıyan, bazen gizli, bazen açıktan açığa çalışmakta sakınca görmiyen devrim düşmanları, demokrasilerde herkesin istediği düşünceyi savunabileceği noktasından hareket etmektedirler.

Demokrasi devrimi, ki Atatürk Devrimlerinin bir devamı sayılmak gerekir, herhalde kendini hazırlıyan, kendi hayatiyetinin sebebini teşkil eden Atatürk devrimlerine karşı davranışları, kolay kolay affedemez. Dünyanın hangi köşesinde, hangi demokratik rejim içinde bizzat demokrasiyi ortadan kaldırmaya yöneltilmiş hareketlere kıpırdanma imkânı tanınmıştır? Bazı demokrasilerdeki, dinî adlar taşıyan siyasi partilerin bizi aldatmamaları gerekir. Batı ülkelerinin çoğunda, siyasi partilerin dini adlar alması, o partilerin teokratik bir iktidar düzeni istedikleri anlamını taşımaz. İnsan haklarını, laik cemiyet nizamını inkar kimsenin altlından bile geçmez.

Bizimki gibi okur - yazar nisbeti son derece düşük, az gelişmiş, hele teokratik idare tarzından yeni kurtulmuş memleketlerde, gerici davranışlara kıpırdanma imkânı vermek, bunu yalnız büyük kütlelerin oylarını düşünmekle ilgili bir hesaba bağlamak, kısa bir süre sonra demokrasiye de veda etmek olur. Demokratik rejimin tanıdığı imkanlarla gelişmek istidadı gösteren, gerici ve muhafazacı tutumun ilk hedefi, teokratik bir düzenin yeniden kurulmasıdır. Teokratik bir düzenle demokratik bir düzenin bir arada yürümesine de imkan olmadığına göre maksat apaçık ortadadır.

Halkın kendi seçtiği temsilcileri tarafından idare şekli olan demokrasilerde, temsilcilere düşen en büyük görev, hem rejimi her çeşit tehlikeden korumak, hem de temsil ettikleri kütleyi daha ileri, teminatlı ve rahat yaşayış şartlarına kavuşturmaktır. Yurdumuzda, büyük bir pervasızlık içinde, üniversitelere kadar sokulmak cüretini gösteren gerici ve muhafazakâr davranışlar, milletvekillerinin bu iki asli görevinden ikisine de karşı değil midir ki, Büyük Millet Meclisinde bu konu yeniden ve öncelikle ele alınmıyor?

NAİM TİRALİ

Ahmet Emin Yalman
Hayalleri kırılan adam

Vatan gazetesinin yazı işleri müdürü idi.

Geçen haftanın ortasında takvimler 16 Aralık 1959 çarşambayı gösterirken, Vatan gazetesinde mutad faaliyete girişilmişti. Mürettiphanede kurşun ısıtılıyordu. İstihbarat şefi Kemal Aydar gene masasının başında, istihbarat defterine günün takip edilecek mühim, hâdiselerini kaydediyordu. Vatanın emektar Atiye hanımı o sempatik haliyle koridorlarda dolaşıyordu. Vatan için 16 Aralık 1959 çarşamba alelade bir iş günüydü.

Selami Akpınar Lâleli ile Cağaloğlu arasındaki uzun mesafeyi katederek Vatanın kapısından içeri girdiğinde kendisini alışık olduğu bir ses karşıladı. Bu, linotiplerin kendilerine has tıkırtısından başka bir şey değildi. Odasına geçti, günlük gazeteleri tetkike koyuldu. Aynı saatlerde bir başkası daha, Vatanın genç umumi neşriyat müdürü Naim Tirali de gazeteye gelmişti. Tirali, Vatanda ertesi gün yayınlanacak fıkrasını mu tadı hilâfına erkenden kaleme almış ve son rötuşlarını yaptıktan sonra mürettiphaneye vermişti. Bir kaç saat sonra hem Vatanın, hem kendilerinin başına geleceklerden habersiz Tirali ve Akpınar masalarına oturdular, çalışmaya koyuldular. Vatanda Yazı işleri müdüründen en genç muhabirine, herkes memnun ve mesuttu.

Bu neşe, bu hummalı faaliyet o üç kişinin Vatan gazetesinin kapısından içeri girmesine kadar sürdü. Açık gri renkteki pardesülerinin yakalarını kaldırmış, fötr şapkaları hafif geriye itilmiş bu üç kişi doğruca Naim Tiralinin odasına çıktılar.

Naim Tirali çok meşguldü. Gelenleri nevi şahsına münhasır tebessümüyle karşıladı, yer gösterdi. Gelenler Tiralinin Giresunlu hemşerileri değil, Emniyet I. Şube memurlarıydı. İçlerinden biri "Naim bey, bu şekilde gelmek istemezdik" diye başladı ve Pulliam dâvası dolayısıyla verilen mahkûmiyet kararının Temyiz tarafından tasdik olunduğunu ifade etti. Gazete kapatılacaktı. Tirali şaşırmıştı. Gerçi bir başka meslekdaşı -genç Ülkü Arman— aynı davadan dolayı Ankara Hiltonda farelerle ve hürriyetsizlikle mücadelesine azimle devam ediyordu. Ama Demoklesin kılıcının keskin tarafının inmediği başka meslekdaş başları yok değildi. Mesela "Dünyevi pazarlıkçılar" aynı davada "lûtufkâr af" fa mazhar olmuşlardı. Tirali böyle bir affa mazhar olmak için şahsen gayret sarfetmeyi aklının köşesinden bile geçirmemişti. Ne var ki adamına ve o adamın hareket tarzına göre işleyen bir usulün mevcudiyetine de bir türlü inanamıyordu. Hukuken, aynı davada maznun sandalyesini işgal edenlerden biri affedilirken diğeri nasıl olur da hapse atılırdı? Gerçi evet, "Dünyevi pazarlıkçılar" bu mevzuda tecrübeli ve mahirdiler, gemilerini bir parçacık fedakârlık pahasına kurtarmayı biliyorlardı ama, ne de olsa...

Mamafih yapılacak fazla bir şey yoktu. Pulliam dâvası karara bağlanmış, Temyiz de bu kararı tasdik etmişti, O halde yapılacak tek şey şuydu : Kararı soğukkanlılıkla karşılamak ve şeriatla kestiği parmağın acısına -tasvip edilsin veya edilmesin- dayanmak!

Naim Tirali de öyle yaptı. Emniyet memurlarından, avukatlarını çağırmak için müsaade istedi. Herşey onbeş dakikada halloluvermişti., Zabıtlar tutulmuş, imzalanmıştı. Bir gazetenin bir aylık kaderinin bir kâğıt parçası altına atılan karşılıklı iki imzaya bağlı olabileceğini Tiralinin Giresunlu kafası bir türlü almıyordu.

Dahili telefonla Vatanın dizgi kısmına stop emri verildi. Bir müddet sonra linotipler tam bir aylık mecburî sükûta bağlıyacaklardı.

Gerçek dost akını...

Haber gazete içinde süratle yayılmış, herkes Tiralinin odasına toplanmıştı. Vatan, cenaze çıkmış bir evden farksızdı. Yüzlerde derin bir keder okunuyor ve mahkûmiyetin tasdik edilmesi neticesi 16 ay ceza evinde çile dolduracak Tirali ve Akpınar teselliye çalışılıyordu. Ne var ki ne Tirali ve ne de Akpınar soğukkanlılıklarından bir şey kaybetmemişlerdi. "Bu da geçer, Allah sağlık versin" diyorlardı. Bir müddet sonra haber Babıâlide duyuldu. Vatan bir anda dolup taştı. Gazeteciler, genç ihtiyar, muhalif muvafık Vatana akın ettiler. Tirali ve Akpınar yüzlerce kimse tarafından öpüldü.

Naim Tirali de, Selâmi Akpınar da son derece sakindiler. Akpınar bundan kısa bir müddet önce "Rıhtım olayları" dolayısıyla -ve Ankara Hiltoncuların tabiriyle "turist" sıfatıyla hapishaneyi ziyaret eden Hilmi Yavuzu çağırdı ve gideceği yer hakkında malûmat almağa, sonra da bunları büyük bir ciddiyetle not etmiye koyuldu. Tahta kaşık, takunya, yatak ve yorgan lüzumlu eşyalar listesine kaydedildi. Hapishane hazırlığı, kağıt üzerinde şimdilik tamamdı.

Saat 21 e doğru kalabalık yavaş yavaş dağıldı. Babıâlide o her zamanki hareket devam ediyordu. Gene muhabirler gazetelerinin istihbarat servislerinde telaşla dolaşıyorlar, yazı işleri müdürleri ertesi günkü gazetenin son teknik hazırlıkları ile meşgul oluyorlardı. Ama bu defa, bir gazete aynı heyecanı duymıyacaktı. Vatancılar bir aylık mecburi istirahate çekiliyorlardı. Buna bir nevi mecburi izin de denilebilirdi. Mamafih, gazeteciler artık bu kabil gazete kapatmalara, bu kabil mecburi izinlere alışmışlardı. Demokratik bir rejimle idare edilen Türkiyede gazete kapatmak âdi vak'alardan addediliyordu. "Doymak bilmiyen ejder" zaman zaman susturuluyor ve bir takım insanların kin ve hırsları kısmen olsun tatmin ediliyordu.

Ya evdekiler...

Saat 21 de Tirali evine gitti; yemekte az konuşuyor, çok düşünüyordu. Aklındaki sadece hapishane, orada geçecek uykusuz geceler, bitmek tükenmek bilmiyen aylar değildi. Bu memleketin kaderini de düşünüyordu. Muhakkak ki 16 ay da geçerdi, 116 ay da.. Geçmiyen ve unutulmayan vicdan azabı, yüz karasıydı. Hamdolsun Tirali bu bakımdan rahattı. Yemekten sonra iki yaşındaki oğlu Hasanla oynayan genç

Naim Tirali
Geçmeyen: Vicdan azabı

gazeteci, saat 22 de tekrar gazetesine döndü ve arkadaşlarıyla meşgul oldu.

Akpınarın evinde de derin bir sükût vardı. Akpınarın 68 yaşındaki ihtiyar annesi ve eşi üzüntülerini belli etmemiye çalışıyorlar ve Selâmiyi teselli ediyorlardı. Kendilerini düşünmesine lüzum yoktu, onlar pek ala eski hayatlarını yaşayacaklardı. İhtiyar anne oğluyla iftihar ediyordu. Eşi "Selami, aman mandolinini unutma" diyordu ve ilâve ediyordu: "Biliyorsun, orada günler uzundur".

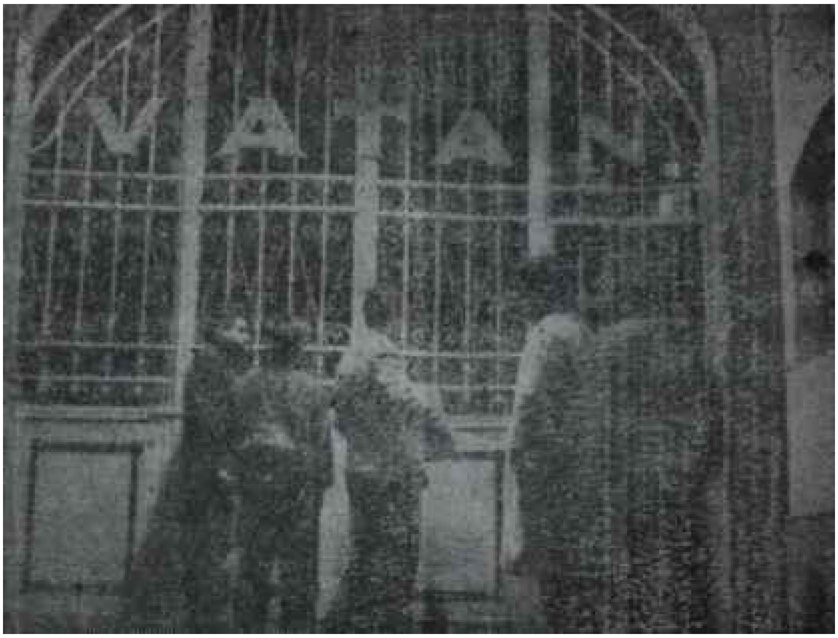
Ertesi gün gazeteye gelenlerin geçmiş olsun telgrafları çekenlerin haddi hesabı yoktu. Vatanın 20 yıllık emektar Atiye hanımı ise 18 yıldır hizmet ettiği Selami Akpınarın yanından ayrılmıyor, misafirlere çay, kahve taşırken göz yaşlarını güçlükle zaptediyordu.

Vazife, her zaman vazife...

17 Aralık perşembe günü Vatan gazetesinde herkes gene vazife başındaydı. İstihbarat şefi Kemal Aydar iş taksimi yaptı. Hilmi Yavuz "Vatanın kapatılmasının siyasi partilerdeki tepkileri" ni tetkik edecekti. Başka bir muhabir "Vatan gazetesinden röportaj" hazırlıyacaktı. Değişen bir şey yoktu, vazife her zaman vazifeydi. Bu arada, Vatana "Geçmiş olsun" telgrafları yağıyordu. Gelen telgraflar arasında bir tanesi çok manidardı. Telgraf Nazillide bir terziden geliyordu. Nazillili terzi, bu telgrafında aynen şöyle diyordu : "Gazeteler kapatılır, gazeteciler hapsedilir, hatta ocakları söndürülür ama fikirler, düşünceler ve idealler dünyanın hiç bir yerinde kilitlenmemiştir. Bu günler geçecek, fakat unutulmıyacaktır. Bir başka telgrafta ise karikatürist Halim Büyükbulutun Ulus gazetesinde çizdiği bir karikatürün lejandı yer alıyordu : "Pulliam olmaz olasın. Allahından bulasın..."

Veda ziyafeti...

Vatan gazetesi mensupları cuma akşamı, kısa bir müddet sonra hapishaneye, demir parmaklıkların arkasına terkedecekleri arkadaşlarına veda ziyafeti verdiler. Ziyafetin yeri kolayca tesbit edilmişti: Akşam yemeği, gazetecilerin dostu Tomada yenecekti. Tomaya evvelden haber salındı. Mönünün, bilhassa Naim Tirali ve Selami Akpınarın sevdiği yemeklerden müteşekkil olmasına dikkat edildi. Aslında çok mahzun insanların bir arada eğlenmesi geç vakitlere kadar sürdü. Karşılıklı espriler yapıldı. Vatanın hapishanecisi, Hilmi Yavuzun taklitleri neşeyi artırıyordu. Selami Akpınar mandolin çaldı, Naim Tirali oynadı. Nihayet sıra maddi değeri küçük, fakat manevi kıymeti büyük hediyelerin tevziine geldi. Hediye tevziinde Naim Tiralinin payına gazetecilik ve basınla alâkalı üç cilt kitap ile bir fındık kıracağı düşüyordu. -Tiralinin fındık bahçeleri vardır.- Selâmi Akpınara hediye ise, öteden beri çalmaktan büyük bir zevk duyduğu ve son zamanlarda bir hayli pratik yaptığı mandolindi. Mandolinin sapından sarkan bir kartonda "Ben bu sazı çala çala yoruldum" ibaresi vardı.

Vatan gazetesinin giriş kapısı
Sessiz olan sadece mezarlardır.

Ziyafette bir de boş yer bırakılmıştı. Bu yer Selâmi Akpınar ve Naim Tiraliyle birlikte hapishaneye girecek vatanın 71 yaşındaki -Türkiyenin en yaşlı- Başyazarı Ahmet Emin Yalmana aitti. Ahmet Emin Yalman, gene bir meslek vazifesi dolayısıyla Pakistanda bulunduğundan arkadaşlarının o geceki neşesine iştirak edemiyordu.

Ziyafet sona ererken yüzlerdeki neşe perdesi, yerini hüzüne terk etti. Bu hüzün, aynı yerde birlikte çalışan, aynı mesleğin çilesini beraberce çeken insanların muvakkat da olsa birbirlerinden ayrılışından ileri geliyordu.

Ne var ki zaman çabuk geçiyordu. Nasıl aynı akibete uğramış öteki gazeteciler uzun ayların çilesini doldurduktan sonra masalarının başına hiç değişmemiş olarak tekrar oturdularsa bir Ahmet Emin Yalman da, bir Naim Tirali de, bir Selâmi Akpınar da çileleri bitince tekrar işlerinin başına, aile yuvalarının sıcak havasına döneceklerdi. Her şey geçiyordu, her şey unutuluyordu. Evet, geçmeyen ve unutulmayan vicdan azabı, yüz karasıydı.

Sürpriz merakı

Vatan gazetesinde bunlar cereyan ederken, hemen bütün hafta boyunca İstanbulda başka bir basın müessesesinde endişe içinde değil ama, heyecan içinde I. Şubenin memurları beklendi. Fakat memurlar gelmedi. Müessese Kim mecmuasıydı. Kim mecmuası da Pulliam'ların meşhur makalesini neşretmiş, o da -gayet tabii- kendisini affettirmek peşinde koşmamış, dolayısıyla onun da cezası tasdik edilmişti. Mecmuanın yayınlandığı sayıda sahiplik ve yazı işleri müdürlüğünü deruhte eden Şahap Balcıoğlu -tasdik keyfiyeti doğruysa- 16 ay için işinden, ailesinden, sevdiklerinden ayrılacak, hapisliğin ıstırabını çekecekti. Bu ıstıraba, alakalılar, beklemenin işkencesini de katmayı unutmadılar.

Doğrusu istenilirse, beklenen teb ligatın Kime yapılmamasının sebebi başkaydı. Mecmuanın son sayısı 16 Aralık tarihinde çıkmıştı. Mecmua haftalık olduğuna göre, müteakip sayısı 23 Aralık tarihinde çıkacaktı. Bu bakımdan, tebligatı 22 Aralıkta yapmak hiç bir şeyi geciktirmeyecekti. Bilakis, bunun faydası vardı. O takdirde mecmua 15 Ocak değil, 21 Ocak tarihinde açılabilecekti. Bu ince hesaplar, kaale alman hesaplardı!

Buna mukabil, başka bir Pulliamzedenin, Nazillideki Kervan mecmuasının ve sahibi Azmi Erdemin cezalarının tasdik edildiği kendilerine süratle duyuruldu. Azmi Erdem derhal savcılığa başvurdu ve infazın tehirini istedi. Savcılık gazeteciye, mazeretini uygun bularak dört aylık bir mehil verdi. Şimdi merak edilen cihet İstanbullu Pulliamzedeler hakları olan mehili istediklerinde İstanbul savcılığının takınacağı tavırdır.

Herkes gider Mersine..

Damoklesin kılıcını başına yiyenler böylece büyük bir sükûnet ve kendilerine emniyet içinde darbenin acısına tahammüle hazırlanırlarken, Ankarada o kılıcı elinde tutanlar ve Pulliamzedelerin mahkûmiyetlerine yol açmış olanlar, hayrettir, sinirlilik ve hiddet içindeydiler. Aslında bu-

nun hayret edilecek bir tarafı da yoktu ya.. Başkalarını ve ailelerini tarifsiz kederlere garketmek ne kinleri söndürüyor, hattâ ne de insanın vicdanına rahatın, huzurun zerresini döküyordu. Hâdisenin Türkiyede ve bütün dünyada uyandırdığı derin akisler iktidar büyüklerini son derece kızdırdı. Neydi bu rezalet! Ne olmuştu, yani? Büyükler kime kızmıyorlardı ki.. Yalman, niçin Pakistana gitmiş ve haberi orada almıştı? Beynelmilel Basın Enstitüsüne ne oluyordu? Bizim gazeteler, hâdiseyi beyazlıklarla protestodan sıkılmamışlar mıydı? Pulliam bir şımarık Amerikalıdan başka neydi ki?. Bir "taşra gazetesinin sahibi!." Bu haftanın başında Zafer gazetesi, Demokrat hükümeti, Milli Mücadelenin Mustafa Kemal hükümetine benzetmeye kadar işi ileri -ve eğlenceli safhaya- götürdü.

Bütün bunlar aslında bir tek şeyi gösteriyordu: Bir hâdisenin, çocuklar tarafından bile tahmin edilebilecek zararlı akislerini bazı zevat, hiddet ve şiddetten artık göremeyecek haldeydi! İşte bu, D. P. Grubundaki bazı kimselerin daha bu haftanın başında gözlerini açtı.

Dış Politika

Quo vadis?

Sağlık Bakanlığının makam odasını işgal eden iri boylu, esmer, şayanı hayret derecede uzun parmaklı zat adeta yerinden fırladı:

"— Nasıl olur efendim, siz böyle bir şeye nasıl tevessül edebilirsiniz?"

Karşısında oturanlar, henüz lâflarını tamamlamamış olmanın heyecanı içindeydiler. Misafirlerden şişman, gözlüklü bir hanım:

"— Efendim" diye kekeledi.

Fakat Sayın Bakanın laf dinleyecek hali yoktu. Büyük bir telaş içinde olduğu görülüyordu.

"— Bolshoi balesi.. Bolshoi balesi.." dedi.

Hâdise bundan aşağı yukarı bir yıl kadar evvel Ankarada, Sağlık Bakanlığında cereyan ediyordu. Bakan, Dr. Lütfi Kırdardı. Misafirleri ise Kanser Araştırma ve Savaş Kurumunu temsil ediyorlardı. Kanser Araştırma ve Savaş Kurumu gelir sağlamak için bazı teşebbüslere girişmiş, bu arada Moskovanın meşhur Bolshoi tiyatrosundan bir bale grubunu Türkiyeye getirtmek için gerekli anlaşmayı yapmıştı. Rus balesi Ankarada temsiller verecek, masraflar çıktıktan sonra hâsılat Kuruma kalacaktı. Bu derece şöhretli bir ekibin seyircisinin çok olacağı tahmin edildiğinden Kurumun iyi gelir sağlayacağı ümit ediliyordu. Temsilciler Bakana bir ricada bulunmak için gelmişlerdi: Acaba Sayın Lütfi Kırdar temsilleri himayesi altına almayı kabul eder miydi?

Fakat Bolshoi adını duyunca Dr. Lütfi Kırdar heyecanla yerinden fırlamış ve adeta titremeye başlamıştı. Bir Rus balesinin temsillerini himayesi altına almak! Muhatapları akıllarını mı kaçırmışlardı? Üstelik, böyle bir cüreti nasıl göstermişlerdi?

Temsilciler, Bakanın biraz sükûnet bulmasını sabırla bekledikten sonra izaha çalıştılar. Elbette ki kendiliklerinden harekete geçmemişlerdi. Daha evvel hükümete müracaat etmişler ve gerekli müsaadeyi almışlardı. Hükümet, Bolshoi balesinin Türkiyede temsiller vermesini mahzurlu görmüyordu. Hattâ bundan dolayı memnunluk bile ifade edilmişti. Bizzat Adnan Menderes hareketi tasvip ediyordu. Heyet Dr. Lütfi Kırdara ancak bundan sonra müracaat etmişti. O bakımdan endişe edilecek bir elbet yoktu.

Sağlık Bakanı bu teminatı aldıktan sonra bir müddet düşündü. Adnan Menderesin hâdiseden haberdar olması elbette ki ise başka mahiyet veriyordu. Dr. Lütfi Kırdar misafirlerine karşı daha mültefit davranmaya başladı. Acaba biraz müsaade edebilirler miydi? Malûm ya, bu bir hükümet işiydi. Kendisinin de gerekli tetkikleri, temasları yapması gerekiyordu. Kurum temsilcileri Bakana hak verdiler. Kendisinden haber bekleyeceklerdi.

Sağlık Bakanı Dr. Lütfi Kırdarın Hususi Kalem Müdürü bir kaç gün sonra Türk Kanser Araştırma ve Savaş Kurumunun temsilcilerine telefon etti. Bolshoi balesinin temsillerini Sayın Bakan himayesine memnunlukla alacaktı. Böyle bir hâdisenin içine karışmak ancak iftihar vesilesiydi. Dr. Kırdarın bir kaç gün evvelki dehşeti kaybolmuştu.

Barış içinde beraber yaşama

Hâdiseden aşağı yukarı bir yıl sonra, geçen hafta içinde bir gün aynı iri boylu, esmer, şayanı hayret derecede uzun parmaklı zat Moskovada Sovyet Dışişleri Bakan yardımcılarından Semyonefe aynen şunları söylüyordu :

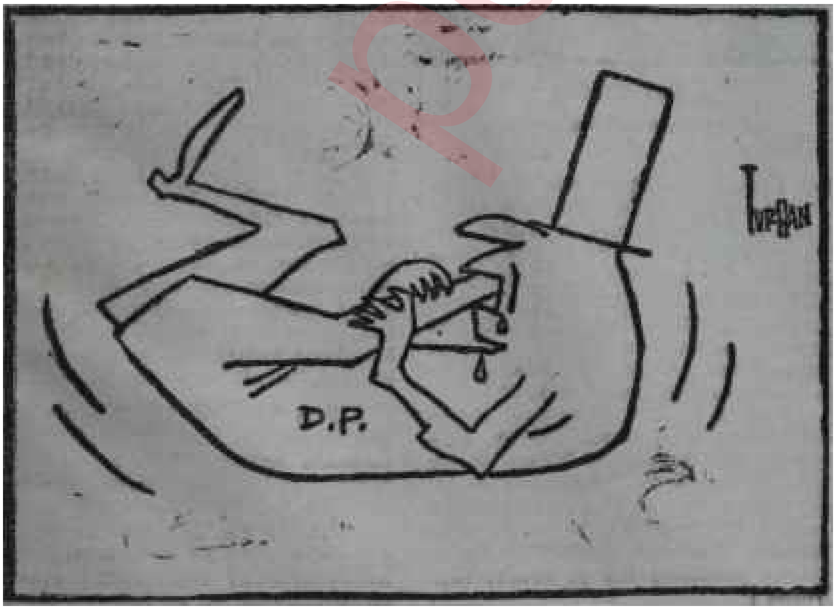
"— Aramızda daha iyi münasebetler tesisi için sarfettiğimiz gayretlerin müsbet neticelere ulaşacağını ümit ediyoruz".

Fakat Semyonefin Türkiye Cumhuriyeti Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Lütfi Kırdara verdiği cevap pek o kadar hararetli olmadı. Sovyet Dışişleri Bakan yardımcısı Camp David'den sonra işin kendiliğinden buraya varması gerektiğini ifade eden bir edayla şu cevabı verdi:

"— Türk delegasyonunun buraya gelmesinden önce, milletlerarası havada bir düzelme zaten vuku bulmuştu".

Aslında bu cevabı verirken Semyonef, Şükrü Saraçoğlundan sonra Sovyetler Birliğini ilk defa olarak ziyaret eden Dr. Kırdardan ziyade Türkiye Dışişleri Bakanı Fatih Rüştü Zorlunun bir hareketini hatırlıyordu. Fatih Rüştü Zorlu Ike'ın Ankarada bulunduğu günlerde yeni Meclis binasında tertiplediği bir basın toplantısında Türk hükümetinin Sovyet Başbakanı Krutçefi davet edip etmemesi konusunda sorulan bir suale karşı tefsirde bulunmaktan çekinmişti. Sonra da Dr. Kırdar Rusyaya, yanında doktorlarımızdan mürekkep bir kafile bulunduğu halde gönderilmişti.

Dr. Kırdar, hadiseden iki gün sonra Moskovadaki İlk Yardım Enstitüsünü gezdi. Prof. Tajsof, Petrof, Aleksandrof ve Andreofun kendisine gösterdikleri yeni aletlerden ve ameliyat usullerinden çek memnun kalmıştı Memnuniyetini ifade de et-

YAZISIZ

ti. Ama Kırdara refakat eden Moskova Büyükelçimiz Kemal Kavur -kendisi pek klasik Büyük Elçilerimiz dendir- "Bu çalışmaların iki memleketin hekimleri arasında temasları kuvvetlendireceğini" söyledi. Kavur, bu kadarını da kâfi saymamıştı ki ilave etti: "Bu çalışmaların, Türkiyeyle Sovyetler Birliği arasındaki dostane münasebetler üzerinde müsbet bir tesiri olacaktır."

Büyükelçi Kavurun bu sözleri söylediğinin ertesi günü ise, Dışişleri Bakanı Fatih Rüştü Zorlu Atlantik Konseyinde Sovyetler Ortadoğuda ve Uzakdoğuda tecavüzkâr bir politika yürütmeğe devam ettikleri müddetçe, Avrupada yumuşak bir politika gütmelerinin hiçbir mânâ ifâde etmeyeceğini bildirdikten sonra, -meşhur Le Monde'a göre- hayli kötümser bir edâyla "Rusların bir gün Batılılarla beraber Türkiyeye yardım edeceklerini de görecek miyiz?", diye soruyordu.

Gösterilen itibar

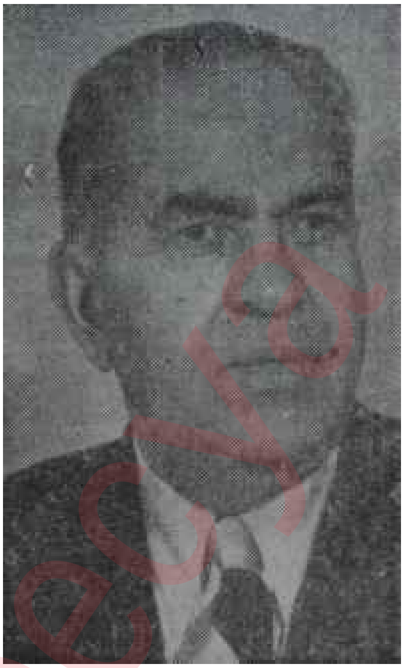
Türk heyeti, Ruslardan yardım görmese de itibar gördü. Güzel bir program hazırlanmıştı. Dr. Kırdar ve arkadaşlarına sıhhi tesisler gezdirildi, şereflerine ziyafetler verildi. Heyet, Moskovadaki son gününde Rus başkentinin yeni mahallelerinden birine inşa edilen modern hastahaneyi gezdi. Akşam, Yabancı Memleketlerle Dostluk ve Kültürel Münasebetler Cemiyetleri Birliğinin verdiği ziyafeti bulunuldu. Söz alan, birliğin tıp kısmının başkan vekili Prof. Nikolai Blokhin Türk hekimlerinin ziyaretinin iki memleket hekimleri arasında sıkı ilmi münasebetlere bir başlangıç teşkil etmesini diledi. Kendisine Başbakan Menderesin doktoru ve şahsi dostu Prof. Ekrem Şerif Egeli cevap verdi. Egeli, heyetin Rusyada gördüğü sıcak alâkayı ve iyi kabulü övdü, sonra kültürel münasebetlerin iki memleket arasında dostluk kurmak için en iyi çare olduğunu belirtti. Bu vazifede "en insani meslek"in mesupları olan doktorların omuzlarına düşen rolü hatırlattıktan sonra Prof. Egeli Sovyet - Türk dostluğu ve yeryüzündeki bütün insanların dostluğu şerefine kadehini kaldırdı. Toplantıda Sovyet Rusyanın Sağlık Bakanı Sergei Kuraçof da hazır bulunuyordu.

Heyet, Moskovadan Leningrada hareket etti. Seyahat bu haftanın başına kadar sürecekti. Fakat Ekrem Şerif Egeli heyetten daha evvel Türkiyeye döndü Söylendiğine göre seyahatin kendisiyle alâkalı kısmı sona ermişti.

Yeni taktikler

Sağlık Bakanının seyahati, derin akisler uyandırdı. Dr. Lütfi Kırdar yaz ortalarında davet edilmişti. Davetin Camp David mülakatından sonra kabulü, Türk dış politikasının yeni tasavvurlar peşinde olduğu şüphesini uyandırdı. Üstelik Amerikan yardımının bugünkü ikili şeklinden çıkıp yeni bir veçhe alacağı biliniyordu Böyle bir anda Sovyetlerle dost görünmenin fayda sağlayacağı ümit edilmiş olabilirdi. Fatih Rüştü Zorlu, -kendi tabiriyle- dolarlardan sonra Türkiyeye girecek rublelerde de bir hissesi bulunmasını belki arzulamıştı ve gayretlerini o istikamete tevcih etmişti. Fakat Semyonefin soğuk cevabı, manevranın gayesinin bütün partnerler tarafından ezildiğinin işareti yerine geçti.

Hem, Türkiye daha şimdiden Sovyet rusyadan yardım alıyordu. Üç mensucat fabrikası için sağlanan krediler, bir Türk iktisadî devlet teşekkülü -Sümerbank- tarafından bir Sovyet iktisadi devlet teşekkülünden -Sovyet Rusyada bütün iktisadi teşekküller, devlet teşekkülüdür- alınmıştır. Yardım alındığına göre, Türk hükümeti, yumuşama havasının Ortadoğuya da yayılmağa başladığı kanaatinde miydi? Eğer yumuşama havası Ortadoğuya yayılmadıysa, Türk Sağlık Bakanının ve Kremlin nezdindeki Türk Büyükelçisinin iki komşu arasındaki münasebetlerde iyileşmeden -hem de Moskavadabahsetmelerinin sebebi neydi?

Lûtfi Kırdar
Korktuğu başına geldi

Bütün bunları soranlar, daima bir NATO üyesi olarak kalacak olan Türkiyenin itidalli, -ve itidalli olmak için de evvelâ tenakuzdan uzak- bir politikaya ne zaman sahip olacağını merak ettiler. Bu haftanın başında, bu sual kendisine sorulan bir mütehassıs gülümseyerek şu cevabı veriyordu :

"— Tabii, iktidarı C.H.P. alınca!"

D.P.

Hava meselesi...

Geçen hafta, Ankaranın siyasi çevrelerinde en fazla kullanılan kelime altı harflik bir kelime oldu: Önerge. Kelime cemi halde kullanıldığından sonuna üç harf daha geliyor ve önergeler oluyordu. Bunlar, C. H. P. Grubu tarafından Büyük Millet Meclisine verilen ve doğrusu istenilirse hiç kimse tarafından inandırıcı bulunmayan sebeplerden dolayı bir türlü gündeme alınmayan Tahkikat önergeleriydi. İşin eğlenceli tarafı, bunların Mecliste ve daha evvel -Samet Ağaoğlu ile alâkalı olanı hariç— D. P. Grubunda görüşülmesi, fiilen kararlaştırıldığından hafta boyunca, hele perşembeye kadar önergeler hem C. H. P. milletvekilleri, hem D. P. milletvekilleri tarafından beklenildi. Ama AKİS'in geçen sayısında bildirdiği gibi, bu hiç muhtemel olmayan hâdise gerçekleşmedi. İktidarın başı, kendi milletvekilleri arasında "hava yapmak "la meşguldü.

Nitekim geçen haftanın sonunda bir akşam pijamalarım giyinmek üzere olan esmer, saçları dökük, kısa boylu bir politikacı uzun uzun öten telefonunun ahizesini eline aldığında günlerden cumaydı. Kısa boylu, saçları dökük politikacı telefondaki sese telâşla : "Peki.. olur, şimdi yola çıkıyorum" diye cevap verdi ve acele ile pijamalarını bir tarafa atarak yeniden elbiselerini giyinmeğe başladı.

Aceleyle giyinen politikacı, İçel milletvekili Yakup Karabuluttu. Konyadan geni gelmiş, yorgunluk kahvesini bile içmeğe vakit bulamadan Beyefendinin dâvetine icabet zorunda bırakılmıştı. Başbakan Adnan Menderes Hariciye köşkünde bazı milletvekillerine malûm yemeklerinden birini veriyordu.

Yemeğe Grup idare kurulu azaları da davet edilmişti. Davetliler arasında Kayseri milletvekillerinden Osman Kavuncu, Fikri Apaydın ve bazı arkadaşları, Meclis idare âmirlerinden Kocaeli milletvekili Nüzhet Akın da bulunuyordu. Bakanlardan ise Çankırı konuşmasıyla muhalefeti yerden yere vurduğunu her fırsatta eşine dostuna söyleyen Gümrük ve Tekel bakanı Hadi Hüsman, Abdullah Aker, Hayrettin Erkmen ve V. Menderes kabinesinin meşhur İçişleri Bakanı Namık Gedik vardı.

Büfe şatafatlı bir akşam yemeğinden ziyade ,basit bir soğuk büfe tarzında hazırlanmıştı. Mezeler ekseriyeti teşkil etmekteydi. Beyefendi gelen milletvekillerine iltifat ediyordu. Bir kaç kadehten sonra hararetli bir sohbete dalındı. Neler konuşulmuyordu? Muhalefetin yaptıklarından tutun da, bu sene girişilecek geniş imar faaliyetine kadar .. Beyefendi anlatıyordu! Gedik anlatıyordu.

Sonra milletvekillerine seçim bölgeleriyle alâkalı sualler soruluyor ve cevaplar dikkatle dinleniliyordu.

Saatler geçtikçe mevzular derinleşti. Söz dönüp dolaşıp Muhalefet partisinin Meclis gündemine alınacak tahkikat önergelerine getirildi. Önergelerin gruptan geçirilerek -kuvvetli bir ihtimalle bu Perşembe Gruba getirilecektir- Meclis umumi heyetinde görüşülmesine başlanacaktı. Tahkikat önergelerinin büyük bir kısmı V. Menderes kabinesinin meşhur İçişleri bakanı Namık Gedik ile alâkalıydı. Gedik bunların altında ezilebilir, bu da Partinin "ali menfaatler" ini zedelerdi. Bundan dolayı Gediki Mecliste yalnız bırakmamak lazımdı. Davetliler kadehlerini yudumlarlarken Beyfendi bunları kendine has üslubuyla imâ ediyordu. Hem de nasıl, sözlerini bitirir bitirmez bir başka mevzuya atlıyarak üzerinde durmuyormuş gibi görünerek! Ama D.P. nin arif milletvekilleri Başbakanın maksadını tarife hacet kalmadan kolaylıkla anlıyorlardı.

Daldan dala

O gece Hariciye köşkünde teşekkül eden küçük gruplarda konuşulan mevzular son derece çeşitli oldu. Bu arada Yılbaşı eğlencelerine bile atlanıldı. Yılbaşı eğlencelerinden, radyonun o gece yapacağı neşriyata geçildi. Regaip kandillinin yılbaşıyla aynı geceye rastlaması dini bütün politikacılardan pek çoğunu üzüyordu. Kandil gecesi, hem de Regaip kandili gecesi içki içmek, eğlenmek ne dereceye kadar doğru olurdu? Haydi eğlenilsin, gülünsündü. Günah ta gizli, sevap ta gizliydi. Ama bağımsız devlet radyosunun günahı nasıl gizlenirdi? İşte, dini bütün politikacıları düşündüren meselelerden biri buydu. Daha sonra bunun da kolayının bulunduğu açıklandı. Doğrusu, bulunan çareye diyecek yoktu. Radyo yılbaşı gecesi saat 22.30 a kadar dini bütün politikacıların seçmenlerini memnun edecek bir neşriyat yapacak, ondan sonra diğer yılbaşlarında tatbik edilen programa geçilecekti.

Saat bir hayli ilerlemişti. Milletvekilleriyle birlikte yeniden önergeler mevzuuna dönüldü. Saat 23.30 a kadar bu mesele üzerinde konuşuldu. Kâh Muhalefetin tuttuğu kötü yol, kâh D. P. nin her zamankinden daha kuvvetli olduğu, kâh seçim sathı mailine girilmiş bulunulduğu ele alınarak Meclis tahkikatı isteyen önergelerin, Meclis umumi heyetinde pek fazla itibar görmemesi gerektiği imâ edildi. Bundan sonra yavaş yavaş mevzu dağıldı. Aşırı neşe emareleri gösteren Başbakan Menderes milletvekillerini uğurladı, ve kendilerine iyi geceler diledi.

Sinek küçük ama...

Başbakan Menderesi kendine has üslubuyla milletvekillerine bazı şeyleri imâya mecbur eden şey, D. P. Grubunda az da olsa bazı milletvekillerinin Meclis Tahkikatı Önergeleri hakkında düşündükleriydi. Nitekim Beyfendi geçen haftanın ortalarında perşembe günü de D.P. Grubunun toplantısına pür neşe girmiş, fakat içerde önergelerden hiç bahsedilmemişti. Buna mukabil, D. P. milletvekilleri toplantıdan çıkarlarken Başbakanın İstanbulun imarı mevzuundaki görüşlerinden bahsediyorlardı. Başbakan bir çok defa söz almış, onu başka Bakanlar takip etmişti. Milletvekillerinin halinden toplantının neşeli ve esprili geçmiş olduğu anlaşılıyordu.

Mamafih Başbakanın bu aşırı neşesi, bazı endişeleri bulunduğu hakikatini tecrübeli gözler karşısında gizleyemiyordu. Grupta Dr. Gedik hakkında kendisi gibi düşünmiyenle-

Zeyyad Mandalinci
"Hizaya gelll!.."

Baha Akşit
Favori...

Okuyucu mektupları

Dış politika hakkında

AKİS'i zevkle okurum. Tiryakisiyim, ama bazan öyle mantık dışı yazılar çıkıyor ki... Uzatmıyayım, 281. sayıda DÜNYADA OLUP BİTENLER bölümünde "Birleşmiş Milletler" başlığı altındaki mağlûbiyet yazısı beni isyan ettirenlerden biri.

Pek âlâ biliyorsunuz ki Esinin demecini müteakip yapılan oylamada Polonyayı geçmiştik. Umumiyetle bu yarışmada biz Polonyadan hep öndeydik. Durum böyle iken son oylamalardan birini ele alıp mağlûp olduğumuzu yazmanız doğru mu? biraz realist olsanız daha iyi değil mi? Sandalyeyi paylaşmaya razı olmak Türkiye için mi, yoksa önce bu işe razı olmayıp sonradan boyun eğen Polonya için mi bir mağlûbiyet sayılmak gerekir?

Süleyman Çakar - Ankara

C. K. M. P. hakkında

Başyazarınız Metin Tokerin yeniden işinin başına geçmesiyle bir kat daha cezbedici hale gelen mecmuanızı zevkle okuyoruz. Cesaretine, istihbaratının kuvvetin ve tarafsızlığına sarsılmaz bir güvenimiz olan AKİS'in C.K.M.P. mev zuunda çok zaman susmasını hayretle karşılıyoruz. Temennimiz, bu Mevzuda da gereken alâkanın gösterilmesidir.

Halûk Çaycılar - Bursa

Gençlik hakkında

Eskiden AKİS mecmuası Gençlik meseleleri için sayfalar ayırır, bu meseleler üzerinde titizlikle dururdu. Son bir yıldır böyle bir alâkayı göremez olduk. Bu hal merakımızı mucip oldu. Zevkle okuduğumuz AKİS mecmuası diğer birçok meselelere yer verirken acaba Gençlik meselelerine de bir sayfayı yine ayıramaz mı?

Ahmet Ergin - Zonguldak

Kitaplar hakkında

Cemiyetin düzensizliklerinin tesiriyle ortaya çıkan sıkıntılarımızı en iyi şekilde aksettiren mecmuanızın devamlı okuyucularındanım.

Başyazarınız Metin Tokerin bir senelik mecburi ayrılıktan sonra tekrar işinin başına dönmesiyle bir kat daha güç kazanan AKİS mecmuasının kitap sayfasına bundan böyle daha fazla ehemmiyet vereceğini ummaktayım. Ayrıca Sinema ve Tiyatro sayfalarının da daha cazip hale gelmesi bizi memnun edecektir.

Saygılarımla
Güzin Elsan - Ankara

rin sayısının az olmadığını biliyor. Önergelerin ele alınmasının bazı ihtilata yol açacağından korkuyordu. Bu yüzden, gerekli hava tam olarak sağlanmadan müzakerelere girmeyi doğru bulmuyordu. Bundan dolayıdır ki Genel İdare Kurulunun bir hafta evvel verdiği karara rağmen Tahkikat önergeleri D.P. Meclis Grubunun geçen haftaki toplantısına getirilmedi. Hava henüz müsait değildi. Bir yanlışlık olur, Grupta istenmiyen bir katara varılabilirdi. O zaman pirincin taşını ayıklamak mümkün olmayacak ve son günlerde yeniden Başbakanın koltuğu altından eksik olmayan İç İşleri Bakanı Namık Gedikin durumu pek güçleşecekti.

Bu ise, umumi efkârda doğrudan doğruya Menderesin hezimeti gibi telakki edilecekti.

Namık Gedik
Ah şu önergeler

Ört ki Ölem!..

Memlekette "Görülmemiş Kalkınma" var mı, yok mu? Münakaşa edilebilir. Ama, hakikaten "Görülmemiş" bir hususun mevcudiyeti artık her türlü münakaşanın üstünde, güneş kadar parlak şekilde, ortaya çıkmış bulunuyor. Bu, D. P. propagandacılarının "Görülmemiş Zihniyeti" dir. Bu zihniyetin tezahürleri karşısında vatandaşa bir tek şey kalıyor: Hayretten kasılıp kalmak! Akıl, mantık, iz'an, muhakeme, insaf, doğruluk.. Bunlarla olan bütün köprüler atılmıştır.

Şimdi, hâdiseye bakınız: İkinci Demir-Çelik sanayii gerçekleşince -yani üç nal ile bir at bulunursa- bunun Karedeniz Ereğlisinde kurulacağı ilân ediliyor. 200 milyon dolarlık, kaba hesapla 2 milyar liralık bir tesis!.. Tabii, Karadeniz Ereğlisi halkı son derece ümitli ve memnun. Başbakana "Telgrafla teşekkür" kampanyası açılıyor. Radyo, mutad veçhile, kampanyanın baş teşvikçisi. Öyle telgraflar okunuyor ki, tebessüm etmemek kabil değil. Bu arada Radyo, Karadeniz Ereğlisi C. H. P. İlçe İdare Kurulu Başkanı Avukat Suphi Konak imzalı bir telgraf yayınlıyor. Başbakana çekilmiş olan bu telgrafta, Radyoya göre, "... yurdumuzun refahı ve medenî âlemde lâyık olduğu mümtaz mevkii bulması yolunda sarsılmaz bir iman ve aşk içinde çalışan Demokrat parti iktidarının bu hayırlı kararının memleketimiz için mutlu ve mesut olmasını diler..." denilmektedir.

Telgrafı radyodan dinleyen Ereğlili Halkçılar şaşırıyorlar. Kendilerinin çektikleri telgrafın bahis mevzuu kısmı, aslında şöyledir: "... yurdumuzun refahı ve medeni âlemde lâyık olduğu mümtaz mevkiini bulması yolunda sarsılmaz bir iman ve prensip içinde çalışan partimiz bu hayırlı tesisin milletimize ve memleketimize mutlu ve mesut neticeler sağlamasını dileyerek..." Zaten, bir Halkçının "Yurdumuzun refahı ve medeni âlemde lâyık olduğu mümtaz mevkii bulması yolunda sarsılmaz bir iman ve aşk içinde çalışan Demokrat Parti iktidarının.." demesini beş yaşındaki bir çocuğun dahi aklı alır mı? Buna inanan adam, kalkar, en azından Vatan Cephesine girer. Böyle savsataya kulak verenin, C.H.P. de işi ne? Ama, işin en eğlenceli kısmı bundan sonraki kısımdır.

Suphi Konak, derhal Başbakana ikinci bir telgraf yolluyor ve Radyo tarafından ilk telgrafının tahrif edilmesini protesto ediyor. Bunun üzerine, Radyo, "Suphi Konakın asıl telgrafıdır" diye bir başka telgraf okuyor. Ertesi günkü Zafer de bu telgrafın fotokopisi neşrediyor. Radyoya ve Zafere göre, esas telgraf budur. Ama o telgrafta da "Demokrat Parti iktidarının" lâfı yoktur, "hayırlı karar" lâfı hiç yoktur. Sadece, görülmektedir ki "Partimiz" kelimesi, telgrafhanede yapılan basit bir yanlışlık neticesi "Partiniz" şekline girerek Başbakana ulaşmıştır. Radyo ve Zafer, bundan sonra, hakikaten "Görülmemiş Zihniyet" içinde soruyorlar: Tahrif bunun neresinde?

Ölür müsün, öldürür müsün? "Partiniz" kelimesini, sen tutmuşsun radyoda "Demokrat Parti iktidarının" diye okumuşsun; "Hayırlı tesis", lâfını "Hayırlı karar" yapmışsın. "Demokrat Parti iktidarının" lâfını nereden çıkardın, "Hayırlı karar" tâbirini nereden buldun? Bunlar, senin fotokopisini neşrettiğin metinde dahi yok. Sen haberci misin, tefsirci mi?

Aslına bakılırsa ne haberci, ne tefsirci! Sadece, şayanı hayret derecede, korkunç derecede, inanılmaz derecede fütursuz... Böylesine bir tek şey yapılır: İlk seçimlerde, eline pasaportu verilir!

Grup Başkanı kim...

Başbakan Menderesi son günlerde düşündüren meselelerden biri de Atıf Benderlioğlunun Milli Eğitim Bakanlığına tâyini ile boşalan D.P. Grup Başkanlığına kimin getirileceğiydi. Grup başkanlığı için çeşitli isimler ileri sürülüyor, fakat bir türlü "tâyin"yapılamıyordu. Başbakanlıktaki bazı temasların ve Hariciye köşkünde verilen yemeklerin bir mevzuu da buydu.

Geçen haftanın sonunda Beyfendi, bilhassa iki ismin altını çizdi. Bu isimler Baha Akşit ve Zeyyat Mandalinciydi. Baha Akşit zaten D. P. Grup Başkan vekillerinden olduğuna göre üzerinde fazlaca durmaya lüzum yoktu. Fakat Muğla Milletvekili Mandalinci üzerinde çalışmak faydadan hali değildi. Mandalinci pek âla ikinci bir Sipahioğlu olabilirdi ve o takdirde Akşite tercih edilirdi. Nitekim Zeyyat Mandalinci geçen hafta içinde Beyfendi tarafından bir akşam yemeğine çağırıldı. Perşembe gecesi Menderesin evinde yenilen yemekte Artvin milletvekili Yaşar Gümüş, Antalya milletvekili Adnan Selekler ve huzuru mutad zevat vardı. Yemekte partinin iç işlerine dair hemen hemen hiç bir şey konuşulmadı. Gerçi Mandalinci yemek bitinceye kadar çağırılma sebebinin açıklanmasını bekledi ama Beyfendinin kendisini sadece fazla sevdiğinden dolayı yemeğe alıkoyduğu anlaşılıyordu!

Menderesin evindeki yemekten iki gün sonra Mandalinci, Beyfendi tarafından bu sefer Başbakanlığa davet edildi. Başbakanlıkta neler konuşulduğu meçhuldür. Ne var ki saat 13.45 de yakışıklı Muğla milletvekilini Başbakanlığın kapısından çıkarken görenler, Mandalincinin yüzündeki neşeyi, içerde Mandalincinin neşesini arttıracak laflar edildiğine hamlettiler.

Aynı gün, Mandalincinin evinden çıkıp Başbakanlığa müteveccihen hareket ettiği sıralarda -12.45 de- gündelik hale gelen Bakanlar Kurulu toplantısı da dağılmıştı. Bazı meraklı kimseler, Kabine toplantısını terk eden Bakanlar arasında sevimli İçişleri Bakanı Namık Gediki boş yere aradılar. Namık Gedik içeride kalmıştı.

Bu satırların yazıldığı şu sıralarda Beyfendinin gerek Başbakanlıktaki temaslarının gerekse Hariciye köşkünde verdiği yemeklerin semeresi henüz alınmış değildir. Menderes, arzusuna uygun bir Grup

Başkanı aramanın telâşı içindedir. Bu telaşın ne zamana kadar süreceği ve arzulanan D.P. Meclis Grubu Başkanının ne zaman seçileceği meçhuldür. İleriye sürülen çeşitli isimler arasında en şanslı görüneni Baha Akşittir. Onu az bir farkla Zeyyat Mandalinci takip etmektedir. Ancak bu bir siyaset işidir ye partinin âli menfaatleri bahis mevzuu olunca hiç umulmadık bir başkasının "emzope edilmesi"ni tabii karşılamak yerinde olacaktır.

C . H . P .

İktidar yaklaşınca...

Geçen haftanın sonunda bir akşam, geç vakit, Ankaradaki Mebusevleri mahallesinin artık meşhur olmuş Ayten sokağında 20 numaralı evin kapısında yatan muhteşem Mercedes'i görenler kendilerini bir an 24 numaralı evin önünde sandılar. Sokak sakinlerinin gözleri böyle -ve kırmızı plâka taşıyan- bir arabayı umumiyetle 24 numaraya yanaşmış görmeye alışmıştı. 24 numarada Maliye Bakanı Hasan Polatkan oturuyordu. Fakat bir müddetten, beri 20 numaranın kapısı da Mercedes bakımından alışılmamış bir zenginlik arzediyordu. 20 numara C . H . P . Genel Başkanı İsmet İnönünün eviydi. Dünya nimetlerine çoktan sırt çevirmiş olan eski Cumhurbaşkanı bir yere giderken köşe başındaki duraktan "Halil efendinin taksisi" ni çağırtıyor ve ona biniyordu. Kapısını süsleyen Mercedes'ler kendisinin değil, partisi milletvekillerinden bazısınındı. Cumartesi akşamı, 20 numaralı evde İsmet İnönünün onbeş kişilik bir milletvekili grubuna çayı vardı. Çayda, seçimlerin öne alınıp alınmayacağı meselesi görüşüldü.

İsmet İnönü bu yıl eski bir âdetini ihya etti. Milletvekillerini, gruplar halinde yeniden çaya davet edip onlarla günün meselelerini daha samimi bir hava içinde görüşüyordu. Davetliler tabiî sâdece C.H.P. milletvekilleriydi. Vaktiyle Cumhurbaşkanı İnönü Çankaya köşküne milletvekillerini çağırırken parti farkı gözetmezdi, ama Muhalefet liderinin şimdi muvafık milletvekillerini daveti elbette ki bahis mevzuu olamazdı. Bu bakımdan İnönü haftanın bazı akşamları, çay vakti, grup arkadaşlarıyla buluşuyordu. Böylece grup arkadaşları mönüyü evinde, hususî hayatı içinde tanımak fırsatını buluyorlar, İnönü de Grup arkadaşlarının şahsi fikirlerini öğreniyordu.

Ayten sokağındaki küçük evin alt kat salonundaki, pembe koltuk ve kanâpelerin üzerinde geçen haftanın son günü oturulup seçim lâfına geçildiğinde kesin bir tarih belli olmamakla beraber seçimlere "yarın yapılacakmış gibi" hazırlanılması lüzumu üzerinde ittifak edildi. Lideri alâkadar eden bir başka mesele daha vardı. Arkadaşlarına "Önergelere ne dersiniz? Getiremiyorlar.." diye sordu. Hakikaten C. H. P. liler, hatalı tahmin neticesi, meşhur Tahkikat önergelerinin cuma günkü Meclise gelmesini beklemişlerdi. Milletvekillerinden bir kısmının fikri "Adnan beyin cesaretinin kırıldığı", bir diğer kısmınınki ise "Adnan beyin Gruba meydan okuduğu" merkezindeydi. Birinci fikre inananlar, bilhassa Uşak hâdiselerine bir izah tarzı bulmanın güçlüğü üzerinde durdular. İnönü "Jandarma onbaşısının ifadesini gördünüz mü?" diye sordu. Bahis mevzuu olan, Uşak hâdiselerine dair ele geçen yeni bir vesikaydı. Uşakta uzatmalı bir jandarma onbaşısı da hazırlık tahkikatı esnasında verdiği ifadede vali İlhan Enginin İnönü hakkında "Vuracaksınız, ateş edeceksiniz" dediğini bildirmiş ve İnönü geldiği sırada valinin, arabasını geri geri sürdürerek ters yüzü döndüğünü anlatmıştı. Paşa, bir kahkaha atarak ortadan "Maskaralar!." dedi. İkinci fikre inananlar ise Grubun, önergelerin hasıraltı edilmesinin D. P. aleyhinde doğurduğu havayı nihayet gördüğünü, bu yüzden idarecileri tazyik ettiğini, fakat Menderesin bu tazyike boyun eğmiş görünmemek için işi geciktirdiğini söylüyorlardı. İnönü, bir mütalâada bulunmaksızın bu mütalâaları dinledi. Zâten Ayten sokaktaki çaylarda, Hariciye köşkündeki toplantılarda cereyan edenin aksine lider bir muayyen hava yaratmaya çalışmıyor, daha ziyade mesai arkadaşlarının görüşlerini öğreniyordu.

İsmet İnönü
Baş çevirmekle iş bitmiyor

Nüvit Yetkin
Çıban başı

Küçük sineğin marifeti...

Fakat geçen hafta içinde, C.H.P. için meselelerin sadece İnönünün üzerlerine eğildiği "büyük meseleler" den ibaret olmadığı, tesirleri inanılmayacak kadar büyük bir takım dertlerin mutlaka halledilmesi gerektiği pek dramatik şekilde ortaya çıktı. Meclis Grubunun perşembe günü öğleden sonra başlayan toplantısı hayli heyecanlı ve ateşli geçti, Otomobil Meselesi bir takım tortuları su üstüne çıkardı.

Otomobil Meselesinin bütün yurtta C. H. P. aleyhinde nasıl sert bir hava yarattığının, aklı yüksek seviyede memleket davalarıyla meşgul olan İsmet İnönü farkında görünmüyordu -Zaten, bir yandan büyük talih, diğer taraftan büyük talihsizlik : İnönü daima devlet adamı kalmış, hiç bir ataman politikacı olamamıştır.- Lider, işte bir kanunsuz taraf bulunup bulunmadığını öğrenmekle yetinmiş, etrafını saran becerikli otomobil sevdalıları da hâdisenin mahiyetini değiştirip anlatınca ihtilâfın her neviinden nefret eden İnönü meselenin Gruba getirilmesini bile lüzumsuz bulmuştu. Üstelik, otomobil kampanyasının âlemdarlığını da Malatya milletvekili Nüvit Yetkin yapıyor ve Grubun eski başkan vekili bu meselede pek tuhaf davranıyordu. Kendisi, başka birine ait bir mükellef Mercedes'i, direksiyonuna geçerek getirmiş ve arabayı burada satın almıştı. Böylece, onun alışverişi zahiren Bedelsiz İthalâta girmiyordu. Fakat Yetkin, son derece manasız şekilde, Gülekin intikamını almaya hevesli olduğu açık şekilde sezilen bir gazeteye "Ben, milletvekillerinin Bedelsiz" İthalâttan otomobil getirtmelerini doğru buluyorum" diye telgraf çekerek siyasî hayatının en büyük gafını yaptı, ayrıca politik ideal bakımından arkadaşları okul

O T O M O B İ L

Milletçe bir takım C. H. P. milletvekillerinden davacıyız. "Bedelsiz İthalât" yoluyla yabancı memleketlerden otomobil getirten, hattâ parlak kârlar gerçekleştirerek satışlar yapan bu zevat kanunlar karşısında bir suç işlememiş bulunabilirler. Fakat öyle bir zarara sebep olmaktadırlar ki, amme vicdanının kendilerini mahkûm etmemesine imkân yoktur. Bu zarar, milletin ümidini boşa çıkarmak, milleti hayal kırıklığına sevketmek, aşağı yukarı herkesin kendi payına düşen fedakârlık hissesini omuzlayarak mücadelelerin en çetinini verdiği sırada saflar arasında infiale ve kırgınlığa yol açmaktır. Bunun hesabının mutlaka sorulması lâzımdır.

Şimdi, bir noktayı belirtmek lazımdır: "Bedelsiz İthalât" yoluyla otomobil getirten milletvekilleri sâdece C. H. P, Grubunun mensupları mıdır? Hakikat bu değildir. Eğer otomobil sevdasında D. P. ile C. H. P. milletvekilleri arasında bir mukayese yapmak gerekirse "Görülmemiş Kalkınma" nın erişilmez şampiyonu D. P. o vadide rakibini fersah fersah geçmektedir. Ortaya atılan ilk rakamlara nazaran "Bedelsiz İthalât" kapısından yurda otomobil sokan C. H. P, milletvekillerinin sayısı yirminin altındayken aynı becerikliliği gösteren D. P. milletvekilleri yetmişi bulmuştur. Bu, iki Grup arasındaki nisbetin bile üstündedir. Karardan evvel bir takım "Şamlı dayı" lar tedarik ederek hususi müsaadelerle memleketimizin otomobil filosunu kabartan D. P. şöhretlileri bunun haricindedir. Ama, D. P. den artık zaten bir şey bekleyen yoktur ki.. D. P. bu şekilde davranışlar yüzünden çoktan millet ekseriyetinin sevgisini kaybetmiş, bir alâka uyandırmaz hale düşmüştür. Nitekim ilk seçimlerde seçmenin sillesini yiyeceğinden zerrece şüphe yoktur.

C. H. P. plâkalı yirmi otomobil bütün vatan afakında fırtınaların en büyüğünü koparırken dört misli fazla D. P. li arabanın mevcudiyetini bir tek kulun çıkıp mesele yapmaması bundandır. Hücumlar, aslında, bir siyasi teşekkül olarak C. H. P. için sadece iftihar vesilesidir. Ancak siyasi teşekkül olarak C H. P. meselenin gerektirdiği gibi hareket imkanından mahrum bulunduğunu ortaya koyarsa, basit menfaatçiliğe, meşhur tâbirle "afferizm"e daha Muhalefet safındayken bir set çekmeğe muvaffak olamadığını belli ederse alacağı lanet aldığı hayır dualarını kat kat aşacaktır. Muhalefette böyle davranan insanlar, ellerine kudret geçirdiklerinde seleflerini mumla aratamayacaklar mıdır?

Dâva, yirmi milletvekilinin beceriklilik göstererek resmen hesabı sorulmayacak döviz sahipliğini kabullenmesi ve bir takım hususî müsaadelerden de faydalanarak otomobil getirtmesi değildir. Bir elmanın yarısının öteki yarısından farklı olması için bir sebep bulunmadığına göre bu yirmi milletvekili teşekkül olarak C. H. P. yi ilzam etmez. C. H. P. yi ilzam eden, Genel Başkan İnönü ve partinin selâhiyetli organlarının yirmi milletvekilinin tutuma karşısında gösterdikleri şaşılacak müsamahadır. Meselenin vahim tarafı sâdece budur.

Otomobil sevdasına kapılmış becerikli zevatın, hareketlerini izah için partilerinin idarecilerine söyledikleri bilmek, hele bu idarecilerin o izah tarzını makbul saydıklarını görmek insanı hayretten döndürebilir. Milletvekilleri o lüks arabaları, o cakalı Mercedes'leri niçin getirtiyorlarmış, bilir misiniz? Seçimlerde kullanmak için. Efendim, bu hain D. P. büyük imkânlara sahipmiş, seçim zamanları bol para verip bütün vasıtaları tutuyormuş, bedeli mukabilinde dahi araba bulunamıyor, kiralanamıyormuş.. Ee, milletvekilleri ne yapsınlarmış ?. Keşke yirmi milletvekili değil,

Ankara milletvekili Selim Soleyin şahane Mercedes'i
Kalkınan Türkiye

S K A N D A L I

bütün milletvekilleri otomobil getirtseymişler de D. P. yi bu otomobil kafilesiyle alaşağı etsinlermiş! Hem sonra, milletvekili vatandaş değil miymiş? Yani, her vatandaşın faydalanabileceği hususlardan milletvekilleri faydalanamazlar mıymış? Zâten binbir sıkıntı içindeymişler! Zaten hain D. P. hayatı onlara zehir ediyormuş.. Hem efendim, nihayet ortada milletvekilliği haysiyeti varmış, milletvekilleri şahsi davranışlarından dolayı Gruplarında veya liderlerinin karşısında çocuklar gribi azarlanacaklar mıymış? Ne demekmiş, bu.. Yoo, herkesin hususî hayatına müdahale edilemezmiş!

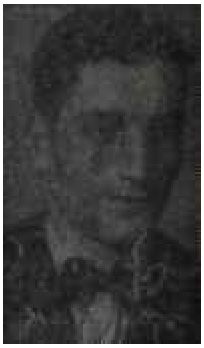
Bu safsata karşısında, başta İsmet İnönü, C. H. P. nin mesul organlarının sinmiş bulunmaları, parti için böylesine zararlı bir havanın doğmasına yol açanlara karşı bir takbih sedası bile yükseltmemeleri hakikaten işin hayal kırıcı tarafıdır. Yarın iktidara geçildiğinde de böyle hareketlerin ve daha vahimlerinin hep böyle mazeretler arkasında ortaya çıkarılacağından hiç kimsenin şüphesi olmamak gerekir. Eğer "afferist" D. P. lilerin liderlerine gidip "Ben şu kadar komisyon alacağım, Denizcilik Bankası gemilerini şu firmadan değil bu firmadan temin etsin" yahut "İstanbul Köprüsünü filancaya yaptırtırsak, ben de çimleneceğim" dediklerini İsmet İnönü sanıyorsa, feci şekilde yanılıyor demektir. Her beceriksizliğin bir mazereti vardır ve bu mazeret bir ucundan ya memleket menfaatine, ya parti menfaatine, en azından normal muameleye gelip bağlanmaktadır. Büyüklerin, iktidarda ve muhalefette, herkesin gördüğü en basit hakikatleri göremez hale nasıl geldiklerini anlamak isteyenler Otomobil Meselesinde İsmet İnönü gibi kemalin şahikasına eriştiği sanılan bir liderin, onun her biri kıymet ve dürüstlük timsali olan yakın mesai arkadaşlarının davranışlarına göz atacak olurlarsa kolaylıkla ibret dersi alabilirler. Bu ibret dersi "Milletvekili maaşları"nda alınmamıştı. O tarihte bir çift adam hakettikleri muameleyi görselerdi, bugün bu kadar çok sayıda fütursuz milletvekili çıkmazdı. Bugün gene susulursa, hiç kimsenin şüphesi olmasın, yarın üstadların miktarı öylesine çoğalacaktır ki durun demek için parmak kaldırmak imkânı dahi kalmayacaktır.

Çâre? Bir takım milletvekilleri fütursuzluk yoluna sapmışlardır, hangi sebeple olursa olsun bizzat lider ve lider takımı dalâlet içinde değilse bile gaflet içindedir. Demokrasinin fazileti şudur ki, böyle hallerde dahi bir çâre mevcuttur. Eğer C. H. P. teşkilâtı ve Türkiyedeki milyonlarca C. H. P. li hayatiyetlerini muhafaza ediyorlarsa başta bahis mevzuu milletvekilleri, Gruba, lidere ve mesul organlara protesto yağdırmaya, onları ikaz etmeye derhal başlamalıdırlar. Kanun, hariçte paraya nasıl sahip olduklarını, otomobil sevdalılarından sormayabilir. Ama seçmen, kendi milletvekilinden bunu soracaktır. Milletvekili, seçmenine bunu ya izah edecek, ya da bir daha onun karşısında görünmeyecektir. Her. C. H. P. kongresinde konuşulacak bir mevzu, böylece kendiliğinden ortaya çıkıyor: Otomobil Skandalı!

Bir siyasi teşekkül hayatiyetini böylesine ispat etsin, bakınız fütursuz milletvekili, dalâlete düşmüş lider takımı ve gaflet gösteren lider kalır mı? Kapının, bu sebeple dışına bırakılacak her milletvekili için bu millet önümüzdeki Meclise C. H. P. etiketini taşıyan on milletvekili gönderecektir.

Partilerde fikir ihtilâfları dolayısıyla bir takım temizliklere girişilmesini tasvip etmeye elbette ki imkân yoktur. Siz İspat Hakkına taraftar değilsinizdir, bir başka grup bu hakkı lüzumlu göstermektedir. Eğer siz, elinizde kudret tuttuğunuz için rakiplerinizi Haysiyet Divanlarının giyotini altına sokarsanız doğru hareket etmiş sayılmazsınız. Bu gibi ihtilâflar, Büyük, Kongrelerde, Kurultaylarda reyle halledilir. Ama, partilerde daha başka ihtilaflar çıkabilir. Bir takım kimseler, önlerine hususi maksatlarla ve siyasi hasımlar tarafından açılan menfaat tuzaklarına kapılmakta inanılmaz ısrar gösterirler. Bu hareketler partilerin menfaatlerini sarsar, büyük kütleler karşısındaki prestijini yerle bir eder. Zaten siyasi rakiplerin gayeleri de bundan başka bir şey değildir. O takdirde, göz yaşına bakmak, hele komplikasyonlardan korkmamak tek akıllıca harekettir. Herkes kendisini seçim bölgesinde bir kuvvet zanneder. Aslında, Türkiyede kuvvetli olan partilerdir. Partiler şahısları değil, kendilerinin manevi itibarını kaale almak zorundadırlar. Haysiyet Divanları, hakikaten süs sayılamaz. Bunların, bazen lüzumla oldukları bir gerçektir. Bir parti için "Bu partiden adam atılmaz" diye bir prensip bulunamaz. Prensip şöyle olabilir: "Bu partiden fikir ihtilâfı sebebiyle adam atılmaz". Böyle bir prensibin herkesin başı üzerinde yeri vardır. Fakat liderin fani insanlıktan çıkıp bir nevi havari haline gelmesinden faydalanarak görülmemiş şımarıklığa tevessül eden kimselerin akıbeti, mevkileri ne olursa olsun, Haysiyet Divanlarının giyotinidir. Seçim propagandasını "Milletvekili maaşlarının 2800 lira olması rezaletini biz önliyeceğiz" diye yapıp Meclise geldiğinde maaş diye 4000 lira talep eden adam bir tek şeye lâyıktır: Nefretle tardedilmeye! Bunun, hiç bir mazereti yoktur. Bunun adı düpedüz "seçmeni iğfal"dir.

Hayatta öyle mevkiler vardır ki kaderin bir icabı olarak dahi o mevkilere gelmiş olanlar bir takım fedakârlıkları kabul etmek zorundadırlar Milletvekilliği bu mevkilerden biridir. "Biz adam değil miyiz?" Değilsin ya.. Bir gazeteciyle aynı lâfı söylediğin zaman o hapse gidiyor, sen teşrii masumiyet zırhının arkasına saklanıyorsun. Bu nimetin elbette ki bir külfeti olmak gerekecektir. Külfete rıza göstermeksizin nimete hak kazanmanın imkânı yoktur. Basit vatandaş, Bedelsiz İthalâttan faydalanacaktır. Onun için bir mesele olmayacaktır. Ama Muhalefet partisinin milletvekili, vatandaşın bu en basit hakkını, hareketlerin en asililye geri çevirmek zorundadır.

H. Tez

S. Soley

İ. Saffet Omay

N. Ciritoğlu

Melih K. Küçüktepepınar
Üzerine yıldırım düştü

kimseleri de feci şekilde hüsrana uğrattı. Fakat Grupta herkes ve bilhassa bu gibi hesaplarla alâkası bulunmayıp, üstelik Parti pencerelerinden dışarıya bakmak, orada cereyan edenlere kulak vermek âdetinde olanlar işin vehametini görüyorlardı. Akisler, tahmin edilemeyecek kadar büyüktü ve hareket köy kahvesinden sosyete toplantısına kadar her tarafta galeyan uyandırmıştı. Grup, gözünü kapalı tutamazdı. Adana milletvekili Melih Kemal Küçüktepepınar meselenin Grupta görüşülmesini bir takrirle istedi.

İşte, yanlış tefsir edilen -zâten aslında da hatalı- bir hareket bu sırada cereyan etti. Küçüktepepınar takririnden İnönüyü haberdar kıldı. Fakat İnönü, takriri lüzumsuz gördüğünü belirtti. Grup içinde milletvekillerinin birbirlerini kırmalarına ne lüzum vardı! Liderin böyle çatışmalardan hiç hoşlanmamasının neticesi olan bu tutum, otomobil sevdalıları tarafından derhal İnönünün araba ticâretini tasvip ettiği şeklinde propaganda edildi. İnönünün Grup toplantısında ikinci bir gafı, üstadlara, büsbütün cesaret verdi. Ferit Melen hâdiseyi maliyeci gözüyle izah ediyordu ki İnönü meselede kanun dışı bir taraf olup olmadığını, kendi tabiriyle "sâde vatandaş" ın da böyle bir haktan faydalanıp faydalanmadığını, "sade vatandaş" tan araba getirtirken dışardaki dövizinin hesabının sorulup sorulmadığını öğrenmek istedi. Elbette ki Bedelsiz İthalât böyle hareketleri "couvert" hale sokuyordu. Meseleyi o zaviyeden görünce, politik tarafını unutunca, memleketin girişmiş olduğu mücadeleyi ve bu mücadelede C. H. P. ye düşen rolü hatırdan çıkarınca omuz silkmek kaabildi. Otomobil sevdalıları liderin bu yeni tavrını da kendi lehlerine yorumladılar ve yelelerini kabarttılar. Nitekim Grup toplantısından çıkarken pek çokları otomobil getirtmek niyetlerini terketmediklerini söylüyorlar, buna kimsenin karışamayacağını belirtiyorlardı. Böylece Hasan Tezlere, Selim Soleylere, Fuad Börekçilere, İbrahim Saffet Omaylara, Necati Dikenlere, C.K.M. P.'den Osman Canatan ve Hayri Çolpanoğlulara, Kamil Tabaklara, Hüsrev Polatlara, Mustafa Altındoğanlara, Nazım Öztürklere, daha bir çoklarının ekleneceği belli oldu. C, H. P. Grubunun büyük dâvaları görüşür - ken gösterdiği asil ve heyecanlı, idealist hava basit hesapları bertaraf etmek lüzumu hâsıl olduğunda nedense kayboluyor, memleketi daha iyi bir idareye kavuşturmayı gaye edinenler gidip, onların yerlerini, meselâ daha fazla para isteyen, illâ otomobilim olsun diye tutturan kimseler alıyordu. Bu yüzden doğruyu söyleyenlerin, şart olan ikazları yapanların sesleri boğuluyor, her tenkit "Canım, onun zâten otomobili var", "Ne oluyor servet düşmanlığı mı başladı", "Tabiî, kendisinin parası yok.." tarzında basit sebeplere bağlanmak isteniyordu. Böyle hallerde liderin ve lider takımının gerekli celâdeti göstermemeleri, idare-i maslahat yoluna sapmaları, insanların menfaatleriyle oynamayı tehlike sayacak derecede pısırık davranmaları, hele -maaşlar meselesinde olduğu gibi- işi düpedüz şirretliğe götürenleri bile "Burası parti, ticaret şirketi değil" diyerek fırlatıp atmamaları basiretli hal çâresinin bulunmasını imkânsızlaştırıyor, mevcut disiplinsizliği bütün çıplaklığıyla ortaya koyuyordu.

Nitekim Grup, bir defa daha bunu pek andıran bir hava içinde meseleyi "tetkik edilmesi için" Grup İdare Heyetine havale etti.

Teşkilâtta kaynaşmalar..

Gruptan iki gün sonra, C. H. P. nin başka bir organı, başka bir yerde gene bu neviden, tadsız hâdiselerin üzerine eğilmek zorunda kaldı. Toplantı yeri Kızılaydaki Karanfil sokağın başındaki C. H. P. Genel Merkeziydi. Toplananlar Merkez İdare Kurulu azalarıydı. Toplantıya Genel Sekreter İsmail Rüştü Aksal başkanlık ediyordu. Ele, teşkilâta ait meseleler alındı. Türkiyenin hemen her tarafında ihtilâflar baş göstermiş, iktidara geleceği artık muhakkak partilerde görülmesi mutad "külah kapma manevraları" şiddetlenmişti. Hele İstanbul kendi kendisini yiyor, Kravatlılar ve ehemmiyetsiz, fakat gürültücü Kravatsızlar kongre için delege avını D. P. ile uğraşmaya tercih ediyorlardı.

Bu ihtilâflar, seçimlerde aşırı bir rol oynamayabilirdi. Bunlar, kısmen izam da olunuyordu. Her halde C. H. P. önümüzdeki ilk seçimleri kazanma şansını gene muhafaza edecek, seçimleri kazanacaktı da.. D. P. nin gitmesi memleket bakımından öylesine mutlak bir zaruret haline gelmişti iki ve millet bunu o kadar iyi anlıyordu ki C. H. P. bardağındaki fırtına D. P. nin açık denizdeki gemisinin batmamasını sağlamayacaktı. Ama, iyi bir iktidar olmanın çâreleri bugünden temin olunmalıydı.

Aynı cumartesi gecesi, insan takatinin çok üstündeki mesaisinin yorgunluğu altı çürümüş gözlerinde ve yüzünün çekilmiş hatlarında okunan İsmail Rüştü Aksal yemeği beraber yediği bir dostuna:

"— Muhtemelen iktidarı alabileceğiz.. Milletin ayakta olduğu gözle görülüyor. Fakat bugünden kendimize bir çekidüzen vermezsek D. P. nin âkibetine düşmekten bizi hiç kimse alıkoyamaz. Gayretimizin bir istikameti de budur", dedi.

Bu, son günlerde C. H. P. de söylenilen en doğru sözdü.

B. M. M. inde C. H. P. Grubu
Süpürgeyi ele almanın fazileti

İKTİSADİ VE MALİ SAHADA

Bütçe

İtiraflar...

Geçen haftanın sonunda perşembe günü saat 10 sıralarında orta boylu çekik gözlü elmacık kemikleri ziyadesiyle çıkık bir bakan 0011 numaralı makam arabasından indi ve B. M. M. nin milletvekillerine ait giriş kapısına doğru telâşlı adımlarla yürüdü. Koltuğunun altında küçük, fakat şişkin bir evrak çantası taşımaktaydı. Bu bakan, D. P. nin denk bütçelerinin kahramanı Hasan Polatkandan başkası değildi.

Bütçe müzakerelerinin yapılacağı salon bütçe komisyonundaki milletvekillerinden başka pek çok muhalif ve muvafık milletvekilleriyle ağzına kadar doluydu. Bakan kendisine ayrılan ön sıradaki yerini aldı ve denk bütçelerin kahramanlarından maliye müsteşarı Sait Naciyi soluna oturttu. Bütçe komisyonu başkanı Halil İmre oturumu açtığı zaman salonda çıt çıkmıyordu.

Polatkan, bütçenin komisyona takdim nutkunu ağır ağır - hazırlanan metinden - okumağa başladı.

Maliye Bakanının bu konuşması eskiyi inkâr ve eskiden yapılanları D.P. devrine mal etme gayretinin malum edebiyatıyla doluydu. Fakat Polatkan, bu arada ister istemez bazı itiraflarda da bulundu.

İtirafların birincisi, 4 ağustos 1958 kararlarında tespit edilen kredi plafonlarında bile bile bazı gediklerin bırakılmış olduğu idi. Gerçekten, Merkez Bankasıyla münasebetlerinin şekil bakımından Amortisman ve Kredi Sandığının kaynaklarının iktisadi devlet teşekküllerinin finansmanında kullanılması, bu gediklerin en önemlilerinden biri olarak Bakan tarafından açıkça ortaya kondu. Gerçi, 4 Ağustos 1958 den beri kredi ve emisyon hacmindeki artış çok büyük olmamıştır. Fakat, -bilhassa seçim endişeleriyle- tekrar enflâsyona başvurmak istiyecek bir Hükümet için bugünkü kararnamelerde mevcut buna mümasil gedikler önem arzetmektedir. Bu arada, Polatkan Belediyelerin finansmanıyla ilgili olarak mevcut gedikten hiç bahsetmemeği tercih etmiştir. Zira, bilindiği gibi bu verimsiz şehir, güzelleştirme yatırımlarının başlıca açık kapısını teşkil etmektedir.

Polatkan, iktisadi istikrar politikasını methederken yaptığı mukayeselerde, enflâsyon politikasını da ister istemez zemmetmek zorunda kalmıştır. Polatkan, istikrar programının yürürlüğe girişinden beri kredilerde mevcut artışın 450 milyon liradan ibaret olduğunu ve bu artışın, enflâsyon devresindeki 2.128 milyar liralık artışa nisbetle ne kadar "mutedil" olduğunu bilhassa belirtmiştir. Böylelikle 4 Ağustos 1958 den önceki artışların "mutedil" olmadığını kendi ağzıyla ifade etmiş olmaktadır.

Maliye Bakanı, 1959 mali yılı içinde şimdiye kadar tahakkuk etmiş olan varidattan 407.641.368 liranın hâlâ tahsil edilmediğini de açıkça söylemiştir. Polatkan, bu suretle, 1959 bütçesinin, açıkla kapanacağı yolunda mevcut büyük ihtimalleri ortaya koyanları kuvvetlendirmiştir.

"Tahripkâr" Tenkitler

Bu itiraflarda bulunan Polatkan, aynı zamanda yer yer kaşlarını çatmağı da ihmal etmiyordu. Polatkan istikrar tedbirlerinin tatbikiyle ilgili olarak, "bir kısım yazarlar ise, tamamen maksatlı ve tahripkâr neşriyatta bulunmaktan çekinmemişlerdir" diyerek gazeteleri şöyle bir azarlamayı da unutmadı.

Turhan Feyzioğlu
Daldan dala

Fakat, Maliye Bakanının, "Kızım sana söylüyorum, gelinim sen anla kabilinden bu azarlamalarına Muhalefet kulak asmadı ve 1960 ın -tabiî denk- bütçesine karşı, -C. H. P. Araştırma Bürosunun lojistik desteğine de dayanarak- çok şiddetli bir taarruza girişti.

Bu yıl Eğitim Komisyonundan Bütçe Komisyonuna aktaran enerjik Turhan Feyzioğlu, münakaşaların sağlam bir zemin üzerinde yapılabilmesi için evvela resmi kaynaklardan verilen rakamların doğruluğuna güvenilebilmesi gerektiğini ifade etti ve şu misalleri verdi:

Bütçe Kanununun gerekçesinde 1950 de sıtmalı nisbeti olarak yüzde 22.4 rakamı verilmektedir. Halbuki, Bütçe Komisyonunda bundan 10 gün önce görüşülen Sıtma Kanunu tasarısının gerekçesinde Hükümet 1950 deki sıtmalı nisbetini yüzde 7 olarak göstermiş ve 1924 deki yüzde 75 gibi muazzam bir nisbetten bu nisbete ulaşıldığını da belirtmişti. Hangisine inanmalı?

D. P. İktidarının ilk yıllarında neşredilen resmi İstatistik Bültenlerinde 1949 yılındaki ilkokul sayısı 17 bin olarak gösterilirken, Maliye Bakanı bu rakamı 12 bine indirivermiştir. Hangisi doğrudur? Feyzioğlu, aynı zamanda şunu soruyordu: "Mevcut bir okulun kapısına bir ikinci tabelâ asıldı diye bunu yeni biri okul kurulmuş gibi istatistiklere ithâl etmek doğru mudur ?"

Maliye Bakanı, D. P. devrinde yapılan yatırımların 25 milyar lira olduğunu iddia ettikten sonra, bu itirafının Başbakanın Edirnedeki iddiasıyla tenakuz hâlinde olmaması için, bu yatırımları bugünkü fiyatlarla zarbedip 93 milyar rakamını, bulmak dirayetini de gösterdi. Fakat, bu suretle, Başbakanın 100 milyarlık rekoruna yine de erişilemedi! Üstelik, C. H. P. zamanında yapılan yatırımlar da bugünkü fiyatlarla kıymetlendirilse, varılacak rakamlar karşısında en müfrit demokratın bile dilinin tutulmaması mümkün olamazdı!

Prof. Feyzioğlu, borç yükünün tesbiti için sadece Devlet borçlarının ele alınmasının çok yanlış olduğunu da işaret etti.. Feyzioğlu, borç yekûnunu milli gelir ve bütçe rakamlarıyla nisbet etmekten de bir netice alınamıyacağını da belirterek, ilmi metodun, dış âleme karşı millî borç yekûnunun ihracat hacmine kıyaslanması olduğunu öğretti. Bu takdirde çıkacak sonuç ise, D. P. İktidarının hiç lehinde olmıyacaktı.

"Vergi nisbetinin azalmasının sermaye terakümü ve istihsâli arttıracağı" sözüyle iktisatçı olmadığını göstermesine rağmen, Y. Müh. Rıza Tekeli, bazı yatırımların ne kadar lüzumsuz olduğunu gayet iyi gösterdi: Hirfanlı Barajı 100 milyona mal olacak denirken 425 milyona mal olacaktır. Bu barajdan sağlanacak 100 bin kw lık enerjinin tamamını kullanabilmek için ise en az 4 milyarlık başka yatırımlar yapılması gerekir. Halbuki, para bu baraja sarfolunacak yerde Seyhan Barajının bir türlü bitmeyen sulama tesislerine sarfedilmiş olsaydı, bugün pamuk istihsâlimiz ve binaenaleyh ihraç gelirlerimiz önemli ölçüde arttırılmış olurdu.

İlyas Seçkin, AKİS'in evvelki haftaki sayısında çıkan Başyazıdaki metodu kullanarak, 1959 bütçesinin açıkla kapanacağını ve 1960 bütçesinin açığının da en azından 1.200 milyar lira olacağını isbat etti.

Halimiz ne olacak?

Günün en güzel ve tesirli konuşmasını Ferit Melen yaptı.. Heyecansız yüzü ve hareketsiz görünen büyük cüssesiyle, sakin sesli Van milletvekili derhal Komisyona hâkim oluverdi. Melen, D. P. iktidarının başarısızlığının en büyük ölçüsünün, 1953 den beri adam başına düşen milli gelirimizde artış olmayışı vakıası olduğunu belirtiyordu. Melen, bütçe açığı iktisadi devlet teşekküllerinin iki yakasının hâla bir araya gelemeyişi ve Belediyelerin borçlanması dolayısıyla enflâsyoncu temayüllerin hâlâ tamamen ortadan kalkmadığını da izah etti. Melen, OECE ye vaad edileli planın nerede olduğunu soruyor, bir yandan Adanadaki şeker kamışı fabrikasından vazgeçilirken, öte yandan Başbakanın dört bir tarafta yeni şeker fabrikaları vaad etmesinin plânla ne ilgisi olduğunu soruyordu. Baade Raporuna da vukufla temas eden Melen, Dışişleri Bakanının bu rapordaki tavsiyeleri Dünya Tarım ve Gıda Teşkilatının son Roma toplantısında kabul ettiğini; halbuki şimdi ekim sahasının daraltılması gerektiğinin bildirilmesine rağmen, Hükümetin hâlâ ekim sahasının genişletilmesinden medet umduğunu söyledi. Yatırım rakamlarını tahlil eden Van milletvekili, yatırımların büyük kısmının verimsiz lüks mesken yatırımlarına gittiğini de isbat etti. Melen sözlerini şöyle bitiriyordu: "Türkiyenin ihracatı 300 milyon dolar, dış tediye ihtiyacı ise 600 milyon dolardır. Devamlı olarak yılda 300 milyon dolarlık bir dış yardıma ihtiyaç vardır. Bu dış yardımlar kesildiği zaman Türkiyenin hâli ne olacaktır?"

1950 bütçesinin müzakeresi esnasında Başbakan Adnan Menderes de aynı suali o zamanın Maliye Bakanı İsmail Rüştü Aksaldan sormuştu. Fakat iki devir bu bakımdan dahi birbiriyle asla mukayese edilemezdi.

Maliye Bakanı, müzakerelerin bu ilk gününde hakikaten çok yorulmuştu.

Dış Yardım

Can kurtaran

1958 de; orada yazıldığı gibi..." Bu sert edalı cümle, konuşanın sözünü kesti. Hadise Büyük Millet Meclisinde cereyanı ediyordu. Günlerden 25 Şubat 1958 idi. Kürsüdeki hatip, Hürriyet Partisi Meclis Grubu adına Milli Savunma Bakanlığı bütçesini tenkit eden Elazığ Milletvekili Selahaddin Tokerdi. Yerinden müdahalede bulunan da Başbakan Adnan Menderes.

Başbakan bu müdahalesiyle pek az kimsenin dikkatini çeken çok önemli, fakat "orada yazılı" olmayan bir hakikati açığa vurmuş oluyordu. Başbakan, 1954 seçimlerinden sonra, refakatinde yardımcısı Fatih Rüştü Zorlu olduğu halde Amerikaya gitmiş ve başta Dulles ve Stassen olmak üzere Amerikan idarecileriyle bilhassa askeri ve iktisadi yardım konusunda görüşmeler yapmıştı. Bu görüşmelerin sonunda 5 Haziran 1954 günü bir de tebliğ yayınlanmıştı. Başbakanın "orada" dediği işte bu tebliğdi. Tebliğde Türk ve Amerikan Hükümetleri, Amerikan iktisadi yardımının gayesinin, Türkiyenin hızla kalkınması neticesinde, gerek müteakip kalkınma gayretlerini, gerek Ordusunun -malzeme hariç- idame ihtiyaçlarını kendi kendisine karşılayacak hale gelmesi olduğunu belirtmekteydiler. Başbakan, 25 Şubat 1958 günü Mecliste yaptığı açıklama ile, o zaman bizzat yaptığı teklifleri çok iyi hatırladığını gösteriyordu. Başbakan, o vakit, bu gayeye varmak için 1954 den 1958 e kadar her yıl acaba ne miktar Amerikan iktisadi yardıma talep etmişti? Bunu, D. P. iktidarı düştüğü zaman öğrenmek kaabildi. Fakat, mühim olan bu değildi. Mühim olan, 1958 de bu gayeye varılmadığından, rakamlarla ve olaylarla inkarı kaabil olamayacak bir şekilde tescil edilmiş olmasıydı. Demek ki D.P. iktisadi politikasında muvaffak olamamış ve dört yıl sonrasını görmesini bilememişti. Bu sütunlardaki cetvel, bu hakikatleri, ayrıca tefsire lüzum hissettirmeyen bir açıklıkla göstermektedir.

D. P. iktisadi siyasetinde o kadar yanılmış, o kadar muvaffakiyetsizliğe uğramıştır ki, bu yıl Amerikâdan sağlanan 245.8 milyon dolar civarındaki iktisadi yardımı -askeri malzeme yardımı hariç- bile kifayetsiz bulmaktadır. Gerçekten, 1960 Temmuzunda başlayıp 1961 Haziranında sona erecek olan önümüzdeki Amerikan mali yılı içinde Türkiyeye Amerikan Dışişleri Bakanlığı Milletlerarası İktisadi İşbirliği Teşkilâtı -ICA- fonlarından 80 milyon dolar hibe ile Başkanlık fonundan 20 milyon dolar hibe, Türk Silâhlı Kuvvetlerinin petrol gibi umumi mahiyetteki istihlâk ihtiyaçlarını karşılamak üzere yine hibe mahiyetinde 25 milyon dolar aynı yardım, yine hibe mahiyetinde olmak üzere 4.5 milyon dolar teknik yardım ile karşılığı dolar olarak değil Türk Lirası olarak ödenmek üzere 60 milyon dolarlık zirai madde yardımı hibe olarak Ordu Öğretim Programından, 6,3 milyon dolar verilecektir. Amerikan Gelişme Fonu ile Export - Import Bankasından alınacak kredilerin yekûnu henüz kat'i olarak belli olmamakla beraber, bu kredilerin yekûnunun da 50 milyon doları bulacağını talimin etmek mümkündür.

Hükümetin bu büyük yardımı yetersiz bulmasının sebebi, 8 Ağustos 1958 günü ilân edilen İstikrar Programı, çerçevesi içinde Amerikâdan ve OECE Devletlerinden almış olduğumuz kredilerin 1960 ortasında sona ermesidir. Devalüasyona rağmen, ihracatımızın beklendiği gibi gelişememesi karşısında piyasada bugünkü durumu muhafaza etmek, bu seviyedeki Amerikan yardımıyla mümkün olamayacaktır.

D. P. nin seçim hazırlıkları içinde olmasının bellibaşlı sebeblerinden biri işte budur.

TÜRKİYEYE AMERİKAN İKTİSADİ YARDIMI

(Milyon Dolar)

Amerikan Mali Yılı	Hibe	Kredi	Karşılıklı Tiraj Hakları ve EPU kotaları	Ayni Yardım	Teknik Yardım	Zirai Maddeler	Yekûn
1949	1.2	38.0	9.8	—		—	49.0
1950	16.1	34.9	79.0	—	2.2	—	132.2
1951	37.2	—	55.0	7.8	0.8	—	100.8
1952	58.8	11.2	—	—	1.0	—	71.0
1953	55.0	—	—	11.8	2.1	—	68.9
1954	46.0		—	30.0	2.7	—	78.7
1955	55.0	20.0	—	25.5	0.6	26.6	127.7
1956	55.0	25.0	—	19.1	2.2	15.1	116.4
1957	55.0	25.0	—	23.3	3.3	68.9	175.5
1958	70.0	10.0	—	25.0	4.5	52.0	161.5
1959	106.3	75.0		25.0	4.5	34.7	245.5
Yekûn	554.6	249.1	143.8	171.5	23.9	197.3	1071.2

DÜNYADA OLUP BİTENLER

Batı

Şımarıklık yeter

Fransa Silâhlı Kuvvetler Bakanı Guillaumat, geçen hafta bir sabah Atlantik Konseyince ilk sözü aldı. Maksadı, Konsey toplantısından önce yapılan Askeri Komite toplantısında Amerika Genelkurmay Başkanı Orgeneral Twining'in nutkunun basına aksedişini protesto etmekti. Bu nutuk gizli kalmalıydı, NATO'nun emniyet kaideleri bunu böyle gerektiriyordu. İşin aslına bakılırsa, bu işte NATO'nun emniyet kaidelerine Amerikan Genelkurmay Başkanı tarafından bile bile riayetsizlik edilmişti. Bundan maksat da NATO'nun emniyetini sağlamaktı. Çünkü, NATO'daki emniyet kaidelerine -her nedense şimdi- bu kadar hürmetkar olan Fransa, NATO içindeki siyasetiyle NATO'nun emniyetine ağır darbeler vurmakla meşguldü. Twining bunu açıklamayı bir vazife bilmişti.

Atlantik Konseyinde Fransız meslekdaşının hücumu karşısında Amerika Savunma Bakanı Mr. Gates susmadı. Twining, Guillaumat'nın iddia ettiğinin aksine siyasete karışmamıştı. Siyasi kararların, askeri neticeleri üzerindeki kanaatlerini bildirmek askerlerin hem hakkı, hem vazifesiydi. Twining'in sözlerinin başına aksetmesinden müteessirdi ama, Amerikan Hükümeti Twining'in nutkunun ana hatlarıyla tam manasıyla mutabıktı. Böylece Batı bloğundaki çatlaklar, geçen hafta Pariste patlak verdi. Ertesi gün Konsey, Avrupadaki NATO Müttefik Kuvvetler Başkomutanı Orgeneral Lauris Norstadt'ı dinliyordu. Amerikalı Başkomutan, Batı Avrupadaki NATO savunmasında entegrasyon prensibi kabul edilmediği takdirde, kendisinin ve başında bulunduğu karargâhın Batı Avrupanın Savunması mes'uliyetini yüklenemeyeceklerini bildirdi.

Bütün bunlar, Amerika ile Fransa arasında NATO konusunda büyük bir ihtilâfın mevcut olduğunu ve bu ihtilâfın artık gizlenemeyecek hâle geldiğini resmen gösterdi. İhtilâf Fransanın, NATO Komutanlıklarının kendi birlikleri üzerindeki otoritesini tanımamak isteyişinden doğuyordu. Gerçekten, General de Gaulle iktidara geldikten sonra Fransa, Akdenizdeki Filosunun harp zamanında NATO komutası altında olmayacağını bildirmiş, kendi topraklarında stratejik füze üsleriyle atom bombası stoklarının kurulmasını kabul etmemiş, hava savunma filolarıyla radar ve alert şebekesinin tek bir komuta altında birleştirilmesine karşı koymuştu. Bundan sonra, Fransanın Almanyadaki kuvvetlerini ve uçak filolarını da NATO Komutasından çekeceği endişesi doğmuştu. Ike, geçen defa Parise geldiği vakit alt kademelerde yapılan görüşmelerin de Gaulle'ü doğru yola götüreceğini umuyordu. De Gaulle, yıllarca iktidardan uzak kalmıştı. Askeri teknikteki yeni ilerlemelerden habersiz olabilirdi. Fakat, kendisine bugünkü askerlikte mesafelerin ne kadar kısaldığı iyice anlatılırsa, herhalde entegre komutanlık sistemini reddetmezdi. Bunun için Ike, o vakit bu konulandan Fransız Cumhurbaşkanına hiç bahsetmedi. Fakat, o zamandan beri işler düzeleceğine büsbütün bozulmuştu. Bunun üzerine Amerikan Hükümeti, Ike 19 Aralıkta Parise gelmeden Fransaya karsı şiddetli bir taarruza girişmeği kararlaştırdı. Twining'in, Gates'in ve Norstadt'ın nutukları işte bu taarruzun birer parçasıydı. Amerikan Dışişleri Bakanı Herter de, Fransız meslekdaşı Couve de Murville'in yüzüne söylediğini, Konseyde açıkça tekrarlamaktan çekinmedi: Amerika NATO kuvvetlerinin entegrasyonunu hayati bir dava olarak görüyordu. Fakat, Herter'in Konseyde bu sözleri söylediği gün, Cumhurbaşkanı de Gaulle, Elysee Sarayında kabul ettiği Parlamento Grupları temsilcilerine "İki dünya harbinin entegre olmayan kuvvetlerle kazandığını" bildiriyor ve böylelikle dünyadan ne kadar habersiz bulunduğunu isbat etmiş oluyordu.

Başkan Eisenhower
Modern Marko Polo

Fransanın bu tutumunun diğer Batı Avrupalı Müttefikler üzerinde de çok kötü tesirleri oluyordu. Hakikaten, diğer bazı NATO üyeleri Fransanın durumuna bakarak savunma taahhütlerini yerine getirmekten kaçınıyorlardı. Belçikada askerlik müddeti azaltılmıştı. İngiltere, Batı Almanyadaki asker sayısını 75 binden 55 bine indirmişti, Almanyada sadece 3 İngiliz kara tümeni ve 1 hava tümeni vardı. Belçika ve Hollandanın birer tümenden fazla birlik çıkarmaya hiç niyetleri yoktu. Lüksemburg bir taburu, Danimarka da bir tugayı ancak meydana getirebilmişlerdi. Kanada sözünü tutuyordu: 1 kara tugayıyla 1 hava tümeni Almanyada yerleşmişti. Orta Avrupada taahhütlerine riayet eden bir diğer devlet de Amerikaydı: 6 tümenle 2 hava tümeni Almanyada üslenmişlerdi. Almanyanın silâhlanması da memnuniyet verici bir şekilde ilerliyordu. Şimdiden 7 Alman tümeni meydana çıkmıştı. Alman tümenlerinin sayısı 1961 başında 12 ye yükselecekti. Fakat iş sadece Amerika, Kanada ve Federal Almanyayla bitmiyordu. Diğer devletlerin de gereken savunma gayretini göstermeleri elzemdi. Fakat, Fransa bir yandan türlü prestij davaları peşinde koşarken -Cezayir harbi yüzünden- diğer yandan Batı Almanyada 4 tümen yerine sadece 2 tümen tutarsa, kimsenin başkasına söyleyecek lafı kalmıyordu.

Alınganlık

Fransa üstelik alınmıştı. Amerikanın, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda Cezayir konusundaki Pakistan karar tasarısına çekimser kalması Marianne'i kızdırmıştı. General de Gaulle bunu, Ike'ın verdiği sözün tutulmaması olarak tefşir ediyordu. Amerikalılar ise, kelime kelime de Gaulle'ün vaadlerini tekrar eden bir karar tasarısına çekimser kalmanın Fransayı niçin kızdırdığını anlayamıyorlardı. General Cenabları, dünyada sadece Fransızların mevcut olmadığını ne zaman idrak buyuracaklardı?

Fransızlar, Amerikaya Cezayir konusunda başka bir sebepten daha kızıyorlardı. Ike, Atinada "demokrasinin beşiği"ni methettikten, Yugoslav - Yunan münasebetlerinden ve Kıbrıstaki gelişmelerden memnuniyetini belirttikten sonra, Des Moines Kruvazörüyle Tunusa gelmişti. Tunus halkı, Ike'ı candan gösterilerle karşılamıştı. Burgiba ile Ike, "Cezayirde bir hal çaresi bulunmamasının çok endişe doğurucu bir hadise olacağı" hususunda mutabık kaldıklarını ve "General de Gaulle'ün Cezayir hakkındaki tekliflerinin prensipleriyle mutabık olduklarını" bildiriyorlardı. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi, Burgibanın, Ike Tunustan ayrılırken söylediği nutukta, "Tunusu ziyaretiniz, Afrika milletlerinin insan haysiyeti için, devrini tamamlamış bir sömürgeciliğin son kalıntılarını defetmek ve kendilerini sefalet-

ten, gerilikten kurtarmak gayesiyle giriştikleri nihai savaşta onlara limit verecektir" diyordu. De Gaulle, bütün bunları Fransanın büyüklüğüne aykırı görüyor ve Ike'ın bu işlere karışmasından tedirgin oluyordu.

Batı zirvesi

Ike işte bu hava içinde 19 Aralık günü Parise geldi. Batı zirvesi derhâl başladı. Ike'ın halletmesi gereken davalar büyüktü. Bir yandan, NATO buhranını halledecek ve Fransanın Cezayirle ilgili alınganlıklarını giderecekti. Öbür yandan da, Krutçefle yapılacak toplantılar konusunda, bilhassa de Gaulle ve Adenauer'in baltalayıcı teşebbüslerini önleyecekti. Zevahire bakılırsa Krutçefle görüşülecek konular üzerinde herkes mutabıktı. Görüşülecek konuların başında silâhsızlanma konusu yer alıyor, onu gelişmemiş memleketlere yardım konusu takip ediyordu. Almanyanın birleştirilmesi meselesinin görüşülmesinde de herkes anlaşır görünüyordu. Fakat, asıl büyük dava bu sonuncu konuydu. Adenauer'le de Gaulle, Berlin konusunun Almanyanın birleştirilmesi meselesinden ayrılamayacağını ileri sürüyorlardı. Halbuki, Amerikan Dışişleri Bakanı Herter, daha Parise ayak basar basmaz, "Almanyanın birleştirilmesiyle Berlin meselesinin uzun vâdede birbirleriyle ilgili olduğunu" söyledi. Bundan çıkan manâ, Amerikanın kısa vâdede Berlin hakkında geçici anlaşmalara varmak fikrini benimsediğini gösteriyordu. İngiltere de aynı fikirdeydi. Ike'ın Patiste halletmesi gereken en büyük fikir ayrılığı işte buydu.

Batının Dört Büyükleri, Ike, MacMillan, de Gaulle ve Adenauer 19 Aralık günü Pariste Elysee Sarayında saat tam 8,30 da buluştular. İlk celse saat 10,30 da sona erer ermez, Ike ile de Gaulle Fransız - Amerikan ihtilâfını görüşmek üzere hususi bir toplantıya başladılar. Dörtler öğleden sonra tekrar toplandılar. Dört Büyükler ertesi günkü toplantılarına öğleden önce ve sonra Rambouillet Şatosunda devam ettiler. Dörtler, Krutçefle yapılacak Zirve toplantısının gündemine girmesi gereken konularda kolayca anlaşmaya vardılar. Diğer bir anlaşma konusu da, Batı tarafından Zirve Konferansına sâdece Birleşik Amerika, İngiltere ve Fransanın iştirak etmesi oldu. Böylece Zirveye, Batılılardan sâdece, milletlerarası anlaşmalar gereğince Berlin üzerinde hak sahibi olan Devletler iştirak edeceklerdi. Kolayca anlaşmaya varılan konulardan biri de, Krutçefe Zirve için bir davetiye gönderilmesi oldu. De Gaulle, Zirve Konferansının mahalli olarak Cenevre yerine Parisin seçilmesinde ısrâr ettiği için, dünyanın Dört Büyüklerinin Pariste toplanmaları muhtemeldir. Tarih konusunda da Krutçefe kesin teklifler yapılmış, ancak,

Başbakan MacMillan
1 ipte 1 cambaz

Sovyet Başbakanına genişçe bir intihap imkânı da bırakılmıştır.

Moskovadaki Amerikan, İngiliz ve Fransız Büyükelçileri bu teklifleri Kremline iletirken, Batının Dört Büyükleri, aralarındaki büyük ihtilâfları halletmekle meşguldüler.

İran

Majestenin memleketi

(Kapaktaki kraliçe)

Geçen ayın ortalarında Pariste Crillon Otelindeki dairesinin penceresinden Concorde meydanının ışıklarına gözü dalan 1.74 metre boyunda, dolgun vücutlu, mevzun bacaklı esmer güzeli bir genç kız hatıra defterine şunları yazıyordu: "Acaba Şah beni de Süreyyayı sevdiği kadar sevebilecek mi?"

Bütün gün Parisin en büyük moda evlerini gezmişti. Dior, Orcel, Joly-Fox, Esterel, Revillon, Rivier... 30 tane şapka, 7 tane "torba modası"na uygun günlük rop, ikisi dar ve dekolte, üçü geniş yakalı, ikisi de kayık biçimi 7 tane kokteyl elbisesi, inci ve altınla işlenmiş 30 kilo ağırlığında bir gelinlik, altın işlemeli 6 tane tuvalet, 120 beyaz vizon kuyruğundan yapılmış bir manto, dörtte üçü beyaz erkek vizondan bir kap, yabani vizondan bir palto, panter kürkünden kolinski yakalı bir diğer manto, 100 çift eldiven, yüzlerce çift çorap, sayısız çantalar, 39 numara çeşit çeşit iskarpinler, düzinelerle kombinezon, jüpon, sabahlık, gecelik ve çamaşır satın almıştı. Çeyizini hazırlıyordu. Yorgundu. Fakat, Pariste yaşadığı günler şu sual bir an dahi aklından çıkmamıştı: "Acaba Şah beni Süreyyayı sevdiği kadar sevecek mi?"

Bu haftanın başında pazartesi günü Tahrandaki Mermer sarayın aynalı salonunda genç kız, İran Şehinşahı Âlâ Hazreti Hümayun Rıza Şah Pehlevinin eşi ve İranın İmparatoriçesi oldu. Ferah Diba, sağında Şehinşah bulunduğu halde Tahran müftüsü İmam Comenin karşısında oturur ve biraz ilerisindeki meşhur altın çerçeveli saadet aynasında kendisini seyrederken önünde açılan parlak istikbalin şaşkınlığı, heyecanı içindeydi. Fakat aynı sual, bir başka şekilde hep aklındaydı: Acaba, mesut olacak mıydı? Ancak o kadar gençti ki İran sarayına gelen her gelinin mesut olmadığını, kendisine kucağını açan tahtın fırtınalar içinde çırpınmaya namzet bir taht sayıldığını ve yeni vazifesinin belki görülmemiş fedakârlık, görülmemiş basiret, görülmemiş cefakarlık, görülmemiş tahammül kudreti istiyeceğini çabucak yüreğinden, çıkardı ve o gün sadece kendisinden bahseden dünyaya tebessümlerin en tatlısıyla güldü.

İşi zor bir kral

Halbuki bundan tam 20 yıl 8 ay önce, 24 Nisan 1939 da Gülistan sarayı gene böyle muhteşem bir düğüne sahne oluyor ve o tarihte sarayın bahçelerinde muhtelif memleketlerin hususi temsilcileri olarak Lord Athlone'lar, Prenses Alice'ler, General Weygand'lar, Terentiefler ve Ali Rana Tarhanlar dolaşıyordu. Dekor gene efsaneviydi ve Anadolu Ajansı havayı şöyle tarif ediyordu: "Kristal avizelerden kırılan renk renk ışıklar en girenbaha bir İran halısı kadar güzel tarhları meneviştlerken büyük mermer fıskiyelerden mehtap renkleri fışkırır ve damlalar birer yığın inci halinde çimenlerin üzerine serpilirken..." Aradan geçen yirmi yıl içinde damat mevkiinde bulunan Muhammet Pehlevinin şakaklarındaki aklar inanılmaz derecede artmış, fakat omuzları üzerindeki yükler aynı şekilde ağırlaşmıştı.

Babası Rıza Şah, Atatürkün yolunda ilerlemek isterken eski İranın türlü geleneklerini de yıkmaya çalışmıştı. Nitekim oğlu Şahpuru Gülistan sarayının bahçelerinde Mısır Prensesi Fevziye ile evlendirirken de böyle yapıyordu. O zaman Rıza Şah, sünni, şiî âlemlerini birbiriyle barıştırmanın sevinci içindeydi. Bu gaye uğruna, veliahdın İranlı bir kadından olması kaidesini dinlemiyecek, o kaideyi bir çırpıda değiştirecekti. Fakat, Prenses Fevziye ile Prens Şahpur mesut olamadılar. Bir tek kızları dünyaya geldi: Prenses Şehnaz,

Genç Prens, hazır olmadığı bir yaşta Daranın tahtına çıktı. Memleketi, İkinci Dünya Harbinin bir icabı olarak İngiliz ve Sovyet işgali altındaydı. Tarafsızlığını ve bağımsızlığını korumak isteyen mağrur babası Rıza Şah, işgal devletleri tarafından tahttan feragate zorlanmış ve Prens

Batı Avrupa ve Yardım

Ike Asya başkentlerini dolaşırken, Amerikadan kalkan bir başka ve daha mütevazi ziyaretçi geçenlerde Batı Avrupa başkentlerini gezdi. Bu ziyaretçi, Amerika Dışişleri bakanlığı birinci yardımcısı Mr. Douglas Dillon'dur. Mr. Dillon'un vazifesi Amerikanın dış iktisadi politikasını idare etmektir.

Mr. Dillon, tam Ike seyahatteyken niçin yollara düşülmüştür? Bu, alelade bir tesadüften mi ibarettir? Yoksa, Amerikan Devletlerinin başı Asyada bulunurken, Amerikan dış iktisat politikasının başının Batı Avrupada bulunmasının hususî bir sebebi mi vardır?

Müteveffa General Marshall'ın 1947 de ilân ettiği Batı Avrupaya yardım programından beri dünya iktisat sahnesinde cereyan edenler, artık yeni safhaya girmek üzere olduğumuzu gösteriyor. Marshall yardımları, Batı Avrupayı, tıpkı Amerika gibi, zengin bir memleketin iktisadi gelişmesinin son safhası olan yüksek istihlâk devresine sokmuş bulunmaktadır. Böyle olunca, normal olarak akla ilk gelen fikir şudur: Batı bloku, artık gelişmemiş memleketlere daha fazla yardım edecek ve onlardan daha fazla ham madde ve istihlâk maddesi almak yoluna gidecektir.

Ancak, bu ihtimalin gerçekleşmesi muhakkak değildir. Bu ihtimalin gerçekleşmesinin önünde bazı engeller vardır. Hakikaten, bilhassa Amerika, Fransa ve İngilterede görüldüğü gibi, zengin memleketlerin ekonomisi tam istihdama varmış veya çok yaklaşmış olduğu zaman, enflasyon tehlikesini önlemek için resmî makamlar derhal sıkı bir para ve kredi politikası takip etmeğe başlamışlardır. Gerçi bu tedbirler, enflâsyonca temayülleri frenlemiştir. Fakat, bu tedbirlerin bir de menfi, neticesi olmuştur. Bu menfi netice, sanayiin ve umumiyetle ekonominin daha hızlı gelişmesinin frenlenmiş olmasıdır. Hızla gelişmeyen sanayi kolları ise, bilhassa Amerikada, gümrük tarifelerinin artırılmasını ve Amerikan yardımlarının sadece Amerikan malı satın alınmasına hasredilmesini istemişlerdir. Böylelikle, milletlerarası serbest ticarete daha çok açılabilecek olan memleketler, bunun faydalarından tam olarak istifâde edememişlerdir. Bu da, umumi iktisadi gelişmeyi yavaşlatmıştır. Bütün bunların neticesinde ise, gelişmemiş memleketler, ihraç mallarının sürümünde ve yardım imkânlarını arttırmakta güçlüklerle karşılaşmışlardır.

Batı dünyasındaki bir diğer önemli temayül de, özel sermayenin, gelişmemiş memleketlere yönelmek yerine, zengin memleketler arasında tedavül etmeği tercih etmesi olmuştur. Bazı kimseler, uzun müddet zengin memleketlerin özel sermayesinin gelişmemiş memleketlere büyük ölçüde akın edeceğini sanmışlardı. Bu kanaatin dayandığı temel, gelişmemiş memleketlerdeki ucuz işgücünün yabancı sermayeyi cezbedeceği fikri idi. Fakat, gelişmemiş memleketlerde yol, liman ve enerji gibi temel tesislerin yetersizliği, teknik bilginin azlığı ve gelir seviyesinin düşüklüğünün, pazarın darlığına yol açması ve diğer bazı sebeplerle, kâfi miktarda özel yabancı sermaye gelişmemiş memleketlere gitmemiştir. Özel sermaye, her an gelişen bir pazar içinde daima ortaya çıkan yatırım imkânlarını zengin memleketlerde bulmuştur. Gerçi, gelişmemiş memleketlere hiç yabancı özel sermaye gelmemiş değildir. Fakat bu sermaye, daha ziyade petrol ve madenler gibi zengin memleketlerde bilhassa ihtiyaç hissedilen ihraç malları sektörlerine yönelerek gelişmenin sâdece muayyen sektörlerde vuku bulmasına âmil olmuştur. Bu da, gelişmemiş, memleket ekonomisinde muvazenesizlikler yaratmıştır. Bütün bu amiller, iktisadi yardımın büyük kısmının Devlet eliyle yapılan yardım şeklini almasını gerektirmiştir.

Batının zengin memleketlerinin, enflâsyon ile hızlı gelişmenin teşkil ettiği çelişmeyi nasıl halledeceklerini henüz bilmiyoruz. Hem enflâsyonun kötü tesirlerini önlemek, hem de hızlı gelişmeyi sağlamak, liberal ekonomi esaslarına bağlı bu memleketlerde, Devlet plâncılığına doğru bir gidişin meydana çıkmasını veya bu sahada mevcut temayüllerin kuvvetlenmesini gerektirebilir. Sovyet bloğunun, hızla gelişmek sayesinde, Asya ve Afrikanın gelişmemiş memleketlerine zaten yaptığı yardımı arttırması hâlinde, siyasi ve ideolojik rekabet zaruretlerinin, Batının kapitalist memleketlerini daha fazla Devlet plancılığına doğru itmesi ihtimali yok değildir. Fakat, bunlar hayli uzun vadeli meselelerdir. Şimdi mevcut vakıa, gelişmemiş memleketler üzerinde Batı bloku ile Sovyet bloğunun iktisadi rekabete girişmiş bulunduklarıdır.

Bu rekabetin zaruretleri Amerikayı da, Batı Avrupayı da gelişmemiş memleketlere daha fazla iktisadi yardım yapmağa sevketmelidir. Devlet adamları bunu iyice anlamış görünüyorlar. Fakat, kapitalist ekonominin bünyesiyle ilgili uzun vadeli mülâhazalar dışında yardım imkânlarının artmasını, içinde bulunduğumuz devrede en çok önleyebilecek faktör Batı Avrupada görülen iktisadî gruplaşma hareketlerinin Amerikan aleyhtarı bir mahiyet almasıdır. Batılı Alman firmalarının Fransadaki rekabetinden ürken İngiliz ihracatçısı, kendi hükümetini Yedilerle Altılar arasında bir uzlaşma yapmağa doğru teşvike başlamıştır. Bunun gibi, İngiliz firmalarının İskandinav memleketlerindeki rekabetinden ürken Batılı Alman ihracatçısı da kendi hükümetini aynı hedefe doğru tazyik etmektedir. Bunun neticesinde, Altılarla Yedilerin kendi aralarındaki ticareti serbestleştirmeğe doğru yönelmeleri mümkündür. Meğer ki General de Gaulle, siyasî büyüklük hülyaları uğruna İngiltereyi illâ Batı Avrupanın dışında tutmak, için böyle bir temayülü önlemeğe çalışmaktan vazgeçsin. Ancak, bu gibi bencil temayüller önlenebilse bile, diğer bir kötü temayül daha ortaya çıkabilir. O da, Batı Avrupanın kendi içindeki ticareti serbestleştirirken, Amerikaya karşı gümrük duvarlarını muhafaza etmesidir. Halbuki, Amerika, bilhassa iktisadi yardım yükü yüzünden tediye bilançosunda açık vermeğe başlamıştır. Amerikaya Batı Avrupada eşit rekabet imkânları tanınmazsa o da, ister istemez açığını kapatmak için yardım miktarını azaltmağa ve gümrük tarifelerini yükseltmeğe mecbur kalacaktır. Halbuki, Batı Avrupanın bu mevzuda anlayışlı davranması, Amerikayı da mevcut tarifelerini indirmeğe sevkedebilir.

Zenginlerin tarifelerinin yükselmesi demek, gelişmemiş memleketlerin ihracatının büsbütün güçleşmesi demektir. Üstelik, bir yandan ihracat güçleşirken, öbür yandan da yardım imkânları azalacaktır. İşte, Mr. Dillon bunu önlemek için seyahate çıkmıştır. Evet, Batı Avrupa Amerikanın yardım gayretlerine yeni kaynaklar eklemelidir. Fakat, yardımının azalmaması, bilakis çoğaltılması, bencil temayüllerin yenilmesiyle mümkündür. Batının gelişmemiş memleketlere yaptığı yardımın istikbâli, Ike'ın asil niyetlerine olduğu kadar, Dillon'un seyahatinin müsbet neticelenmesine bağlıdır.

Şahpur 16 Eylül 1941 günü Şehinşah ilân edilmişti. Dört yıl mermer sarayda kendi memleketini idare imkânından mahrum olarak sessiz yaşadı. Kubba sarayının ihtişamına, Abidin sarayının çılgın eğlentilerine alışkın Fevziye genç hükümdarla kendisini mes'ut hissetmiyordu. Üstelik Tahranın kötü iklimi içinde malaryaya tutulmuştu. 1946 yılında doktorları Kraliçeyi Kahireye, kardeşi Kral Faruğun yanına gönderdiler. Genç, zarif ve narin Şah siyasî hayatının en müşkül günlerini, bir kadının sıcak şefkatinin verdiği güvenden mahrum olarak geçirmek zorunda kaldı. Harp bitti, fakat müttefiklerinin kararsızlığından istifade eden Sovyet Rusya, harpten sonra çekilesetine karşı kahramanca mukavemetinden, öbür yandan İrandaki Amerikan Büyükelçisinin Tahran Hükümetine verdiği teminattan ürken Stalin, Kavamessaltanehin kabul eder göründüğü tâvizleri kâfi addedip Azerbaycanı boşaltmaya razı oldu. Kavam, İranın kuzeyinde petrol arama ve işletme hakkını Sovyetlere veriyor, kabinesine üç komünist bakan alıyor ve Tebrizdeki muhtar hükümetle uzlaşmağa razı oluyordu. Fakat, Ruslar çekildikten sonra Kavam "Kızıl Tilki'yi atlatmağa muvaffak oldu. Güneydeki Bahtiyariler talep ettiği için Komünist Nazırlar kovulurken İran Ordusu, Tebrizde temizleme hareketine girişti. Kavam, petrol imtiyazı anlaşmasını Meclise rılmıştı. Bundan sonra yapılacak şey, İran halkını sömürmekten ibaretti.

Faal Politika.

Genç Şehinşah, bu zihniyetin bir gün bütün İranın, Tudehçilerin -Komünistler- eline geçmesi neticesini doğuracağını gördü. O zaman, diplomasi cambazlıkları da para etmiyebilirdi. Buna karşı tek çare vardı: Bir yandan İranın güvenliğini Batı Camiasına bağlamak, öbür yandan geniş iktisadî ve içtimai reformlara girişmek. Şah, Kasım 1949 ayında Birleşik Amerikaya resmi bir ziyaret yaptı. Maksat, yardım istemekti. Fakat, o sarada Truman idaresi Komintangın har vurup harman savurduğu yardımların hatırası için-

İran Şahı Pehlevi ve Ferah Diba nişan merasiminde
Bir şatafat ve gerisi

ceğini taahhüt etmiş olmasına rağmen Azerbaycanı bırakmamaya kararlıydı. Komünist Enternasyonalinin meşhur şahsiyetlerinden Cafer Pişevari Tebrize yerleşmiş ve bir muhtar hükümet kurmuştu. Bir müddet sonra, Mahabat Kürtleri de muhtar bir hükümet kuruverdiler. Genç Şah, sert harekete karar vermişti. Fakat, gönderdiği, zayıf taburlar Tebriz önünde Kızılordunun sert bakışlı neferlerini görünce geri çekilmeği uygun buldular. Genç Hükümdar o zaman, ak saçlı bir devlet adamıyla tecrübeli bir diplomatın -Kavamessaltaneh ve Hüseyin Âlâdesteğini buldu ve onların sayesinde, hükümdarlık hayatının ilk zaferini tattı. İran, dev komşusunu Güvenlik Konseyine şikâyetten çekinmedi. Bir yandan Türkiyenin tecavüz siyasunar göründü ve Meclis anlaşmayı tasdik etmeği reddetti. Fakat iş bununla bitmiyordu. Memleket iktisaden bitkin bir haldeydi. Yabancı askeri birliklerin varlığı sayesinde iş bulanlar şimdi işsiz kalmışlardı; iflâslar ve kötü hasat yılları birbirini takip ediyordu; hazine, memurların maaşını ödeyemeyecek hale gelmişti. Genç Şehinşah, memleketinin bütünlüğünü ve bağımsızlığını kurtarmanın kâfi olmadığını gördü. Yanıbaşındaki ak saçlı devlet adamları 19. uncu asırdan kalma diplomasi entrikalarını beceriyorlardı, fakat memleketin iç işlerine ilgi göstermiyorlardı. Bütün İran seksen ailenin elinde idi. Bu seksen aile İranın istiklalini de, bütünlüğünü de sadece kendisi için sayıyordu: Azerbaycan kurtadeydi. Şehinşaha, tam bir açıklıkla, evvelâ memleketinde ahlâklı bir idare kurması gerektiği ve toprak derebeyliğine karşı ilk tedbirleri almağa başlamadan yardım verilemiyeceği bildirildi. Şah, radikal ıslahata girişmek azmiyle Tahrana döndü. Mutedil ve namuslu bir Generali -Razmara- Başvezirliğe getirdi. Razmara, ilk iş olarak ahlâksız dört yüz memuru işten çıkardı ve İmparatorluk Suiistimallerle Mücadele Komisyonu Meclise beşyüz kişilik bir tasfiye listesi daha verdi. Şah ile Başveziri, bu kadarcık bir gösterişin Amerikan yardımının oluk oluk akmasını sağlıyacağını sanmışlardı. Fakat, Amerika sadece 25 milyon dolarcık vermeğe razı oldu. Şah kızgındı. Ancak, bu kızgınlığı içinde memleketinde

daha ciddi şeyler yapmak gerektiğini de anlamıştı.

Sırf iyi niyet...

Şahın girişmek istediği bu büyük ıslahat hareketinde hissi bir desteğe ihtiyacı vardı. Babası gibi neferlikten gelmemiş, hayatın bütün acılarını tek başına yenecek tecrübeler içinde yetişmemişti. Telefonuna kadar altın eşyayla dolu çalışma odasından gece istirahatine çekildiği zaman zeki, tatlı ve kültürlü bir kadının şefkatine ihtiyaç hissediyordu. İmparatoriçe Fevziye 1946 dan beri Kahirede yaşıyordu. Ağabeyi Kral Faruk, Melike Ferideden ayrılmağa karar verdiği zaman, ondan kendisini de Şehinşahtan ayırmasını istemişti. Şehinşah bu isteğe rıza göstermekte gecikmedi. Mesele iki memleketin dostluğu meselesi değildi, İşin sadece ailevî olduğunu göstermek maksadıyla Şehinşah ile Melik, boşanmalarını aynı günde ilan etmeğe karar verdiler. 19 Kasım 1948 günü Abidin Sarayından neşredilen bir resmi tebliğ, sıhhi sebeplerin İmparatoriçe Fevziyenin Tahrana dönmesine imkân bırakmadığını açıklarken, Mısır Tahtına bir erkek çocuk doğuramayan Melike Feridenin de babasının evine avdet edeceğini bildiriyordu. Şehinşah, üç yıl serbest yaşadı. Artık, tekrar evlenmesine mâni yoktu. Babası gibi, sünnîlerle şiîleri barıştırmak nevinden büyük tarih muadelelerini çözmek niyetinde görünmüyordu. Sâdık ve müşfik bir eşten başka şey istemiyordu. Tesadüfler karşısına, Bahtiyari Aşiretinin reislerinden birinin kızını çıkardı.

Gelin No.2

Bir Alman anneden doğan Prenses Süreyya Bahtiyari -İsfendiyari- ile Şah Mehmet Rıza, ilkine nispetle hayli sade bir merasimle , 12 Şubat 1951 günü evlendiler. Süreyya çok güzel bir kadındı. Bacakları hafif eğriyse de, şarkta rastlanmayan şahane bir vücudu ve çıkık elmacık kemiklerinin üzerinde mağrur, vahşi ve dişi yeşil gözleri vardı. Aralarında büyük bir aşk doğdu. Fakat, Şahpurla Fevziyenin hayatını mahveden siyasî fırtınalar tekrar patlak vermekte gecikmedi.

1951 Martının ilk haftasında, Fedâyanı İslâm adlı mutaassıp teşekkülün mensuplarından biri Başvezir Razmarayı camide vurdu. Ramzara o sırada, Mecliste Dr. Musaddık ve onun sekiz kişilik Millî Cephe Partisiyle çarpışıyordu. Musaddık, Kaçar Hanedanına mensuptu. İranın Kazak Muhafız Tümeninden Beyaz Rus subayları uzaklaştırılıp yerlerine İngiliz subaylarını getiren ve onların yardımıyla Kaçar Hanedanım uzaklaştıran Pehlevilere karşı beslediği korkunç kini, aynen İngilizlere karşı da besliyordu. O sırada, İngiliz - İran Petrol Şirketinin Abadan petrolleri üzerindeki imtiyazı bitmişti. Razmara, İngilizlerle yeni bir anlaşma yapmıştı. Şirketin temsilcisi Mr. Gass, İran Maliye Bakanı Golşayanın bütün haklı ısrarlarına rağmen İranın hissesini yüzde 25 in üzerine çıkarmağa razı olmuyordu. İran ne yapabilirdi? Petrolleri millileştirse satamazdı. Teknisyeni yoktu, tankerleri yoktu ve nihayet İngilizler pek ala Abadanı kapatıp giderler ve petrol ihtiyaçlarını başka yerlerden karşılarlardı. İranın komşusu fakir memleketler ise henüz İran petrolünü satın alacak halde değillerdi. Razmara bu anlaşmayı isteksizce Meclise getirdi. Anlaşmaya Milli Cephe Partisi itiraz etti. Musaddık, memlekette muazzam bir demagoji dalgası estirir ve petrollerin millileştirilmesini isterken, Razmaranın namuslu ve mutedil şahsiyeti

Süreyya İsfendiyari
Geçmiş zaman olur ki...

bu fırtınanın önüne gelen herşeyi silip süpürmesine tek engel idi. Engel bir kurşunla ortadan kalkınca, Musaddık Başvezir olmakta gecikmedi. Genç Şehinşah için kara günler tekrar başlamıştı. Musaddık, yabancı sömürmesinden haklı olarak bıkmış sefil bir halkın hislerini coşturuyordu. Halkın isterisini kamçılarken kendi isterisi de artıyordu. Bir Pehlevî, elinde esirdi. Koskoca İngiltereyi petrolsüz bırakıp mahvedecek, Kaçarlara intikamını alacak ve Asya milliyetçiliğinin lideri olacaktı. Hasta yatağından gözyaşları içinde verdiği nutuklar bütün İranı bir alev gibi sarıyordu. Musaddık kudretinin kendi umduğundan da hızlı büyüdüğünü gördü. 1952 senesi Temmuzunda Anayasa gereğince Şahın elinde tutabildiği en son yetkiyi de almak istedi: Ordu Başkomutanlığı selahiyetlerinin kendisine devredilmesini istiyordu. Şah, -Süreyyadan da teşvik görerek- mukavemet etmeğe çalıştı. Musaddıkın teklifini reddetti ve onu, istifaya zorladı. İranı, Stalinden kurtaran aksaçlı tilki -Kavamessaltaneh- memleketi bu sefer de isterinin demagojisinden kurtarmakla vazifelendirildi. Yeni Başvezir Petrol İhtilâfını halletmeğe hazır olduğunu ilan edince Tudehçiler, Musaddıkçılar ve Molla Kaşaninin etrafında toplanan Fedeyanı İslamcılar bir anda Tahranı ayaklandırdılar. Halkın kendisini linç etmesinden korkan ak saçlı tilki kaçmaktan başka çare bulamadı. Şahın mukavemeti kırılmıştı. Kendisini tamamen Musaddıka terketti. Musaddık Ordu üzerindeki yetkileri de böylece ele geçirdi. Fakat, Petrol Şirketi İranın tek döviz kaynağını kesince, memlekette iktisadî felaket alıp yürüdü. Midelerindeki sızı, Tahranın sefil halkına yavaş yavaş beynindeki isteriyi unutturmağa başlıyordu. Musaddıkın cephesi artık eskisi kadar kuvvetli değildi. Molla Kaşani mide sızısına karşı gelmemeği, dinî nüfuzunu korumak için daha uygun buluyordu. Tudehçiler ise mide sızısını, "daha becerikli"lerin işbaşına gelmesi için kullanmak istiyorlardı. Komünistlerle milliyetçiler çarpışmağa bile başlamışlardı. Fakat Musaddık, kudretini dayandırdığı zeminin kaydığını farkedemiyecek kadar sarhoşluk içindeydi. Şahı, Hazer Denizindeki sayfiyesine gitmeye zorladıktan sonra bir referandumla diktatör olmağa kalkıştı. Anayasaya aykırı olarak Meclisi feshetmek istiyordu. Fakat, bu kararını tatbik mevkiine koyduktan üç gün sonra, Saray Muhafız Kıtasından bir Albay, Şahın bir mektubunu getirdi. Şah, yeniden celâdet göstermeğe karar vermişti. Musaddıkı azlediyor ve yerine General Zahidîyi tayin ediyordu. Musaddık, genç Şehinşaha aldırış bile etmedi ve mektubu getiren Albayı tevkif ettirdi. Musaddıkın bu sert hareketi Şehinşahta büyük bir telâş yarattı. Rıza Şahın oğlu derhal yanında İmparatoriçe olduğu halde, Hatimi adlı bir subayın -şimdi İran Hava Kuvvetleri Komutanıdır ve Şahın en küçük kızkardeşi Prenses Fatma ile evlenmiştir- idare ettiği bir uçakla Romaya kaçtı. Şah, bir omuzu tamamen dekolte puanlı ajüste elbisesiyle bir güzellik âbidesi gibi kendisine baktırtan İmparatoriçesinin refakatinde Roma sokaklarında gezinti yaparken ve Mümtaz Faik Fenik Zafer gazetesinde Menderes hükümetinin yarı resmi görüşü olarak "Şah mat oldu" diye yazarken General Zahidi, Komünist tehlikesinden ürken bazı subaylarla birlikte Musaddıka karşı -Amerikan desteğiyle- mukavemet hareketini hazırlıyordu. Tahranda Musaddıkın Dışişleri Bakanı Fateminin idare et-

tiği muazzam nümayişler iki gün sürdü. Herkes İranın artık bir Cumhuriyet olmasını beklerken, birden bire Zahidinin tankları Tahrana girdiler. Bir buçuk yıllık açlık ve kargaşalıktan bıkan bir kısım halk ve bilhassa esnaf da Zahidi kuvvetlerine katılınca işler değişti. Musaddık ile Fatemî General Zahidiye teslim oldular Ve Şah -kendisini karşılamaktan korkmuş olan Romadaki İran Büyükelçiliği mensuplarının endişe dolu bakışları arasında -yine Hatemînin idare ettiği uçağa binerek Tahrana döndü. Artık, millî bir kahramandı. Sadece Pehlevî Hanedanını değil, aynı zamanda Daranın tahtını kurtarmış olan Zahidi İranı demir bir elle idareye başladı. Aşiret reislerine ve seksen aileye dayanarak memleket içindeki bütün milliyetçi ve komünist unsurları sindirdi. 1954 te altıyüz subayı Tudehçi oldukları iddiasıyla en ağır cezalara çarptırmaktan çekinmedi. Fakat; halk içindeki memnuniyetsizliğin asıl sebeplerinin devam ettiğini Şah görüyordu. Muhafazakâr Zahidi bu meseleleri kavrayacak zihniyette değildi. Zaten Zahidinin sıhhî durumu bozulmuştu. Şah, kurtarıcısının oğluna biricik kızı Şehnazı vermek suretiyle onu taltif etti. Rıza Şahın oğlu artık, memleketi tamamen kendisine bağlı Başvezirler eliyle idare imkânını bulmuştu.

Islahat görünüşü

Şah, eski hülyalarını gerçekleştirmek fırsatını bulduğunu sanıyordu: İran, Batının garantisini sağlamalı ve radikal reformlara girişilmeliydi. Fakat, bu büyük tasavvurunda kendisine yarü yaver olan eşi artık varlığıyla Pehlevî sülâlesinin devamını tehdit ediyordu. Bir Lotus XVI nın Versailles ve Tuilleries Saraylarında geçirdiği korkuların aynı, Mermer Sarayda ve Gülistan Sarayında yaşanırken o dâvanın üzerine eğilmek kimsenin aklına gelmemişti. Etraf sakinleşince mesele ortaya çıktı. Zavallı Süreyya 1954 başından itibaren dünyanın bütün merkezlerini -Viyana, Cenevre, Bonn, Paris Londra, New-York ve hatta Moskova- gezerek, Allahın kendisine vermek istemediği evladı hekimlerin hazakatinden beklemeye koyuldu. İki sevgilinin hayatı günden güne azap halini alıyordu. Neticede Şah, Pehlevî sülâlesinin istikbalini sevgili karısına tercih zorunda kaldı. 14 Mart 1958 günü boşandılar. Süreyya, bütün dünyanın ıztıraplı alâkası içinde, yine bütün merkezlerde -Bonn'da, Pariste, Venedikte, Romada- kalbinin içine tıkılıp kalmış aşk hazinesini dökebileceği Erkek'i önüne gelen her erkekte- Baronlar, Kontlar ve prensler, Krupplar ve Orsini'lerde- aramaya çıktı.

Şah, devamını sağlamağa çalıştığı tahtına o yıllarda dışarda sağlam destekler bulmağa da muvaffak olmuştu. 1955 yılının Ekim ayında İran Bağdat Paktına girdi. Artık İran Batıya bağlanmış sayılabilirdi. Fakat bu arada Şah ak saçlı tilkinin Azerbaycan tecrübesinden edindiği dersleri tatbike de girişecekti. Evet, arkasını emniyete almış, sırtını sağlam desteğe dayamıştı. Ama, Kuzeyden gelecek tehlikeleri de önlemek aynı zamanda kaabil olamaz mıydı? Nitekim, Sovyet Dışişleri Bakan muavinlerinden Semianofun başkanlığında büyük bir heyet Ocak 1958 sonlarında Tahrana geldi. İran, Sovyet Rusyaya bir dostluk ve ademi tecavüz paktı teklif ediyor ve ayrıca Sovyet iktisadi yardımını almaya hazır olduğunu da bildiriyordu. Sovyetler, bunun üzerine İranın Bağdat Paktından çıkmasında ısrar etmediler ve hatta, 1921 Dostluk Andlaşmasının Rusyaya İran Azerbaycanını işgal hakkını veren hükümlerini kaldırmaya hazır olduklarını da eklediler. Fakat, Türkiye ve Amerikadan gelen baskılar neticesinde Şah fikrini değiştirdi, Sovyetlerle müzakereyi kesti. Şah için yapacak başka şey kalmamıştı: Geçen Mart ayında Ankarada imzalanan Amerikan - İran Anlaşmasına bu sebepten rıza gösterdi.

Büyük çelişme

Buna rağmen Amerikan yardımında büyük bir artış olmadı Amerika yılda 100 milyon dolar civarında askerî yardımla 50 - 70 milyon dolar civarında iktisadî yardımdan fazlasını vermiyordu. İran Başbakanı Manuşeyr İkbal, İşte bu sebepten dolayı bütün CENTO toplantılarında "Para, Para" diye sızlanmakla meşguldü. Fakat, asıl mesele Amerikanın parayı vermesi değildi, Amerika, Şahın tahtına varıncaya kadar herşeyi garanti ettikten sonra, elbette para da verirdi. Fakat, Eisenhower de aslında Trumandan farklı düşünmüyordu. Parayı verecekti, ama para niçin ve nasıl sarfedilecekti?

Meşhur Musaddık
Öküzüm sanan kurbağa

İranda bir Kalkınma Plânı Teşkilâtı vardı. Fakat, bu teşkilât hâlâ Birleşmiş Milletlere, millî gelir rakamlarını verecek hale dahi gelmemişti. Bu durumda, bu Teşkilâtın ciddî bir plân yaptığını düşünmek hayal olurdu. Teşkilât, ziraî makineler satışını 1957 ye göre 10 misli ,arttırdığını övünerek söylediği zaman bile, topu topu sadece 800 traktör satabilmişti. Plân Teşkilâtının 1960 a kadar bütün faaliyeti birkaç şeker ve meyva fabrikasıyla iki çimento fabrikası inşa ettirmek ve Şirazdaki tabiî gazdan istifade ederek bir suni gübre fabrikası kurmaktan ibaret kalacaktı! Ziraat berbat haldeydi. İran kendi gıdasını sağlayamamakta ve dışardan buğday ithâl etmek zorundaydı. Ziraatteki istihsâl artışı nüfus artışını karşılayamıyordu. Bunun belli başlı sebebi toprak mülkiyeti sistemiydi. . Ekilebilir arazinin hemen yarısı büyük derebeylerine, dörtte biri dini teşekküllere, onda biri de Devlete ve Hanedana aitti. Şah, derebeylerinin ve dini teşekküllerin topraklarına dokunamıyordu. Bu sebeple, evvelâ Hanedana ait toprakları tevzi etmeğe başladı. 1951 ve 1958 de ancak 69 köye toprak tevzi edilebilmişti. Bu ise, ekilebilir toprakların ancak yüzde birine tekabül ediyordu. Zaten, şimdiki tevzi programı tamamlanabilse bile, 12 milyon köylüden sadece 3 milyonu istifade edebilecekti. Üstelik bu hedefe erişilmesi de şimdiki gidişe bakılırsa pek yavaş olacaktı. Sulama projelerinin inşasına başta İsfahan, olmak üzere üç bölgede başlanmıştı. Bu projeler de hızla yürütülemiyordu. Devlet hizmetlerinde ahlâksızlıkla mücadele işinde ise radikal davranılamamaktaydı.

Şah, bir yandan Amerikan yardımı almasının bu radikal ıslahatı yapmasına bağlı olduğunu görmekte, diğer yandan bu ıslahatın kendisini tutan içtimaî sistemi yıkacağından korkmaktadır. Şah, derebeyliğe dayanan bugünkü sistemi terketse kendisini halkın hangi tabakasının benimseyeceğini bilememekte, derebeylerin ve aşiretlerin isyan etmelerinden çekinmektedir.

Gelin No. 3

Mamafih Rıza Şahın oğlu bunca mesele arasında kendisine yeni bir eş aramak için geniş zaman bulabildi. Gerçi işin "devlet umuru" arasında sayılmasını sağlayacak pek çok sebep vardı. Taht bir veliahta sahip değildi. Veliahtın bulunmaması memleketi siyasî istikrardan mahrum bırakıyordu. Fakat gelin arama gayretleri lüzumundan fazla gürültülü, dedikodulu oldu. Şahın muhtelif namzetlerle temasları ise her zaman "krali seviye"de sayılmadı.

Rıza Şahın oğlu, Gülistan Sarayı-

nın üçüncü gelinine nihayet Pariste rastladı. Ferah Diba Prenses Şehnazın arkadaşıydı.

İranın müstakbel kraliçesi Ferah Diba 15 Ekim 1938 de Tahranda dünyaya geldi. Babası Muharrem Sahrap Diba bankacılıkla meşgul, hali vakti yerinde bir insandı. Babası Azeri Türklerindendir. Annesi Feride Hanım Geylanîlerdendir. Ailenin, uzaktan -Türk- Kaçar Hanedanıyla ve eski Başvezir Musaddıkla akrabalığı vardır. Babasını küçükken kaybeden Ferah, çok iyi bir tahsil görmüş ve Tahrandaki Jeanne d'Arc Fransız Kız Lisesini bitirmiştir. Bu lise Fransız rahibeleri tarafından idare edilmektedir. Ferah çok iyi fransızca bilir, ingilizcesi de vardır. Tahran gazeteleri Ferahın ayrıca Türkçe bildiğini yazmışlarsa da, İran da yükselmiş bütün şii Türkler gibi Ferah da kendisini ziyarete gelen Türk gazetecileriyle Türkçe konuşmak istememiştir. Müstakbel kraliçe, klasik Batı musikisine vakıftır. İyi piyano çalar. Bu bakımdan, Şehinşahla zevkleri uyuşmaktadır. Ferah spor yapmaktan da çok zevk alır. Lisedeyken ve Pariste Cite Universitaire'de Hollanda Pavyonunda kalırken basketbol takımlarında oynamıştır. Ferah halen Sarayın bahçesinde kocasıyla voleybol oynamakta ve Tahran sayfiyelerinde kayak öğrenmektedir. Ferah, liseyi bitirdikten sonra dayısı Kutbi gibi mimar olmak istemiş ve Paristeki -124. Boulevard Raspail- Ecole Nationale d'Architecture'ün giriş imtihanlarını 127 kişi içinde 27. inci olarak kazanmaya muvaffak olmuştur. Geçen yaz tatil için Tahrana döndüğü zaman Ferah, milletvekili olan amcası İsfendiyar Diba -aynı zamanda Şahın yâverlerindendir- tarafından Hükümdara takdim edilmiştir. Şah, müstakbel karısını, daha sonra, kızı Prenses Şehnazın geçen 12 Ekimde evinde verdiği bir çayda görmüştür. Ferahın yakın arkadaşı olan Şehnazın bu evlenmede önemli bir rol oynadığı bilinmektedir. Gayet modern bir kız olan Ferahın yanında daima bir Kuranı Kerim taşıdığı, beş vakit namazında olduğu da söyleniyor. Şahın evlenme teklifinin, kızının evindeki çayın ertesi günü İmparatorluk helikopterinde vuku bulduğu da söylentiler arasındadır. Şehinşah böylelikle, Ferah Dibayı, Emire Teymur Gelaliye, Behçet Sadre, Nina Tasariana, Safiye Afganiye, Leyla Fellaha, Mira Manura ve daha 28 genç kıza tercih etmiş olmaktadır.

Hikâyenin son perdesinde, Mermer Saraydaki düğünde Ana İmparatoriçe Tacımülk güzel gelininin başına altınlar ve inciler serperken İran Petrollerinden hissesine bu kadar düşmeyen basit "İran vatandaşı" huzur içinde olmaktan uzaktı. Belki Sarayın kapılarını amıyordu ama, komünist temayüllü fısıltılar ve tahrikkar propagandalar sefil zümreleri üzerinde mütemadiyen işliyordu.

Mübalağa merakı

Hakikaten memleket bu halde bulunurken, İran dünya basınına, hemen daima ve bilhassa son yıllarda hep bir "Binbir gece memleketi" olarak geçti. Gazeteler, mecmualar Tahrandaki işitilmemiş ihtişamdan, Saray hayatından, lüksten ve şatafattan bahsettiler. İran Şehinşahı, yani nihayet bir Devletin başkanı umumiyetle sinema aktörlerine veya "play - boy"lara ayrılan sütunları Onasis veya Ali Hanlar, Eddie Fisher veya Errol Flynn'ler ile paylaştı. Bunun sebebi, Rıza Şahın oğlunun yaşadığı hayat dolayısıyla buna vesile vermesidir. İranda hüküm süren ve geniş kütleleri kavrayan koyu sefaletin yanında Şahla alâkalı herşeydeki mübalağalı pırıltı korkunç bir tezat teşkil etmektedir. Nitekim Amerikanın, dünyanın bu en zengin ve müreffeh memleketinin Başkanı Eisenhower son seyahatinde genç hükümdara ince bir ders vermekten kendisini alamadı.

Geçen haftanın başında, Şahla birlikte bindiği arabanın en kıymetli İran halılarıyla döşeli Tahran sokaklarından geçtiğini gördüğü zaman Ike hayretler içinde kalmıştı. Evet, sokaklara nefis halılar döşemişlerdi ve otomobiller onların üzerinden gidiyordu! Saraya geldikleri vakit Şah, Ike'a muhtelif hediyeler arasında kırmızı - mavi fevkalâde kıymetli bir halı verdi. Ike nasıl teşekkür edeceğini bilemiyordu. Şaşırmıştı. Gayri ihtiyarî dudaklarından şu cümle döküldü: "Majeste, muhakkak ki İran halılarına ne kadar hayran olduğumu biliyorsunuz. Bu sabah, onların üzerinden arabayla geçtiğimizi düşündükçe ıstırap duyuyordum. Biz, bu nefis halılara Amerikada aynı muameleyi göstermeyiz." Islahatın yolunun israfı kaldırmak olduğu, bundan daha güzel anlatılamazdı. Bundan sonra umulurdu ki İranlı güzel sözlüler, çeyizlerini Paristen getirirken, sırf şapka kutuları gözlerinin önünde dursun diye 600 bin franklık ilâve bilet parası ödemiyecekler ve artık Gülistan Sarayı, veya Mermer saray havyarın ve şampanyanın su gibi aktığı, paha biçilmez mücevherlerin pırıldadığı, en nadide kumaşların yerleri süpürdüğü düğünleri görmiyecektir.

Şaşaadan fedakârlık o kadar zor değildir. Ike'ın dediği yapılsa yeter. Zor olan iş, şaşaadan fedakârlık etme teşebbüsüne engel olmak istiyecek derebeylere karşı cahil ve sefil halkın dâvasını -çok şeyleri kaybetmek pahasına da olsa- benimsemek cesaretini gösterebilmektir. Ferah Diba, İran tahtına bir veliahd kazandıramazsa -ve Şah ona verdiği boşanmama sözünü tutarsa-Pehlevi Hanedanı belki son bulacaktır. Fakat, İran tahtı bir veliahd kazansa bile, onun bu tahtta rahatça hüküm sürebilmesi, bu fedakârlığın ve bu cesaretin gösterilmesine bağlıdır.

K A D I N

Güzellik

Makyaj yapan kadın
İşin başı temizlik...

Makyaj..

Adi pudralar yüz derisini bozduğu gibi, alelade rujlar da dudakların bütün güzelliğini harap eder. Rujun rengine olduğu kadar, hatta daha fazla bir itina ile markasına dikkat edilmelidir. Sıhhatli, düzgün ve çatlaksız bir ağıza malik olmak için, tıpkı yüze yapılan tedavi şekilleri gibi dudaklara da ihtimam göstermek icap eder. Dudakların düzgün ve çatlak olmaması için ıslatmaktan ve dişler arasında ezmekten kaçınılmalıdır. Çatlayan ve kabuklaşarak pürüzlenen dudakların sıhhatini ve güzel görünüşünü iade etmek pek kolay değildir. Fakat şöyle basit bir formül tatbik edilmek suretiyle kısa bir zamanda eski güzellik iade edilebilir. Beurre de cacao 10 gram, Huile d'amande douces 10 gram, Oxyde de zinc 2 gram, Teinture de vanille 0,2 gram.

Böyle bir kremle çatlaklar giderilirken, dudak masajı da asla ihmal edilmemelidir. Dudaklar genişliğine, uzunluğuna ve aşağıdan yukarıya doğru açılarak ve büzülerek hareketi ettirilmelidir. Her gün beş dakikalık bir tedavi ile dudaklar hem güzelleşmiş, hem de eski sıhhatine kavuşmuş olacaktır.

Aile

Evlilikde aşk...

Pek çok kimsenin kanaatına göre evlilik, aşkı öldürür. "Uzun yılların bir arada yaşama alışkanlığı, aşkı yok eder" derler. Şüphesiz bir çok evlilikler için bu böyledir. Fakat evlilik süreleri pek fazla olduğu halde, aşklarını kaybetmemiş karı kocalar da vardır. Evlilik boyunca duyulacak aşkı, tıpkı ilk tanışma günlerinde olduğu gibi, aynı heyecanla yürütmek için gayretin sadece kadında veya sadece erkekte olması yetmez. Ancak iki tarafın da titiz ve ölçülü davranışlarıdır ki evlilikteki aşkı sürdürebilir.

Kadın erkeğe nazaran daha duygulu ve hassastır. Bu bakımdan ilk günlerin sevgisini yaşamak ve duyurmakda fazla bir gayret sarfetmeyebilir. Aslında var olan sevgiyi göstermekten kaçınmaz. Ama erkekler için durum hiç de böyle değildir. Evlilik hayatına alıştıktan sonra, sevgiyi ayakta tutmak için gayret göstermezler. Evlilik yıl dönümlerini unuturlar. Eskiden ihmal etmedikleri bir kaç çiçeği, evlendikten sonra kadın hatırlatsa, güzel bulduğu çiçekleri gösterse bile, duymamış gibi davranıp umursamazlar. Arada bir hediye almak -paraca çok değersiz de olabilir- akıllarından geçmez. İşte bütün bu halleri önceleri üzüntü konusu yapan, sonra da aldırmamazlıktan gelen kadın, erkek gibi anlayışsızca hareket edecek olursa, o evlilikte aşktan bahsetmek her halde abes olur. Peki, her fedakarlık kadından mı beklenecek? Evlilikde aşk konusunda, sâdece kadının fedakârlığı, sevgisini yaşatma gayreti, tabiidir ki netice vermez. Ancak, erkeği ikna edebilirde, karşılıklı olarak aynı gayeyi güdebilirlerse, devamlı sevgi temin edilebilir.

Erkeğe fren..

İşin fenası ilk günlerin sevgi ve heyacanının eksildiğini fark eden erkek, yeni yeni sevgiler peşinde de koşmaya meyillidir. O zaman, kadının bedbahtlığı iki kat olur. Derdin Birincisi sevgiden mahrum olmak, ikincisi sevdiği erkeğin sevgisini başkalarına kaptırmaktır. Böyle bir durumda kadın ya evlilikten vaz geçip ayrılmayı tercih eder, ya da evli kalıp, sabretmeği -hele çocuk varsa- vazife bilir. Erkeklerin ekserisi için evin dışındaki aşk bir fantezidir. Heyecan duymak, tatlı tatlı hazlanmak için bir sebeptir. Evini ve çocuklarını ihmal etmedikleri halde, ufak tefek gönül maceralarına girişen erkekler herkesin de bildiği gibi pek çoktur. Kadına sabır düşer. Aynı şekilde kocasından öç almayı, yahut ufak bir aşk oyunu oynamayı deneyen kadını, cemiyet suçlar. Erkek için mubah olan bu iş, kadın için suçtur. Böyle bir durumda cemiyetin pek ağır bir şekilde suçladığı kadın, aldığı isim ve lekeyi kolayca yok edemez. Ayrılmayı deneyen kadın için de mesele kolay değildir.

Ayrı bir ev kadını olmaya alışanlar için tekrar ana baba evine dönmek zordur. Maddi sıkıntısı olmayan, çalışıp kendi başına yaşama kabiliyetinde bulunan için bile, atılmaz bir cemiyet baskısı mevcuttur. Yalnız yaşıyan dul kadın, yasaklarla çizilmiş bir hayat çemberine girmek zorundadır. Dul bir kadının en masum hareketlerini, eğlencesini, hatta bir erkek arkadaş refakatinde gidilecek sinema ve tiyatroyu çevre şüpheyle karşılıyabilir. Çevrenin şüphesi en tabii ihtiyaçlara bile ister istemez baskı yapacaktır. Günün birinde çevreye aldırmamaya karar veren kadın, belki daha rahat hareket imkânı bulacaktır ama şahsından fedakârlığı göze almış olacaktır. Görülüyor ki, kocasının ihmalini gurur meselesi yapan kadın, ayrılmayı seçecek olursa, sonuç hiç de mutlu değildir. Ayrılmak yahutta yeter sevgi görmemeye katlanmak aynı şekilde fedakârlık isteyen iki ayrı yoldur. Demek ki kadın pek çok haklar elde ettiği, sosyal faaliyetlerde bulunduğu, çeşitli konularda erkeklerle eşit olduğunu iddia ettiği halde, farkında olmadan boyun eğdiği cemiyet baskısını, her ne şekilde olursa olsun atamıyor. Bu baskı hissedildiği müddetçe kadın erkeğe boyun eğmek zorundadır. Yalnız bu boyun eğme aşağılaştıracak, kadını ezecek bir eğiklik olmamalıdır.

Evlilikte aşkı devam ettirmek kolay bir iş olmasa da, karşılıklı anlaşmayla gerçekleşebilir. Evlilikte aşkı yürütebilenler için, hayat yaşamağa değer.

Meşgul Olduğumuz Mevzu: Şah - Diba

Fatma ÖZCAN

İran Şehin Şahı Rıza Pehlevi, İmparatoriçe Süreyyadan ayrılacağı zaman bu hadiseyi günlerce dert edindik. Aile toplantılarında, dairelerde, okullarda daima o mesele konuşuldu. Kısacası, bu mesele, bir araya gelen insanların sözünü etmeden rahatlıyamadıkları mevzulardan biri haline geldi. "Yazık oldu o şahane kadına", "Şah gerçekten sevmiyormuş. Eğer sevseydi, tacını tahtını çekinmeden feda ederdi" kabilinden sözler söylendi. Herkes kraliçeden yanaydı. Güzel olması, hele terkedilmiş bir kadın bulunması umumun alâka ve sevgisini çekiyordu. Ayrılma faslı kapandıktan sonra "Şah seviyormuş ama memleketi uğruna böyle bir fedakârlığa katlanmış". "Zavallı Süreyya sinir buhranları geçiriyormuş" denildi. Arkadan, Şahın gönderdiği kırmızı karanfiller ve mücevherler hikâye edildi. O da bitince, ortalığı yeni bir merak sardı: Şah kiminle evlenecek? Kolejli kızlarımızdan bazılarının isimleri bile duyuldu. Yüksek sosyeteyi bir heyecan dalgasıdır sardı, Herkes kendinden ümitlenip, başkasından şüphelenmeğe başladı. Arada bir duyulan "Şah İtalyan prenseslerinden falanca ile evlenecek" yahut "İranın büyük aşiretlerine mensup üç genç kız, İmparatoriçeliğe namzet" 'tarzında söylenen sözler, bazı kalpleri kırdı ise de, yeni bir heyecana da vesile oldu. Çünkü böyle havadisler işi biraz daha kızıştırıp, hızlandırıyordu. Nihayet yakın günlerden birinde, gazetelerde küçük bir resim göründü: İran Sarayının müstakbel kraliçesi, Ferah Diba Parise çeyiz hazırlamaya gidiyordu. Doğru mu, değil mi demeğe kalmadan, haber resmen açıklandı. Tabii bu haber yüzünden kaç kişi ümitsiz göz yaşları döktü, bilinemez.

Geçen günler hangi acıları unutturmaz ki! Acısı taze olan bu yara da kapanmak üzere. Ferah Diba ile Şahın nişanı pek sessiz geçti. Böyle olmamalıydı. Bakalım düğün nasıl olacak? Bu günlerin konusu da "Düğünde siyah tuvalet giyilmiyecekmiş" "Pariste sanat muhitinde bulunan Ferah Diba, o serbestiyete alıştıktan sonra, saray teşrifatına nasıl uyacak?" "Şahı çok seviyormuş. Bundan sonra hayatım onundur diyormuş"tan ibaret. Şimdi söylenenler, bu Süreyyanın ismi çoktan unutuldu. Ne giydi, ne taktı, ne yedi, ne dedi? Hep Ferah Diba için. Neyse, 21 Aralıkdaki düğünden sonra, bir müddet de onun hikayesi sürer. İran tahtına bir veliaht gelinceye kadar Şah ile İmparatoriçe Ferahı unuturuz. Ama evlenen bu çifti altlarında taht, başlarında da o pırıl pırıl taç bulundukça zaman zaman konu yapmaktan nasıl vaz geçeriz?

Şah İran ordusunda subay, Ferah da eskisi gibi Akademi öğrencisi olsaydı, aralarında dünyanın en güzel ve en büyük aşkı da yaşasaydı, muhakkak ki kimse ilgilenmezdi. Aşkı ve felaketi saraylarda, romanlarda, film ve piyeslerde bulunca, heyecanlanıp, duygulanıyoruz. Üstelik, sarayın ihtişamından, tacın pırıltısından, bu aşkın gerçek olup olmadığını da pek seçemiyoruz. Neyse, onlar masal âleminde, biz de hayal âleminde yaşayın günlerimizi tadlandırıyoruz. Nice maçı olmasa, İran Şahı evlenmezse bu uzun kış gecelerini nasıl geçiririz? Bol bol konuşuyoruz. Zaten başka ne işimiz var?

CEMİYET

İngiliz halkının muhafazakarlığı yüzünden prenses Margaretten mecburen ayrılan Peter Townsend, prensese çok benzeyen Belçikalı sevgilisiyle nişanlandığı halde bir türlü evlenememişti. Düğün tarihinden bahis açmıyan Townsend'i geçen hafta gazetecilerin hücumundan nişanlısı kurtardı. Belçikalı genç kız Brüksel basınına yaptığı açıklamada bir filmde rol aldığını ve filmin uzaması yüzünden evlenmelerinin geciktiğini söyledi. Bu arada Belçikalı güzel, film bittiği için artık evlenme hazırlıklarına başladıklarını, hattâ çok kısa bir müddet sonra da evlenebileceklerini sözlerine ilâve etti.

Belçikalı güzelin basına verdiği demeç doğru çıkmış, 21 Aralık günü düğünleri olmuştur. Bundan böyle Townsend'in karısı olan Belçikalı Marie Luce artık film çevirmeme kararındadır.

•

Bugünlerde en fazla yorulan Bakan muhakkak ki İçişleri Bakanı Dr. Namık Gediktir. Zira Gedik bir taraftan iç politikadaki karışıklığın yükünü çekerden öte yandan kızını gelin etmenin telaşı içindedir. Aynen işindeki gibi, düğünün de en ufak teferruatını bile düşünen İçişleri Bakanı, evlenmenin birden öne alınmasını da arzulamıştır. Bu arzu müstakbel damat DP. Milletvekili Turhan Akarcayı da memnun etmiştir. Ne de olsa bir bakan kızıyla evlenmek -Yakınlaşan CHP. tahkikat önergeleri müzakerelerinden dolayısadece bir milletvekili kızıyla evlenmekten çok daha iyi bir şeydir.

•

Cumhurbaşkanlığı yaverliğinden Koreye tayin edilmişken bu tâyini geri alınmış ve askerliği çok sevdiğini söylemesine rağmen bilinmeyen bir sebep dolayısıyla ordudan istifa etmiş olan Kurmay Yarbay Kemâl Ekerin durumu hâlâ esrarını muhafaza etmektedir. Kavaklıdere - nin en mutena bir köşesinde fevkalâde zarif döşenmiş evinde Ankaralıların Susan Hayworth'a çok benzettikleri eşiyle günün bütün saatlerini gecikmekte olan Eker, bu mevzuda kimseye birşey söylememekte ısrar ediyor. Ahbapları bunu, askeri sır saklamaktaki ihtisasına veriyorlar.

•

Dünyayı saran O'heyl- bir Amerikan kart oyunu- Türkiyede yedisinden yetmişine kadar herkesi meşgul ederken şimdi ikinci bir beynelmilel eğlence çıktı : "Jampoloji ile karakter tahlili". Bu yüzden son birkaç haftadır hangi yabancı dergi veya gazeteyi açsanız ciddiyetle tanınmış bir çok meşhur zevatın pabuçları ayaklarından fırlamış, kolları havada, ayakları yerden kesilmiş resimleriyle karşılaşıyorsunuz. Bunların içinde,

Peter Townsend
" Nisyan ile maluldur"

Monaco prensesi Grace Kelly, İngiliz lordları, Windsor dükü ve düşesi ile bütün meşhur sinema yıldızları var.

Bir İstanbul gazetesinin de aynı yolla karakter tahliline başladığı şu günlerde bu denemeye politikacılar da tabi tutulursa bir hayli eğlenceli karakter nümuneleriyle karşılaşmak mümkün olacaktır.

•

Yakında İstanbulda "Çuval" adlı bir mizah gazetesi çıkacak, Ulusun İstanbul muhabiri Ayhan Yetkinerin çıkaracağı bu mecmuaya Babıâlinin bütün yazarları ücretsiz yazacaklar. Karikatüristleri de karikatür yapacaklar.

•

Geçen yaz Açıkhava Tiyatrosunda bir konser veren Newyork Filarmoni Orkestrası Şefi Leonard Bernstein kendisiyle konuşan Birleşmiş Milletler Türkçe yayınlar şefi Seniha Taşkırana, Zeki Mürenden çok şikâyet etmiş. Bernstein, konser gecesi Açıkhava tiyatrosu yakınında bir gazinoda şarkı söyliyen Zeki Mürenin gürültüsünden orkestrasının sesini güçlükle işittiğini söylemiş.

KİTAPLAR

TANRI KATI

(Haluk Aker - Zihni Balım - Güven Oğuzbaşın manzumeleri, Zemin Matbaası Adana, 1959, 80 sayfa 250 kuruş).

Tanrı Katı adlı manzumeler kitapçığı pek genç okdukları anlaşılan Halûk Aker, Zihni Balım ve Güven Oğuzbaş tarafından kaleme alınarak bastırılmış. Kâğıdı, baskısı, kapak kompozisyonu, sayfaların tertibi, elhasıl her şey Tanrı Katının Halûk Aker, Zihni Balım ve Güven Oğuzbaş üçlüsünün ilk ve özentili kitapları olduğunu gösteriyor. Belki de bu üç şiir heveslisi delikanlı, bu kitabı harçlıklarını bir araya ekleyerek zar zor bastırmışlar. Ama muvaffak olmuşlar. "Tanrı Katı" bir taşra vilâyetinde hazırlanıp basıldığı halde Ankara veya İstanbulda basılmış kitaplardan aşağı değil.

Ancak bu hükmün sonuna hemen bir nokta koyup durmak lâzım. Bahsettiğimiz hususlar sâdece kitabın baskısına ait lehte sayılabilecek şeyler. Yoksa üç manzumecinin müştereken çıkardıkları kitabın muhtevası için aynı iyimser lafları söylemenin imkân ve ihtimali yoktur. Tanrı Katının yazarları son beş altı yılın dibine darı ekilmiş, dolayısıyla de iyi şiirden uzak kalmış şiir dünyamızı kaplayan binlerce hevesliden öteye ödememektedirler. Bu üç şiir heveslisinden birinin, Zihni Balımın manzumelerinden birine verdiği ad, "böyle şiir mi olurmuş?" adı, rahatça umumileştirilerek Tanrı Katının bütün şiirlerine takılabilir. Hatta, daha da umumileştirilerek son yılların bütün şair olma heveslilerinin şiirleri için söylenebilir.

Oturulup "Tanrı Katı" adlı kitapçık okunduğunda görülen şudur: Üç genç adam, biraz da yaşlarının verdiği bir cesaretle ortaya çıkmışlar; vezni, kafiyeyi, şekli ve şiiri şiir yapan bütün unsurları bir kenara atarak akıllarına estiği gibi, rastgele bir takım satırları alt alta sıralamışlar. Aşktan bahsetmişler, sevdikleri kızlardan bahsetmişler, şundan bahsetmişler, bundan bahsetmişler, sonra da bu laf kalabalıklarını şiir diye oraya buraya göndermişler. Tanrı bilir, belki de bir takım mecmualarda yayınlatmışlar. Arkadaşlarının, sevdiklerinin arasında adları şaire çıkmış. Bunlar da bu yeni sıfata inanmışlar, sevinmişler. Aman deyip, bir kitap çıkarmağa kalkışmışlar. Harçlıklar biriktirilmiş, matbaalarla pazarlıklar edilmiş kâğıt cinsleri arasında tercihler yapılmış, kapaklık karton seçilmiş, bunun üstüne desenler çizdirilmiş, gürültü patırdı derken ortaya "Tanrı Katı" çıkmış. Eh, artık ellerinde bir de kitapları bulunan Zihni Balım, Güven Oğuzbaş ve Halûk Akere şair dememek için hiç bir sebep yok. Bu üç delikanlı, hem de büyük şair şiirin çilesini çekmiş şair...

Bu üç delikanlının elbette ki kendilerine benzeyen bir takım arkadaşları da var. Onlar da mecmualar çıkarıyorlar, mecmualarında tenkit yazıları yazıyorlar. Tabiî arkadaşları övmek kolay da, yermek zor. Sonra bugün bu üç şairi yererlerse, onlar da yarın, bugün tenkit edeni yererler. Bu işler karşılıklı Mecmua sahibi olanlar, tenkit sütunları bulunanlar arkadaşlarını övecekler. Hem de ne övmek, göklere çıkaracaklar. İşte böyle iki de lehlerine tenkit yazısı çıktı mı Balımların, Oğuzbaşların, Akerlerin kendilerini dünyanın en büyük şairleri saymamaları için hiç bir sebep yok. Artık önlerinde durabilene aşk olsun.

Bütün bu anlattıklarımız sâdece Tanrı Katının üç şairi için değil, son yılların bir çok şairi için söylenebilecek olan umumi sözler. Ama ne yazık ki doğru sözler ve şiir dünyamız şu yukarda çizilen tablodan başka bir manzara arzetmiyor.

Tanrı Katında, altmış küsur şiir denemeciği var. Yani adam başına yirmi şiir düşüyor. Bunları alıp başından sonuna kadar okumak dayanılmaz bir şey. Bir defa üç delikanlının da söylemek istedikleri değil, söylemeyi düşündükleri tek yeni lâfları yok. Şiir dedikleri, kelime yığınlarından yapılmış bir cümleler ordusu...

Bütün bunlar yetmiyormuş gibi delikanlılar dillerini de tâyin edememişler. Bakıyorsunuz bir manzumede hem "efkâr, bade, baht, saki" kelimeleri geçiyor, hem de "sevi, karamsal" gibi Ataçın dahi yadırgayacağı derecede ileri öz türkçe kelimeler. Elhâsıl bir curcuna!

Belki kızacaklar, gücenecekler, galeyana geleceklerdir ama "Tanrı Katı"nın yazarları olan Halûk Aker, Zihni Balım ve Güven Oğuzbaşın şahsında, onlarla beraber şairiz diye ortaya çıkan binlerce delikanlıya halishane bir tavsiyede bulunulabilir: Şiir yazacağınıza, şiir okuyucusu olmaya çalışın! Okuyun, durmadan okuyun Herşeye rağmen, son onbeş yirmi yıl içinde Türk şiiri altın çağını yaşamıştır. Bu çağın şiirlerini okuyun. Onları taklide değil, geçmeye çalışın. Ancak bunu becerebilirseniz ortaya çıkın. Yoksa işte böyle binlerceniz ortaya çıkar ve dolayısı ile bir tekiniz bile şair diye ciddiye alınmazsınız.

Tanrı Katı için ve Tanrı Katı dolayısıyla söylenebilecekler bunlar.

ÇIPLAK MODELLER

(Cesare Pavese'nin romanı, Çeviren Nermin Türkmen, Varlık Yayınları 709, Büyük cep kitapları 136, Ekin Basımevi, İstanbul, 1959, 106 sayfa, 200 kuruş).

Varlık Yayınevi artık yüz, yüz on sayfalık kitapları da "Büyük Cep Kitapları" serisinden saymaya ve ona göre değer biçmeğe başladı. Çıplak Modeller adlı roman da bu seriden bir kitap.

Çıplak Modellerin yazarı Cesare Pavese, adı memleketimizde belki de ilk defa duyulan bir yazar. Varlık Yayınevi bu yazarı "ünlü dünya yazarlarından biri" olarak takdim ediyor. Pavese bundan bir kaç yıl önce genç denebilecek yaşta ölmüş. Daha ziyade roman ve hikâye yazarmış. Nitekim Çıplak Modeller de romanla hikâye azmanı arası bir eser. Kitabın İtalyanca adı "La Bell'Estate".

Çıplak Modellerin mevzuu son derece sade. Hikâye dört, beş kişinin arasında geçiyor. Bunlardan biri ressamlara çıplak modellik eden biraz fazlaca açık saçık bir genç kadın, biri çocukluktan genç kızlığa yeni geçmiş, terzi yanında çalışan toy bir kız ve iki de şöhrete ermemiş ressamla bunların etrafındaki üç beş silik kişi. Kaşarlanmış model, genç terzi çırağı kızı da kendi yoluna çekmeye çalışır. Nihayet muvaffak olur da. Genç kız bir ressama vurulur, v.s.

Romanın şahısları ve mevzuu bu. Pavese bu pek sâde hikâyeyi oldukça ustalıklı bir dille yazmış ama, Çıplak Modelleri okuyup da Cesare Pavese hakkında Varlık Yayınevinin verdiği "Ünlü Dünya yazarlarından biri" hükmüne varmak hayli zor. Zira Türkiyede hali hazırda en azından Pavese'nin Çıplak Modelleri ayazında eser verecek çok yazarımız var ama bunların hiç biri için "dünya çapında yazar" diyemeyiz. Haksızlık olur. Çünkü gene üç beş isim sayabiliriz ki bunlar çok daha iyilerini yazdıkları halde dünya çapında değiller.

Çıplak Modeller İtalyanın bohem hayatına şöyle üstünkörü bir göz atmak, canı sıkılmadan bir şeyler okumak isteyenlerin seçebilecekleri bir kitap olmaktan öteye gitmiyor.

TİYATRO

Kadıköy

Politikanın piyesi

Güzel ve garip şeydir şu tiyatro! İyisini yazdınız, sahneye koydunuz, oynadınız mı, dünyanın neresinde, hangi sınıf ve çeşitten seyirciye hitabederseniz edin, ilgi uyandırmamanıza imkân yoktur. İşte Kadıköyde açılan ilk semt tiyatrosunun Kadıköylülere sunduğu ilk piyes de bu çeşitten bir tiyatro eseri.

Fransız bulvar tiyatrolarının tanınmış yazarlarından bir Louis Verneuil vardır. İki harb arası Paris seyircisini eğlendirmek, güldürmek ve tabii "kazanmak" için elliden fazla komedi ve vodvil yazmış, milyonlar da kazanmıştır. Çünkü şöhreti Fransayı aşmış, eserleri birçok yabancı memleketlerde uzun yıllar oynanmıştır.

İşte bu başarılı Fransız müellifi, son dünya harbi içinde, Amerikaya gitmiş, orada başka türlü eserler de yazıldığını ve oynandığını görmüştür. Piyes müellifi olarak doğduğuna inanan adam boş durabilir mi? O da bulunduğu memleketin zevkine, anlayışına göre o memleketin diliyle yeni bir eser, bir politika piyesi yazmış, Amerikan sahnelerine vermiş, Broadway tiyatroları Verneuil'ün yazdığı bu ilk ve son atlantik aşırı prodüksiyonu yıllarca afişten indirmediler.

Adı "Devlet İşleri" olan bu piyes, harbden sonra, yazarı ile beraber Avrupaya döndü ve zavallı Verneuil, bir sinir buhranı neticesinde, hayatına kendi eliyle son verirken, o, memleket memleket dolaştı, hemen her dile tercüme edilip oynandı. Bu arada bizi de iki yıl önce, Ankarada ziyaret etti. Şimdi Kadıköyde bir az da İstanbulluların misafiri...

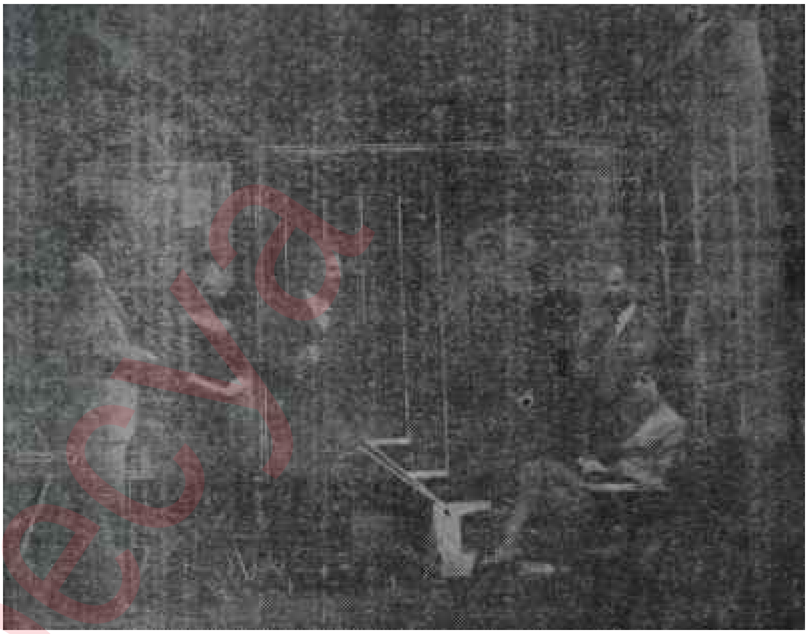
Devlet adamlarına ders!

Bu işin hoş ve güzel tarafı. Garip tarafına gelince: Verneil'ün Amerikan seyircisini düşünerek, ona ağırbaşlı, ince yapılı ve hesaplı bir piyes sunmak için yazdığı "Devlet İşleri", biraz dikkatle seyredilince, bizim için de çok öğretici bir eser olarak ayrı bir ehemmiyet taşıyor. Vaka emekliye ayrılmış yaşlı bir hariciye nazırı, bir siyaset kurdu ile henüz genç, tecrübesiz, fakat istikbali parlak, zeki ve çabuk sivrilmek isteyen bir politikacı arasında geçen sessiz bir mücadeleyi gösteriyor. Bu mücadele eski nazırının genç, güzel karısı içindir. Ama öğreniyoruz ki Amerikalı seçmen, en yakın dostunun karısını baştan çıkaran politikacılara itimat etmek şöyle dursun, bekâr adamlara rey vermekte bile hayli çekimser davranmaktadır. Görüyoruz ki, ince eleyip sık dokumaz sanılan Amerikalılar, iş başına getirecekleri adamların aile durumları ve hususi hayatlarıyla yakından ilgilidirler.

Aşk ve siyaset oyunu

Bu yüzden genç politikacı sevdiği kadınla hemen birleşemez, sevdiği kadın da hemen kocasından ayrılamaz. Fakat seçimlere daha şanslı girmek için evlenmesi de lazımdır. Sırf bu mecburiyeti yerine getirmek için sevdiği kadının, çok bilgili, terbiyeli ve kadınlık tarafı sönük görünen, genç yeğeni ile, zamanı gelince ayrılmak şartıyla, oldukça yüksek bir ücret vererek evlenir. Bu evlenme tabii, sözde ve şekilde kalacaktır. Ama o gösterişsiz, can sıkacak kadar bilgiç kız, evlendikten sonra, öyle cazip ve zarif bir kadın olur, vazifesini o kadar iyi ve dürüst bir şekilde ifa eder, kocasına öyle büyük yardım ve hizmetlerde bulunur ki genç politikacı onu bam başka bir gözle görmeye başlar. Onun sayesinde parlamış, iktidardaki hükümetin dış politikada en çekindiği adam haline gelmiştir. Çok geçmeden kendisine Hariciye Nezaretinin siyasi müsteşarlığını teklif ederler. Nasıl olur, muhalif bir politikacıya mı? Evet, neden olmasın? Bir takım devlet sırlarına vakıf olunca hükümetin dış politikasını tasvibettikten, onun daha iyi bir istikamet almasına çalışmayı bir memleket vazifesi saydıktan sonra...

Tabii işler bu şekli alınca, o sözde ve şekilde kalacak danışıklı evlenme de hakiki bir aşk izdivacına inkilap etmekte gecikmez. Tahmin edileceği gibi bütün bu olup bitenleri, ince hesaplarla tertipleyip hazırlayan hep o ihtiyar siyaset kurdu, genç ve güzel karısını rakibine kolay kolay kaptırmak istemiyen ve buna muvaffak da olan eski hariciye nazırıdır.

"Devlet İşleri" Ankara sahnesindeyken

Bu, tiyatroda oynanan kısmı

Sahnedeki oyun

«Devlet İşleri" Ankarada, Oda tiyatrosunda oynanmış ve uzun zaman zevkle seyredilmişti. Kadıköy tiyatrosunun 250 kişilik salonunda İstanbul seyircisinden de aynı alakayı görmektedir. Bu tiyatronun nisbeten daha geniş sahnesine, Turgut Atalayın güzel dekoru içinde, Hüseyin Kemal Gürmen tarafından daha rahat bir şekilde çıkarılmıştır.

Eserin oyun bakımından Ankarada üslûp ve ahenk birliğine kavuşamadığını kabul etmek lâzımdır. Anakara temsillerini görmemiş bir seyirci için belki bunu farketmek daha güçtür. Ama "Devlet İşleri"nde vazife alan sanatkarların, ayrı ayrı "tarz"larda oynadıklarının farkına varmak da zor değildir. Meselâ Şehir Tiyatrosunun Hüseyin Kemal, Hadi Hün gibi esaslı değerleriyle Şükran Akın, Tunç Yalman gibi bu kadroya yeni girmiş ve başka teşekküllerde yetişmiş sanatkârların, bir de Alev Özgün gibi Şehir Tiyatrosuna mensup olmakla beraber bu kadronun tamamiyle tesiri altına girmemiş daha genç unsurların oyunları arasında göze çarpacak bariz farklar var. Hüseyin Kemal -yaşlı, eski hariciye nazırı Philippe Russel- ile Hadi Hün -halefi Byron Winkler-, ağırbaşlı kompozisyonlarını aynı hat üzerinde devam ettiremez, eserin havasını yer yer bozan ve ona alaturka bir edaveren bazı lüzumsuz hareketlere, aşırılıklara düşerken Şükran Akın

-Constance Russel ile Tunç Yalman- genç politikacı George Hendarson- çok ölçülü, itinalı kompozisyonlarını hiç aksatmadan, bu havayı bozmamıya çalışıyor, her ânı uyanık bir oyunla buna muvaffak oluyorlar. -Tunç Yalmanın ürkek davranışlarına rağmen- Alev Özgün -muvakkat zevce Irene Elliot- ise, aynı uyanık oyun temposunu sonuna kadar yürütmekle, bu güç rolde takdire değer bir başarı göstermekle beraber, Madam Henderson olduktan sonra, rolün "kadınlık" tarafını kafi derecede inkişaf ettiremiyor, son kısımlarda da "kâtibe" likten tamamiyle sıyrılamıyor.

Fakat bütün bunlar işin teferruata ait, ince tarafları... Kadıköy seyircisi "Devlet İşleri"ni zevkle seyrediyor.

"Tahtaravalli" oyunu.

Şehir Tiyatrosunun Yeni Tiyatro adını alan Komedi Kısmı, bir müddetten beri Çetin Altanın yeni piyesini oynuyor. Piyesin adı "Tahtaravalli". Hani çocukların, altına bir taş koyup iki ucuna oturdukları bir tahta ile oynadıkları bir oyun vardır ya, işte o. Bir ucundaki ağırca bastı mı, öbür ucundaki havaya yükselir, sonra öbür ucu, aynı oyunla, yere iner bu ucundaki havalanır.

"Çemberler" isimli ilk piyesini iki sene evvel Ankaralılara göstermiş olan Çetin Altan, ikinci piyesini İstanbullulara şöyle takdim ediyor: "Hak etmedikleri seviyeye çıkan insanların rezaletlerini göstermek için yazılmış" bir komedi. Tabii bu insanlar "haketmedikleri seviyeye" çıkarken tahtaravallinin "yükselen" uçundadırlar. Ama yaptıkları rezaletlerle o havalandıkları yerden "düşmekte" gecikmiyeceklerdir.

Yazar, bodrum katında oturan ve küçük bir memur olan Babanın küçük geliriyle zar, zor geçinen basit, görgüsüz bir aileyi ele almış. Bu aile, ölümü dört gözle beklenen bir halanın mirasına konunca, bodrum katından üst kata çıkıyor. Çıkmasıyla beraber, senelerdenberi hayalinde yaşattığı sosyete hayatına, en kötü taraflarıya özenmesi bir oluyor. O kendi halinde babacan, pısırık aile reisi garsoniyerine, hizmetçileri götüren, karısının arkadaşlarıyla "geçinen" bir zampara, anne modern hayata intibak etmek gayretiyle kocasının eski umum müdürü ve yeni ortağının metresi kızla oğlan da sonradan görme, zengin çocukları olup çıkıyorlar. Bu hengamede "zamane"ye uymayan ve istifini biç bozmayan bir baba anne kalıyor.

"Topal karınca"...

Çetin Altan piyesi için, programa yazdığı yazıda, yerinde bir tevazu gösteriyor, kendini tiyatro "kabe"sine varmak için yola çıkmış, bir topal karıncaya benzetiyor, "Varmasam da bu yolda yürümeye çalışıyorum ya" demek istiyor. Ama unutuyor ki kâbeye varmak için "o yolda" yürümek şarttır. "Tahtaravalli"-yi gördükten sonra da Çetin Altanın yanlış yol tutturmuş olduğunu farketmek güç olmuyor.

Çetin Altan
Aşağıdaki uçta

Herşeyden evvel çiğ bir realizm, daha ilk perdede insanı rahatsız etmeye başlıyor. Maddi, mânevi sıkıntılar içinde çırpınan ailenin ferdleri arasındaki konuşmalar, o gelin-kaynana kavgaları, bodrum katının penceresi önünden gelip geçen ve yalnız bacakları gözüken komşular hakkındaki ileri geri sözler, yavanlıklarla, alelâdeliklerle uzayıp gidiyor. Daha ilk perdenin sonunda, zengin halanın ağırlaştığı haberiyle, merak edilecek büyük bir şey de kalmıyor. Fakat daha büyük yavanlıklar, alelâdelikler ve zorlamalar son iki perdeye bırakılmıştır. Mirasa konan eski küçük memurun umum müdürüyle kurduğu ortaklık, onunla giriştiği ve bir çırpıda büyük paralar kazandığı o dalavereli işler, azgınlık halini alan çapkınlıklar, kırk yıllık namuslu ev kadını tipi Annenin, durup dururken "umum müdür bey"le giriştiği "muaşaka" tecrübeleri, hele o son perdedeki içkili, danslı toplantıda, karısının ihanetini "metresinin ifsaatı" ile öğrenen kocanın, birdenbire, namus damarı kabarıp tabancaya sarılması, gözü artık para, pul görmeyerek eski hayatına dönmeye karar vermesi, kolay kolay inanılıp, hayran hayran seyredilecek şeyler değil. Vaka, konuşmalar, durumlar ve bütün bu unsurlarla hareket eden şahıslar inandırıcı olmayınca da bir tiyatro eserinde "tiyatro değeri" sayılabilecek ne kalabilir?..

Çıkış ve iniş...

«Tahtaravalli" ile çıkan ve inen yalnız eserin eşhası değildir: Müellifi de bu oyuna katılmış görüyoruz. Başka türlü olmasına da imkân yok zaten.

Çetin Altan, büyük seyirci kitlesinin çiğ ve kaba realizmden hoşlandığını, cemiyetin dümdüz, apaçık, hatta kaba saba tasvirlerini, ince nükteli hicivlerden daha kolay benimsediğini, bazı örneklere bakarak, farketmiş. Takdir edilmekle beraber anlaşılmıyacak, "tutmıyacak" bir eser yazmaktansa, pek o kadar takdir edilmese de "tutacak" bir piyes yazmayı tercih etmiş. Yeni Tiyatroda haftalardan beri temsil edilmekte olan piyesin kazandığı rağbet de yanlış bir hesap yürütmemiş olduğunu gösteriyor. Ama buna bakıp da aldanmamalı. "Tahtaravalli"nin, kendi eşhasıyla beraber bindiği bir ucu yukarılara çıktığı gibi, aşağılara da iniyor. Tahtaravallinin öbür ucunda, muvazeneyi temin edecek başka bir "ağırlık" bulunmadığına göre bu inişin sert bir düşüş halini almasından korkulabilir.

Sahnedeki oyun.

«Tahtaravalli"yi eser olarak tenkid ederken, oyun olarak, umumiyetle, övmek gerekiyor. Babaannede Necla Sertel, Annede Şükriye Atav, Babada Reşit Baran metinle inandırıcı bir varlık kazanamıyan bu esas rolleri, sanatlarıyla canlı tipler halinde yaşatmıya muvaffak oluyorlar. Reşit Baranın 1. perdedeki- Babası, Şükriye Atavın bütün piyes boyunca aksamıyan, çarpık yürüyüşüne varıncaya kadar bir hususiyet vermesini bildiği Annesi, Necla Sertelin babaanne kompozisyonu, aynı sahnede nadiren görülen büyük başarılardır.

Diğer rollerden aynı hararetle bahsetmeğe ne yazık ki imkan yok. Ne Zihni Küçümen ile Şadıman Ayşın iki kardeşe, ne de Hümaşah Gökerle Turhan Göker Müco ile Umum Müdüre kuvvetli bir ifade verebiliyorlar. Hizmetçi Pervin, rahat oyunuyla dikkati çekiyor ama, bir hizmetçi olarak çok düzgün konuşuyor.

MUSİKİ

Opera

Kaybolan orkestra..

Geçen haftanın sonunda Cumartesi gecesi Ankarada Operaya gidenler verdikleri paraya zerre kadar acımadılar. Hem temsili seyrettiler, hem de ömürleri boyunca belki bir daha rasgelmiyecekleri bir sahneye şahit oldular ve pek fazla eğlendiler.

Hâdise ikinci perdenin başında cereyan etti. Verilen ara bitmiş, herkes yerini almıştı. Işıklar yavaş yavaş sönmeğe başladı. Bir iki saniyelik zifiri karanlıktan sonra perde ağır ağır açıldı.

"Saraydan kız kaçırma" operasının ikinci perdesinin başında kısa bir konuşma vardı. Bunu takiben müzik başlıyacaktı. Artistler rollerinin icap ettirdiği konuşmaları yaptılar. Son konuşma bitti. Bir saniye, iki saniye... Orkestradan hiç ses çıkmadı. Saniyeler ilerledi, orkestradan yine ses sada yok. Sahnede bulunan aktörler şaşırdılar. Göz ucuyla orkestranın bulunduğu yere baktılar. Ne orkestra şefi yerindeydi, ne orkestra! Telaşla perdeciye işaret ettiler ve perde, işin farkına varan seyircilerin kahkahaları arasında kapandı.

Neden sonra orkestra geldi, perde yeniden açıldı ve temsile başlandı.

Konserler

Bach'tan Brubeck'e

Caz ile klasik gene yanyana geldiler. New York Filarmoni Orkestrasının geçen hafta Carnegie Hall'da dört kere tekrarladığı program, Bach'ın Brandenburg Konsertolarından biriyle başlıyor, Mozart'ın iki piyano için konsertosuyla devam ediyor. Brubeck'in Caz Kuarteti ve Senfoni Orkestrası için Konsertosuyla bitiyordu.

Caz konsertosunun bestecisi Brubeck, ünlü caz kuartetinin kurucusu ve piyanisti Dave Brubeck değil, fakat Dave'in kardeşi Howard Brubeck'ti Konsertosunu Dave Brubeck Kuartetini ve şefi caz dilinden anlıyan bir orkestra olan New York Filarmoni Orkestrasını göz önünde tutarak yazmıştı. Bu bakıma eser yalnız, konsertant topluluk durumunda olan caz kuarteti için değil, senfoni orkestrası için de caz musikisi çalabilme kaabiliyetini gerektiriyordu. Hatırlarda olduğu gibi, İsviçreli besteci Rolf Liebermann da, bu çeşit bir eser bestelemiş, büyük caz orkestrasıyla senfoni orkestrasını bir araya getirmişti. Fakat Liebermann'ın eserinde senfoni orkestrası partilerini iyi bir şefin idaresinde herhangi bir orkestra çalabileceği halde, Brubeck'in konsertosunu çalabilmek için şefin caz bilmesi, orkestra üyelerinin de hiç olmazsa caz çalmıya çalışmış olmaları şarttı.

Liebermann'ın konsertosuyla Brubeck'inki arasındaki kıyaslama burada bitmiyordu. Liebermann hem senfoni orkestrasının, hem de caz topluluğunun musikisini kağıt üzerine kaydetmişti. Bir davul solosu dışında, irticali çalışa imkan verilmiyor, tek bir nota bile çalgıcının arzusuna bırakılmıyordu. Halbuki Howard Brubeck, caz kuartetinin musikisini ancak birkaç yerde kaydetmiş, bunun dışında irticali çalışa imkân verecek şekilde boş bırakmıştı. Aradaki diğer bir fark, Liebermann'ın senfonik orkestra yazısında caz üslûbu, caz tesirleri aramamış olduğu halde, Brubeck'in senfoni orkestrasını tıpkı bir caz orkestrası gibi kullanmış olmasıydı. Böyle bir tutumda, orkestralamaya pirinç nefes çalgılarının hâkim olması tabii bir neticeydi. Ya orkestranın geri kalan çalgı grupları ne olacaktı? Tahta nefeslilerin, ustalıkla kullanılmak şartıyla, caz uslûbuna aykırı düşmedikleri söylenebilirdi. Nitekim besteci bu hüneri göstermişti. Fakat yaylıların kullanılmasında genel olarak tekrarlanan bir hataya düşmüş ve yaylı sazlara Mantovani ya da Kostelanetz'in hafif musiki orkestralarının tarzında bir vazife vermişti.

Liebermann'ın bir konsertoda solistle -veya solist durumundaki toplulukla- orkestra arasındaki zıtlığı, çatışmayı, caz musikisiyle Avrupa geleneğindeki musiki arasındaki ayrılıkta aramasına karşılık Brubeck bu zıtlığı, iki topluluğun ses hacmi arasındaki farkı işlemek suretiyle gerçekleştirmişti. Bunun dışında, iki bestenin değeri kıyaslandığında, Brubeck'in musikisinin Liebermann'ınkine kıyasla çok geride kaldığı söylenebilirdi. Brubeck, alelade bir caz düzenleyicisinin hergün yazabileceğinden -ve yazdığından- daha seviyeli olmıyan, ne öz ne de biçim bakımından sözü edilmeye değer hiçbir yanı olmayan bir musiki yazmıştı. Eserin dört muvmanlı bir caz konsertosu olmasının taşıdığı önem kâğıt üzerinde kalmaktan öteye gitmiyordu.

Brubeck'in konsertosunun alâkayla, hattâ zevkle dinlenmesi, bestecinin meziyetleri sayesinde değil, icranın mükemmelliğiyle sağlandı. Caz musikisini yakından tanıyan şef Leonard Berstein, filarmoni orkestrasının iyi bir caz icrası çıkarmasını temine muvaffak oldu. Dave Brubeck kuarteti ise, irticalen çaldığı "boşluklar" da, bu topluluktan beklenen seviyede musikiyi verdi. Herhalde kuartetin irticalen çaldığı musiki, bestecinin düşünüp taşınıp yazdığı musikiden çok daha ilgi çekiciydi. O kadar ki dinleyici, besteci Brubeck'in şekerli ballı kemanlarının alto saksofoncu Paul Desmond'un sololarına engel olmasının, senfoni orkestrasının gürültüsünün kesilip kontrabasçı Eugene Wright'in sesini daha iyi duyurabilmesini, davulcu Joe Morello'nun ikişer ölçülük solo boşluklarına aldırmayıp tanı korusluk sololar çıkarmasını içten içe arzu etmekten kendini alamıyordu. Piyanist Dave Brubeck ise kurtlarını döktü ve Grieg - Rahmaninof'vari kadanslar atma hevesini bol bol aldı.

Unutulan eserler.

Ünlü bestecilerin unutulmuş eserleri haklı olarak mı bu akıbete uğramışlardır? Sorulara kesin cevaplar vermeyi huy edinmiş olanlar, böyle bir soruyu basit bir "evet" ya da "hayır'la atlatabilirler. Fakat, Thomas Scherman'ın Küçük Orkestra Cemiyetinin geçen hafta New York'taki konserinde çaldığı iki eserden biri müsbet cevabı, öteki ise hiç olmazsa biraz düşünmeyi gerektiriyordu.

Küçük Orkestra Cemiyeti ya ünlü bestecilerin gölgede kalmış eserlerini, ya da eserleri topyekun unutulmuş bestecileri konser sahnesine çıkarmakla tanınmış bir topluluktur. Geçen haftaki konserin programındaki eserlerden biri, Bizet'in "Cemile" adlı operası, ilk notasından son akoruna kadar, yeniden nota arşivine kaldırılması gereken, tadsız, bayağı, sönük bir musikiydi "Cemile"nin "Carmen"le müşterek yanı çoktu. Fakat "Carmen" e ölümsüzlüğünü veren dramatik tesire ve melodik güce karşılık "Cemile", konu bakımından, onsekizinci yüzyılda Avrupada moda olmuş "harem operası" nın başarısız kalıntılarından biri almaktan öteye gidemiyor, musiki bakımındansa, "Carmen"in ancak soluk bir yankısı olarak kalıyordu.

Öteki eser, Debussy'nin Piyano ve Orkestra için Fantezisi, Bizet'nin saçmasıyla aynı akıbeti paylaşmakta olduğu halde, farklı bir geleceğe hak kazanmış olduğu muhakkaktı. Bir kere Debussy'nin Bizet'den kat kat üstün bir yaratış dehasına sahip bulunduğu münakaşa bile edilemezdi. Fantezi Debussy'nin en önemli eserlerinden biri değilse bile artık unutulduğu yerden çıkarılıp tanıtılması, en azından bu bestecinin "Printemps" ının, ya da "Reverie" sinin ulaştığı şöhrete ulaşması gerekiyordu. Fantezinin çalınmamasına herhalde biraz da, bestecilerin arzularına körükörüne sadakat istekleri sebep olmuştu. Gençlik eserlerinden biri olan bu konsertonun provaları sırasında Debussy her nedense öfkelenmiş, notaları toplamış, eserin çalınmasını yasak etmişti. Debussy'nin ölümünden sonra, bestecinin arzusuna rağmen eseri çalma cesaretini ilk gösteren piyanist Alfred Cortot olmuştu. Fakat Cortot'nun cesareti pek fayda vermemiş, eser 1920 lerden bu yana pek seyrek çalınmıştı. Gençlik eserlerinden biri olduğu halde Debussy şahsiyetinin damgasını taşıyan, bundan başka romantik çehresiyle vasat konser dinleyicisinin kolayca hoşuna gidebilen Fantezinin çalanları çok oldukça, konserto repertuarında sağlam bir yer edinmesi beklenebilir.

Filmler

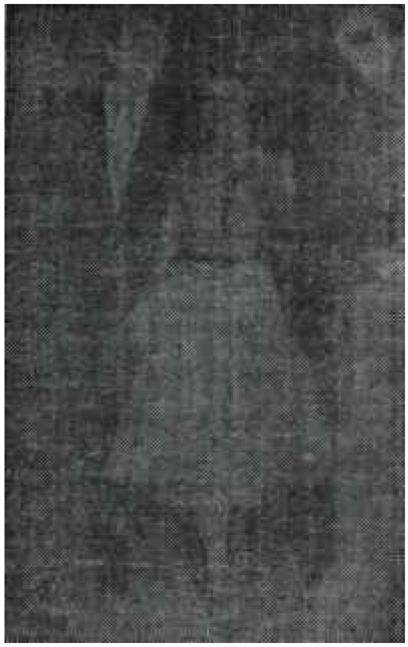
Şahane Macera

Son sene içinde çevrilen her iki renkli Amerikan filmini gözden geçirdikten sonra -mesela 1952 de John Huston'un rejisörlüğünü yaptığı, Fransız ressamlarından Toulouse- Lautrec'in hayatını anlatan "Moulin Rouge - Kırmızı Değirmen" ve 1957 de çevrilen "Funny Face - Şahane Macera" - Hollywood ilerde çevireceği filmlerde bir "renk müşaviri" kullanmanın elzem olduğunu anlamıştı. Bahsi geçen her iki filmin çekiminde çalışan renk müşavirleri filmlerin jeneriğine yeni ilâve edilen bu sıfatın ne kadar geniş faydalar sağladığını ortaya koymuşlardır. Renk müşavirlerinin renkli reklâm fotoğrafçılığından yetişmiş olmaları bu faydaların değerini bir kat daha arttırmaktadır. Renklerin dramatik bakımdan kullanılmasını ayarlıyacak bir muhayyileye sahip olmak da renk müşavirlerinde aranan bir başka vasıftır.

"Kırmızı Değirmen"de harikulade renk karışımından meydana gelen tesirin tamamen Eliot Elisofon'un muhayyilesinden çıktığı saklanması imkânsız bir hakikattir. Elisofon Life ve diğer birkaç ileri gelen mecmoda mecmualarının fotoğrafçılığını muanın renkli resim çeken fotoğraf - cısıdır. Bundan başka, New York'ta moda mecmualarının fotoğrafçılığını yapan Richard Avedon'un da "Şahane Macera"nın son seneler içinde çevrilen en zevkli ve en güzel renkli müzikallerden biri haline gelmesine sebep olduğu Hollywood'un gözünden kaçmamıştır. "Şahane Macera" nın renk bakımından olağanüstü bir film olduğu muhakkaktır. Bunu anlamak için filmin yalnız ilk sahnelerini bile seyretmek kâfi gelir. Pastel renklerin tatlılığı ve yumuşak tesirleri ve bu renklerin arasına incelikle yerleştirilmiş modeller tanınmış mecmuaların muhteşem sahifelerini andırmaktadır.

Kontrastlar

Filmin başlangıcında yer alan bir sahneyi seyircinin unutması Adeta imkânsızdır. Sahne bir kitapçıda geçer. Audrey Hepburn burada çalışan küçük ve hoppa bir kızdır. Biraz önce, Fred Astaire'in canlandırdığı moda resimleri çeken bir fotoğrafçı tarafından öpülmüştür. Kızcağız kısa ve kederli bir şarkı söyler: "How Long Has This Been Going On - Bu ne kadar zamandan beri devam ediyor". Etraf karanlıktır. Kitapların çerçevelediği dekorun renkleri gölgelenmiştir. Biraz sonra Hepburn'ün gözüne fotoğrafçının ve yardımcılarının beraberlerinde götürmeyi unuttukları bir şapka ilişir. Bu, tül gibi ince ve sarı ile portakal renklerinin karışımından meydana gelmiş, insanın aklını başından alan bir renge

Audrey Hepburn
Hoppa bir kız!...

sahip bir şapkadır. Genç kız bu şapkayı eline alır ve onu ihtişamla havada çevirerek dans eder. Bu mizansende göze çarpan renkler arasındaki kontrası seyirci üstünde kelimelerle ifadesi imkansız bir takım hisler yaratmaktadır.

Prodüktör Roger Edens ve rejisör Stanley Donen tarafından hazırlanan filmin diğer sahneleri de renk müşavirinin kaabiliyetini ve zevkini gösterecek kadar başarılıdır. Mesela filmin orijinal ismini taşıyan "Funny Face" adlı şarkının söylendiği sahne bunların başında gelir. Bu sahnede Audrey Hepburn ve Fred Astaire bir fotoğrafçının karanlık odasında bulunmaktadırlar. Üstlerinde erişilmesi imkânsız bir mücevher gibi ışık saçan kırmızı bir ampul yanmaktadır. Bir başka sahnede de Audrey Hepburn birkaç çevik dansörle beraber Parisin kahvelerinden birinin koyu yeşil ve tatlı kırmızı renkleri altında danseder. Üçüncü bir sahne ise filmin iki baş oyuncusunu bir Fransız kilisesinin avlusunda dansederken göstermektedir. Bu sahne insana nedense büyük Amerikan moda mecmualarındaki kokureklâmlarının fotoğraflarını hatırlatmaktadır. Ne denirse densin, "Şâhane Macera"da renklerin en iyi kullanıldığı sahneler Hepburn'le Astaire'in Pariste dolaşarak moda resimleri çektikleri sekantadır. Bunların arasında da şık bir genç kadının, elinde çeşitli renklerde bir sürü balon, heybetli ve kurşuni renkteki Zafer Abidesinin önünden, çiseleyen yağmur altında geçişi veya yine genç bir kadının, üstünde harikulade kırmızı renkte bir elbise, kollarını açarak Louvre Sarayının merdivenlerinden inişi yer alır.

İnce bir zevkle, hazırlanmış bu sahneler "Şahane Macera "nın eşi ender görülen renkli filmler arasında yer almasına sebep olmuştur. Filmin bu kategoriye dahil edilmesini renklerin güzelliğinde olduğu gibi biraz da, başka taraflarda aramak yerinde olur. Audrey Hepburn'ün, Fred Astaire'in ve kay Thompson'un canlı oyunları da filmin övülmeden geçilmeyecek noktaları arasındadır. Bunlara George ve İra Gershwin'in müziğini ve filmdeki dansları da ilave etmek gerekir.

Bu filmin tek zayıf tarafının Türkçe isminde olduğunu söylemeden geçmek hata olur. Çünkü Audrey Hepburn'ün yüzü filmin orijinal ismine tamamen uymaktadır. Filmin orijinal isminin Türkçe karşılığı "Sevimli Çehre" dir.

Filmcilik

Almanyada telâş

Güney Almanyadaki film stüdyolarının idarecileri, prodüktörleri ve rejisörleri ile Berlin veya Hamburgdaki filmcileri ilgilendiren müşterek dertlerden biri Federal Almanya topraklan içinde çevrilen filmlerin sayısıdır. Her iki bölgede çalışan filmciler önlerine çıkan güçlükleri yok etmek ve daha fazla sayıda film çevir mek istemektedirler. Alman stüdyo-

larının önüne bu mesele kadar mühim bir başka mesele daha uzanmaktadır. O da Alman filmlerinin yabancı pazarlara gitmelerine mani olan engelleri ortadan kaldırmaktır. Almanlar filmlerinin bilhassa bol kazanç sağlayan Amerikan sinemalarında oynamasını arzu etmektedirler. Büyük ve ehemmiyetli meselelerin sonuncusu da Alman film stüdyolarının çok gelir sağlıyarak dünya film piyasasında hatırı sayılır bir yer işgal etmek için uğraşmasından ileri gelmektedir.

Munich'in güneyinde, Geiselgastelg'de Bavaria Filmkunst A.G. adlı bir film şirketi vardır. Üç sene önce hususi sermaye ile çalışmaya başlayan bu şirket ilk iki sene içinde aşağı yukarı bir buçuk milyon dolar açık vermiştir. Halbuki Bavaria şirketinin Avrupanın en büyük film stüd yolarına sahip olduğu söylenmektedir. Şirketin idarecileri bu sene açık faslını kapayacaklarını ummaktadırlar.

Bavaria film şirketinin memurlarından birinin dediğine bakılırsa Batı Almanyada halen işleyen 7336 sinema binası mevcuttur.

Bu rakam Hitler Almanyasından beri sinema bina sayısının iki misli yükseldiğini gösterir. Bugünkü Batı Almanyada bulunan 7336 sinemanın ihtiyacını karşılamak üzere geçen sene Federal Almanya Cumhuriyeti tarafından 600 film ithal edilmiştir. Aynı müddet içinde de muhtelif Batı Almanya stüdyoları 109 tane film ortaya çıkarmış bulunmaktadır. 1939 senesinde ise bütün Alman stüdyolarının çevirdiği filmlerin sayısı 118 idi.

Dengesizlik

Geçenlerde yaptığı bir basın toplantısında Bavaria şirketinin sözcüsü Karl - Heinz Kaesbach bu dengesizliğin sebeplerini Alman film çevrelerini sarsan malî buhranda aramıştır. Bundan sonra da sözlerine, "Başka bir sebep de var", diyerek devam etmiştir: "Ne yazık ki bazı prodüktörlerimiz iyi film yapmak için iyi senaryoya ihtiyaç olduğunu anlayamamışlar. Yanlız Alman seyircisinin zevkine göre değil, biraz da yabancı memleketlerdeki seviyeye göre film çevirmek lazım". Kaesbach daha sonra da Alman televizyonunun film seyircisinin ekseriyetini sinemalardan alıp evlere kapadığını itiraf etmek mecburiyetinde olduğunu söylemiştir. Sözcünün dediğine bakılırsa Alman sineması bu sebepten her ay hemen hemen 100 bin seyirci kaybetmektedir. Geçen seneye nazaran içinde bulunduğumuz sene sinemaya gidenlerin sayısı yüzde 30 düşmüştür. Televizyon alıcılarının 1959un sonlarına doğru üç milyona yükseleceğini tahmin ettiğini söyleyen Kaesbach. "Herşeye rağmen televizyon bizim için büyük bir tehlike değil, ama ne de olsa bir baş belâsı" demiştir. Sözcünün dediğine bakılırsa asıl tehlike bütün bu meseler karşısında filmcilerin birleşmek istememelerinden doğmaktadır. Çünkü hiçbir filmci yalnız başına işin altından kalkacak bir duruma sahip değildir.

Prodüktörlerin şikayeti

Kaesbach yaptığı basın toplantısında en acı tenkitlerini Bonn'daki Federal Almanya hükümetine ayırmıştır. Hükümetin sinemalardan ağır vergiler alması ve televizyon için de bizzat yatırımlara teşebbüs etmesi filmcilerin çok güç durumlara düşmelerine sebep olmuştur. Almanyanın dışarıya gönderdiği filmler konusunda da Bavaria şirketinin satış bürosu müdürü Karl F. De Vogt da Alman film dağıtım bürolarının daha çok şeyler öğrenmeye ihtiyaçları olduğunu söylemiştir. Alman ticaret bültenlerine bakılırsa 1958 içinde A. B. D de gösterilen Alman filmleri 509,200 dolar kazanmış, buna mukabil Almanyada oynayan Amerikan filmleri 25 milyon dolar yapmışlardır.

"Yabancı seyirci tutmak için çok iyi filmler çevirmek mecburiyetinde olduğumuzu ben de biliyorum. Ne var ki, çevirdiğimiz filmleri tanıtmak için Hollywood'un baş vurduğu reklâm usullerini bizim de kullanmamız imkânsız. Elimizde ancak film çevirecek para mevcut, çevirdiğimiz filmlerin reklâmını yapacak gelirimiz şimdilik çok az" diyen De Vogt, işin en nazik tarafına temas etmiştir. Amerikaya film sokmak isteyen yabancı firmaların New York'tan işe başlamak mecburiyetinde olduğunu gayet iyi bilen De Vogt Alman film prodüksiyonunun daha iyi bir yola sap masının icabettiğini de sözlerine ilâve etmiştir. Bunun da ancak filmlerin kalitesini yükseltmekle ve daha geniş konuları ele almakla mümkün olabileceğine şüphe yoktur.

Almanyadaki bütün film stüdyoları Bavaria tarafından çevrilen "Arms and The Man - Silahlar ve İnsanlar" adlı filmin gösterisinden sonra Alman filmlerinin dünya piyasasında daha iyi seviyeye çıkacağına inanmaktadırlar. Bilindiği gibi bu film George Bernard Shaw'un aynı isimdeki piyesinden alınmış ve bu sene de Berlin Film Festivalinde başarı kazanmıştı.

Yukarıda bahsedilen bütün şikâyetlere rağmen Geiselgasteig'daki yedi stüdyo durmadan çalışmaktadır. Yalnız Bavaria stüdyoları senelik film çekiminin yüzde 25 ini karşılamaktadır. Diğer film şirketleri de çeşitli stüdyolar kiralayarak her sene belli, sayıda filmler ortaya çıkarmaktadırlar. Alman filmciliğinin 48 yaşındaki verimli rejisörü Kurt Hoffman dertlerini ortaya dökerken, "Ben iki şeyden nefret ediyorum" diyor. "Biri parasızlık, öbürü de senaryo yazarlarının cahilliği. Senaristin herşeyden önce sinema seyircisi için yazması icabeder. Halbuki bizimkiler daha bunu bilmiyorlar."

Senaryo yazarlarının bunu öğrenmelerini bekliyemiyeceği anlaşılan Hoffman, eskiden yaptığı gibi genç aktörlerle, az parayla ve "yalnız Alman düşünüşünü belirten" filmlerle çalışmaya devam edeceğini de ihmal etmiyor. Bu şartlar altında daha uzun müddet çalışmaya mecbur kalınsa bile Hoffman "biraz akıl, biraz da espri sayesinde Alman filmciliğinin yükseleceğine inanmaktadır.

Bir Alman filminden sahne

İşin başı para...

SPOR

Klüpler

Havalar soğuk

Oldukça şişman, kırmızı yanaklı iş adamının yazıhanesinde bir sabah telefon devamlı çalmaya başladı. Muhakkak ki şehirlerarası arıyordu. Oldukça şişman, kırmızı yanaklı iş adamı, etli kışa parmakları ile ahizeye uzandı ve kulağına götürdü; İsviçreden aranıyordu. Milletlerarası servisindeki bayan memur "Bir dakika efendim, Bernden aranıyorsunuz" diyordu. Aynı zamanda Büyük Millet Meclisi Başkan vekili olan, Fenerbahçe kulübü başkanı Agâh Erozan ilk anda İsviçreden aranışına bir mana veremedi ve "Acaba maçın tarihinde veya yerinde yeni bir anlaşmazlık mı çıktı" diye düşünürken, telefondaki sesi tanıyarak gülümsedi. Kilometrelerce öteden seslenen, Bern büyük elçisi Fahrettin Kerim Gökaydı.

Bern büyük elçimiz, İsviçrede, bilhassa Cenevrede havaların dondurucu derecede soğuk olduğunu, bu itibarla tedbirli gelmelerini, hattâ çocukların hava ve suhunet değişmesinden mütevellit hastalanmasını önlemek maksadıyla hareketten bir gün önce vitamin verilmek suretiyle bünyelerinin takviye edilmesini tavsiye ediyordu. Gerçekten bu tavsiye yerindeydi, zira birkaç futbolcunun sakatlıklarının yanısıra bir de hastalık baş gösterecek olursa, takımın durumu hayli kritik bir hale gelebilirdi. Gökayın bu tavsiyesi başkanı hayli mütehassis etmişti. Akla gelmeyen bu ikazdan dolayı kendisine teşekkür ederek, iki gün sonra görüşmek üzere telefonu kapadı. Hemen kulübün doktoruna telefon ederek durumu bildirdi ve tedbir alınmasını söyledi. Fenerbahçeliler böylece yola çıkarken, İlk defa olarak bir "vitamin kürüne" tâbi tutulmuş oluyorlardı.

Baba, kafile başkanı..

Cumartesi günü öğleye doğru, Yeşilköy hava alanı hayli kalabalıktı. Taraftar ve meraklılar alanda toplanmıştı. Fenerbahçelileri Cenevreye uğurlayacak olan bu kalabalık, hafta içinde oynanacak maç için candan başarı dileyerek onları uçağa bindirirken, kafile başkanı Agâh Erozan maçın zor şartlar altında cereyan edeceğini, çocukların kazanmak azmi ile oynayacaklarından emin bulunduğunu söyledikten sonra kendisi dahil, bütün idarecilerin kendi paraları ile seyahat ettiklerini ilâve etmeye nedense lüzum gördü.

Geçen defa Fenerbahçelileri hava alanında Nice'e uğurlayan ve işleri dolayısıyla gidemeyen Erozon, bu defa kafile başkanı olarak çocukların başında bulunuyordu. Neşe içinde uğurlanan Fenerbahçeliler uçağa binerken, uçağın merdivenlerinde kafilenin maskotu olacak kadar ufak tefek yapılı Mikro Mustafa, gülerek arkasından çıkan Erozana takılıyordu :

"Baba, maçı kazanırsak iki bin sağlam değil mi?"

Fenerbahçe idare heyeti, Cenevrede oynanacak olan üçüncü Nice maçının galibiyet primini ikişer bin lira olarak tesbit etmişti. Maç kazanılacak olursa, dönüşde ikişer bin lira hemen dağıtılacaktı. Ayrıca hafta içinde Galatasarayı da 1 — 0 mağlûp eden çocuklara, Cenevre dönüşü beşer yüz lira galibiyet primi verilecekti. Böylece iki galibiyet birleşecek olursa, iki bin beşer yüz liralık çifte prim alınacaktı. Bu, oldukça iyi parayı elde etmek için sarı lacivertlilerin işi sıkı tutmaları gerekiyordu. Herşeyden önce profesyonel olan Fenerbahçeliler, hiç şüphe yok ki, renk, klüp aşkı ve memleket futbolunun şerefinin yanısıra, biraz da bunu düşüneceklerdi ve kazanmak azmi ile oynayacaklardı.

23 Aralık Çarşamba günü Cenevre'de Sevette kulübünün sahasında oynanacak olan karşılaşma, gece yapılacaktır. Daha önce maçın gündüz oynanması kararlaştırılmışsa da, organizatör kulüp idarecilerinin müracatı üzerine maç geceye alınmıştır. Zira Sevette kulübü idarecileri, gece oynanacak maçın, gündüz maçından daha çok hasılat yapacağı kanaatındadırlar. Maç, bu düşünce ile gündüzden geceye alınmıştır. Fenerbahçeliler de, maçın oynanacağı Camille stadında hiç değilse birkaç gece idmanı yapmak üzere, birkaç gün önce gitmeyi faydalı bulmuşlardır.

Agâh Erozan
İki bin sağlam mı?..

Federasyon

836 kişi

Fenerbahçe - Nice maçı oynanırken İstanbulda, Türkiye - Irak amatör takımlar milli maçı oynanırken de Adanada tam kadro ile toplanan futbol federasyonu, üç büyük kulübe bir müddet önce fondan otuzar bin lira yardım yaptı. Spor hareketlerini önemli harcırah ve yevmiye alarak takip etmek çâresini, toplantıları maç mahallinde yapmakta bulan ve böylece fondan, aldıkları ücretler dışında da faydalanan futbol federasyonunun, üç büyük kulübün, masraflarının çokluğunu ileri sürüp, zaruret içinde kıvrandıklarını bildirmesi üzerine yardımda bulunarak onları sıkıntıdan kurtarmak çarelerini aradığı muhakkaktır. Fakat bu üç büyüklerin dışında kalan hemen her kulüp, çok daha büyük bir mali sıkıntı içinde kıvranmaktadır. Öyle ki, bazı haftalar elde ettikleri hasılat, o haftaki masraflarını karşılamamaktadır.

İşte bu hafta Ankarada oynayan Beykoz ve Adalet takımları, İstanbula eli boş dönmüştür, Cumartesi günü oynanan ve 836 seyircinin takibettiği karşılaşmalarda elde edilen hasılat 4630 liradır. Bunun yüzde onu stad, yüzde onu bölge, yüzde yedisi belediye ve yüzde beşi de federasyon hissesi olarak alındıktan ve bir de müstahdem ve hakem masrafları düştükten sonra kalacak para galip ve mağlûp takımlar arasında yüzde altmış ve kırk olmak üzere taksim edilecektir. Yapılacak bu kaba hesap sonunda bu bir günlük hasılattan yüzdeler ve masraflar çıktıktan sonra kalacak miktar 1800 lira civarındadır. Bunu dört takım paylaştığı takdirde elde edilecek miktarın ne kadar gülünç olacağını hesaplamak ise güç değildir. Bu klüpler zaruret içinde oldukları halde yardım görmezken, her Ankaraya gelişte binlerce lira hasılat alarak dönen üç büyüklerin zaruret içinde olduklarına inanan ve onlara yardım eden futbol federasyonu, bunu kendisi için bir icraat kabul ettiği müddetçe tuttuğu işleri başarmış bir federasyon olarak hatırlanmayacaktır. Bu federasyon, onar bin lira yardım isteyen Demirspor ve Altay takımlarına sâdece üçer bin lira yardımda bulunmayı uygun görmüştür. Fenerbahçe, Galatasaray ve Beşiktaştan çok daha fazla mali sıkıntı içinde bulunan bu iki kulübe de futbol federasyonu niçin otuzar bin lira yardım yapmamıştır, bunun sebebi bilinmemektedir. Madem ki kulüplere bir yardım mevzuubahistir, bunu eşit miktarlarda ve irili, ufaklı tefrike sapmadan yapmak, en doğru hareket olacaktır. Fakat futbol federasyonu büyük kulüp baskısından kendisini sıyırmak cesaret ve imkânını bulamadığı müddetçe böyle âdil bir taksim mevzuubahis olamayacaktır.

YEPYENİ BİR...

AKŞAM

7 den 70 e kadar herkesin gazetesi

Nuh'un
ANKARA
makarnası

ANKARA MAKARNA UN ve İRMİK FABRİKALARI NUH TİCARET VE SANAYİ ANONİM ŞİRKETİ